Φιλοσοφία Δικαίου

Βουτσάκης, Βασιλόγιαννης (2024/2025)

Δουρελιαδη Άννα Μαρία

Τι είναι ηθική ; → Χρειάζεται να απαντήσουμε σε αυτο το ερώτημα για 2 λόγους

Σχολή φυσικού δικαίου (με κάποιες παραλλαγές) : **συνδεση δικαίου και ηθικής**. Θεωρεί ότι το δίκαιο κατ ανάγκη συνδέεται με την ηθική, ούτως ώστε μια **καταφανώς αντίθετη με την ηθική διάταξη δεν τηρείται.** Αρα, αν υποστηρίζουμε ότι το δικαιο συνδέεται κατ ανάγκη με την ηθική πρέπει με κάποιο τρόπο να έχουμε εικόνα για το τι είναι ηθική αλλιώς είναι κενό το περιεχόμενο.

Σχολή θετικισμου : το δικαιο δεν είναι αναγκαίο να συνδέεται με την ηθική, ώστε ακόμα και μια διάταξη **καταφανώς αδικη να πρέπει να τηρηθεί.** Παρόλα αυτά πρέπει να απαντήσουμε στο ερώτημα “γιατί ισχύει το δικαιο”.

Παράδειγμα : ***Τι οραματίζεται ο Πλατωνας:***

Μια κοινωνία στην οποία οι **άρχοντες** ουσιαστικά θα διοικούν. Το θέμα είναι να έχεις **ενάρετους** ανθρώπους που να ξέρουν το **καλό**, και εφόσον το ξέρουν αρκεί η εφαρμογή των γενικών αντιλήψεων.

Θα λέγαμε ότι αυτες τις μικρές κοινότητες (πχ Αμαζόνιος) που δεν έχουν έρθει ποτε σε επαφή με τον δυτικο άνθρωπο και με τις οποίες δεν επιτρέπεται να έρθουμε σε επαφή έχουν δικαιο; Μάλλον έχουν κάτι σαν συνήθειες τις οποίες τηρούν.

Οι μεγάλοι θετικιστές έχουν και μια θεωρία γιατί το δίκαιο είναι αναγκαίο **(Κελσεν / Χομπς / Οστιν).** Ή γιατί η δημοκρατία είναι αναγκαία (γιατί είναι ηθικά επιβεβλημένο να έχουμε δημοκρατικό πολίτευμα ; Κελσεν). Παρόλο που δεν πιστεύουν ότι το δίκαιο συνδέεται με την ηθική.

Άρα, ειτε υποστηρίζουμε τη μια (σχολή φυσικού δικαίου), είτε την άλλη άποψη (σχολή θετικισμου) η ηθική είναι πάντα στο επίκεντρο της συζήτησης.

Δεσμεύεται κάποιος από την ηθική ;

Το ζήτημα είναι τι πρέπει να κάνει ο καθένας στην πραξη. Πολλοί λένε ότι αυτο που πρέπει δεν υπάρχει.

Σοφιστές - σκεπτικιστές : Η ηθική δεν μας δεσμεύει

Σοφιστές - σχετικιστές: Δεσμεύει η ηθική της εκάστοτε κοινωνίας

Πρέπει να αφήσουμε ανοιχτό το ερώτημα τι είναι ηθική και σε τι συνίσταται η δεσμευτικότητα της..

Δεσμευτικότητα δικαίου - πρέπει να μεταφέρουμε αυτή την έννοια στην ηθική

Το ερώτημα τι είναι ηθική, σε τι συνίσταται η δεσμευτικότητα της ηθικής, γιατί μας δεσμεύει απαντάται με παρά πολύ λεπτό και ενδεχομένως και επίκαιρο τρόπο από τους σοφιστές.

Σοφιστες : Κάποιοι είναι **σκεπτικιστές** και υποστηρίζουν οτι **δεν δεσμεύει η ηθική**, δεν υπάρχει ηθικός κανόνας που μας δεσμεύει. Κάνουμε στην πραγματικότητα και **πρέπει** να κάνουμε ότι θέλουμε (έμφαση στο πρέπει).

Οι περισσότεροι, με σημαντικότερο τον **Πρωταγορα** είναι σχετικιστές και πιστεύουν ότι **κάθε κοινωνία έχει τις δικές της αντιλήψεις** περι ηθικής και μόνο αυτοι που ζουν **εντός αυτής της κοινωνίας δεσμεύονται** από αυτες τις αντιλήψεις.

Πλατωνας: Σε αντίθεση προς αυτες διατυπώνεται η διδασκαλία του **Πλάτωνα**. Ο πλάτων πριν από ολα διαλέγεται με τους σοφιστές, τους οποίους ο ίδιος παρουσιάζει, καθώς κείμενα τους έχουμε ελάχιστα στην διάθεση μας. **Ο πλατών παρουσίασε την σοφιστική διδασκαλία υπό το πιο διαυγές και πιο πειστικό τρόπο.**

Ο Σωκράτης αφήνει τον συνομιλητή να εκθέσει την άποψη του με την **μαιευτική μέθοδο,** σαν μαία βοηθάει τον συνομιλητή να εκθέσει την άποψη του και εν συνέχεια **καταρρίπτει** ένα προς ένα τα επιχειρήματα του συνομιλητή του.

Μεσα από τα στο πολύ σημαντικά έργα, την Πολιτεία και τους Νόμους, ο Πλατών υποστηρίζει τα εξής :

Η πραγματικότητα δεν είναι αυτή που βλέπουμε.

Πίσω από αυτή, την προφανή και σε πρώτη μάτια προσιτή, πραγματικότητα υπάρχει μια άλλη. Θέλει πολύ προσπάθεια για να την δει κανεις.Αν προσπαθήσεις θα την δεις όμως.

Αυτή η βαθύτερη, η μόνη αυθεντική και η μόνη πραγματική πραγματικότητα είναι η πραγματικότητα των ιδεών.

Ο πλατών μας λέει πχ ότι πίσω από έναν αριστουργηματικό πίνακα - γλυπτό πρέπει να δούμε την ιδέα του κάλλους.

Πρέπει να δούμε την **ιδέα της δικαιοσύνης.**

Αυτή η ιδέα της δικαιοσύνης συνίσταται στο να αποδίδεις στον καθένα αυτο που του αρμόζει, ούτε λιγοτερο ούτε περισσότερο.

Τι σημαίνει όμως αυτο;

Η εννοια της φυσης: Ο πλατών επιστρατεύει την έννοια της φύσης. Κάθε ένας από εμάς έχει μια φύση, η οποία **ορίζει τι είναι αυτο το οποιο μπορεί και πρέπει να πετύχει στη ζωή του.** Ο πλατών δεν μας λέει ότι καθένας από εμάς έχει μια δεδομένη φύση και αυτο είναι, δεν εννοει αυτο.Είναι κάτι πολύ πιο βαθύ.

Κάθε άνθρωπος έχει μια φύση η οποία είναι δεκτική αναπτύξεώς και καλλιέργειας.Πρακτικά αυτο σημαίνει ότι **κάποιος πρέπει να αναλάβει να βοηθήσει αυτον τον άνθρωπο να αναπτύξει τις φυσικές του αρετές**, αυτο που μπορει να πετύχει στη ζωή του. ***Ποιος θα το κάνει αυτο; Η Πολιτεία.***

Σήμερα θα λέγαμε ότι είναι μια ιδιωτική υπόθεση. Όμως ο πλατών μας λέει ότι το αν θα γίνουμε καλοί άνθρωποι ή όχι, το αν θα επιτύχουμε αυτο που μας αρμόζει, αυτο που η φύση απαιτεί **δεν είναι ιδιωτική υπόθεση αλλά υπόθεση της πολιτείας.** Δεν κάνει διάκριση αντρών και γυναικών.Ολα τα παιδιά τίθενται υπό την έγνοια της πολιτείας

Ειδική αγωγή - **παιδαγωγοί αναλαμβάνουν να περιαγουν τα παιδιά στην κατάσταση την οποία τους ωθεί η φύση τους**

Παραδείγματα: *ένα παιδί έχει έφεση στο να παίζει ένα μουσικό όργανο, ένα άλλο έχει ευαισθησία απέναντι στα ζώα , ένα άλλο έχει ικανότητες να παίζει ποδόσφαιρο, ένα άλλο καταλαβαίνει καλα ασκήσεις μαθηματικών*

Κάθε παιδί έχει διαφορετική φύση. Είναι λάθος κατά τον Πλατωνα να πιστεύουμε ότι πρέπει να εκπαιδεύονται με τον ίδιο τρόπο. Πρέπει **κάθε παιδί να τύχει ειδικής εκπαίδευσης.** Αυτή η σκέψη είναι ενδιαφέρουσα αλλά μας ενοχλεί: είναι **σαν να λέει ότι ολα είναι προκαθορισμένα γιατί αυτο είναι η φύση** των ανθρώπων.

Στα μάτια του πλατών το **μεγάλο πρόβλημα είναι αυτο που στις μέρες μας θεωρείται και αρετή : η πολυπράγμοσυνη.** Αυτο είναι που προσάπτει και στη δημοκρατία. Η δημοκρατία είναι το πολίτευμα στο οποιο ο καθένας μπορεί να κάνει ότι θέλει και όχι αυτο για το οποιο είναι ταγμένος. Όντως, η φύση είναι κάτι που πρέπει να παίρνουμε στα σοβαρά, όχι όμως με τον **άκαμπτο** τρόπο που σκέφτεται ο πλατωνας.

Υπάρχει κάποιο πρόβλημα στην αντίληψη αυτή: φαίνεται σαν να **συνθλίβεται η αυτονομία**

Τι είναι η φύση; —> Το τι είναι η φύση σε μεγάλο βαθμό είναι **συνάρτηση με την κοινωνία** στην οποία ζει κάποιος, όποτε εν γενεί το να μιλάμε για την φύση του άνθρωπου δεν έχει νόημα.

Η φύση του ανθρώπου καθορίζεται από την κοινωνία (Πλάτωνας)

Υπάρχει μια άκαμπτη παγιωμένη μη δεκτική μεταβολής και εξελίξεως φύση; Έχουμε έναν εαυτό με αλλά λόγια, ο οποίος δεν μπορεί να αλλάξει με τίποτα; Ή μπορεί να αλλάξει έως τα 5-6 και μετά δεν μπορεί να αλλάξει με τίποτα ;

Πάνω σε αυτο μπορεί να συζητήσει κανεις παρά πολλά. Ο Πλάτων θα μπορούσε να δώσει μια απάντηση: ότι εν μέρει έχουμε μια άκαμπτη φύση (πχ είναι στη φύση μας να αναπνέουμε), άρα έχουμε ένα μέρος του εαυτού μας που είναι φυσικό. Μπορούμε να σκεφτούμε έναν άνθρωπο που δεν τρώει;

Ισως θα μπορούσε να πει ο Πλατών, **ένα μέρος του εαυτού μας είναι φυσικό, πάγιο και μη δεκτικό μεταβολής και εξέλιξης άρα έχουμε μια φύση.** Όμως είμαστε δεκτικοί ελεξιξεως και αναπτύξεώς.

Ισως ο πλατών να έχει έν μέρει δίκιο, να υπάρχει μια ***φύση παγιωμένη και άκαμπτη***. Ένας υποστηρικτής του Πλάτωνα θα έλεγε ότι υπάρχουν **κάποια άκρα όρια**. Η ιδέα της φύσης θέλει ανάλυση, όμως ο Πλάτωνας φαίνεται ότι έχει συλλάβει κάτι ουσιώδες.

Κάπως πρέπει να συνδέεται η δικαιοσύνη με τη φύση του ανθρώπου.

Υπάρχει ένα πρόβλημα : **αυτονομία**

Και ένα ακόμα βαθύτερο ή εξίσου βαθύ : **ισότητα**

Άρα:

1. **Η πραγματικότητα δεν είναι αυτο που φαίνεται (εμπειρική). Η πραγματικότητα μας ενδιαφέρει υπό την εννοια των ιδεών. (πραγματικότητα των ιδεών).**
2. **Ο άνθρωπος οφείλει να ζει όπως του αρμόζει.**
3. **Ως προς την πραγματικότητα και ως προς την φύση μπορούμε να έχουμε βέβαιη γνώση.**

Στρέφεται εναντίον των σοφιστών. Σε αντίθεση με τους σοφιστές, ο πλάτωνας λέει ότι μπορούμε να **γνωρίζουμε τι είναι καλό και κακό για τον άνθρωπο.** Ότι υποστηρίζουν λέει ότι είναι μια εσφαλμένη γνώμη. Γιατί αυτο που λέμε στηρίζεται σε συνεκτικά επιχειρήματα και στο βάθος έχει την αλήθεια(συνεκτικά επιχειρήματα). Ο Σωκράτης αποστομωνε συνέχεια τον συνομιλητή του.

Φύση : τι κάνουμε όταν η φύση κάποιου είναι κακή φύση (πχ παιδεραστής); Θα βασιστούμε στη φύση του;

Όχι , δεν είναι καλή η φύση αυτή. Η κακή φύση θα πρέπει να διορθωθεί.

Η φύση είναι δεκτική βελτιώσεως και παρεμβάσεως.

Οφείλουμε εμείς ως **πολιτεία** να κάνουμε ότι μπορούμε.

Ο πλάτωνας λέει ότι η φύση του ανθρώπου διακρίνεται από τα **πρώτα χρόνια της ζωής του.** Και τοτε πρεπει να λάβει χώρα μια διαδικασία: **αγωγή του παιδιού**

Πλατών : Μας ενδιαφέρουν 2 ζητήματα

Το πρώτο είναι **μεθοδολογικό** : πριν από ολα μας λέει ποια είναι η θέση του ανθρώπου στον κόσμο, μας λέει ότι είναι στον **κόσμο ακριβώς όπως οποιαδήποτε άλλο ον** , και ο άνθρωπος έχει φύση όπως και μια αμοιβάδα / προβαίνει σε ορισμένες ενέργειες όπως μια καμηλοπάρδαλη και δεν διαφέρει.

Η πραγματικότητα της οποίας ο άνθρωπος είναι μέρος είναι δεκτική γνωσεως και μάλιστα γνωσεως αντικειμενικής.

Αρκεί να φτάσουμε στις ιδέες. Μπορούμε να είμαστε απολύτως βέβαιοι (οσο βέβαιοι είμαστε ότι 1+1=2).

Ο πλάτωνας λέει το εξής : Για το ότι ο μισισιπης είναι ποταμός έχουμε βέβαιη γνώση. Για το ότι ένα μέτρο είναι τόσο έχουμε βέβαιη γνώση. **Βέβαιη γνώση σημαίνει ότι γνωρίζουμε την αλήθεια.** Εδώ κάνει ένα βήμα. Εξίσου αληθές είναι ότι ο άνθρωπος έχει ως σκοπό να ζει σύμφωνα με τη φύση του (οσο αληθές είναι το ότι 1+1=2)

Εξίσου αληθές είναι ότι ο άνθρωπος πρέπει να ζει σύμφωνα με τη φύση του.

Δεν είναι ορθο, δεν είναι κάτι για το οποίο έχουμε κάποια γνώση είναι αληθές.

Οι σχετικιστες δεν λενε απλώς ότι διαφέρουμε ως προς τις αντιλήψεις μας, λένε ότι δεν έχει νόημα να αναζητούμε την αλήθεια, δεν υπάρχει κάτι σαν αληθεια και δεν πρέπει να αναζητούμε την αλήθεια.

Κανονιστικό είναι το επιχείρημα τους.

Ο **πλουραλισμός, η ποικιλία** των απόψεων είναι κάτι το οποιο δύσκολα μπορεί κανείς να αρνηθεί. Σημαίνει όμως ότι δεν πρέπει να προσπαθούμε να καταλήξουμε στη σωστή αποψη; Ναι, λεει ο σκεπτικισμός εκ του γεγονότος ότι υπάρχουν πολλές απόψεις πρέπει να συναγαγουμε ότι **δεν πρέπει να υπάρχει μια αποψη και ότι δεν πρέπει να προσπαθείς να καταλήξεις στη μια αποψη.**

Από το ότι υπάρχουν πολλές αντιλήψεις δεν συνάγεται ότι όλες είναι σωστές. Κάποιες είναι σωστές κάποιες είναι λάθος.Ως προς τα ζητήματα της ηθικής ;

Σκεπτικισμός : ειδικά ως προς τα ηθικά ζητήματα δεν χωρεί

Ο **Πλατών** διαφωνεί σε αυτο το σημείο : είναι **δυνατή συζήτηση επι ηθικών ζητημάτων,** μπορούμε να καταλήξουμε στο ποιο είναι σωστο, ποιο λάθος, ποιο σχετικά πιο σωστο ή σχετικά πιο εσφαλμένο.

Επι της δικαιοσύνης : **μπορούμε να έχουμε βέβαιη και ισχυρή γνώση γατι την ιδέα της δικαιοσύνης**

Μας φαίνεται λίγο περίεργο να υποστηρίζουμε κάτι τέτοιο. Γιατί ξεκινάμε από την αντίληψη ότι επειδή υπάρχουν πολλές απόψεις δεν γίνεται να ψάχνουμε τη σωστή.

Η πραγματικότητα για την οποία μιλάει ο πλάτων δεν είναι η εμπειρική, αλλά η πραγματικότητα που εμπεριέχει αξίες. Οι αξίες υπάρχουν στον κοσμο (κάλλος, δικαιοσύνη κλπ).

Πχ Ο πλάτωνας λέει ότι η δικαιοσύνη υπάρχει

Έρχεται το ΣτΕ και λέει ότι η αξια του ανθρώπου είναι μια θεμελιώδης αξία - πρωταξια . Γιατί είναι θεμελιώδης αξια; Δεν είναι σαν να μας λέει κάτι αντίστοιχο με αυτο που λέει ο πλάτων; Η ιδέα της δικαιοσύνης - η αξια του ανθρώπου / Γιατί είναι θεμελιώδης; Πρέπει να έχουμε επιχειρήματα για ποιο λόγο είναι θεμελιώδης. Χωρίς επιχειρήματα, το να το πούμε αυτο είναι δογματισμός, χωρις επιχείρημα το να λέμε κάτι είναι δόγμα ουσιαστικά. Αυτά πρέπει να τα θεωρήσουμε δεδομένα. Αυτο είναι κάτι που μπορούμε να προσάψουμε στον πλάτωνα. Ο πλάτωνας λέει ότι η δικαιοσύνη υπάρχει, αναφέρεται στην πραγματική πραγματικότητα.

Ο **Αριστοτέλης** θεωρεί ότι η ιατρική δεν είναι επιστήμη που εξασφαλίζει απόλυτη βεβαιότητα, όπως και η φυσική.Η ιδέα του είναι αυτή. **Ότι έχει να κάνει με την επικράτεια του ανθρώπου δεν είναι δεκτικό απόλυτης βεβαιότητας.**

Η ιδέα του Πλάτωνα ότι μπορούμε να γνωρίζουμε την αλήθεια μέσω των ιδεών για τον Αριστοτελη δεν ισχύει. Για τον Αριστοτελη κάθε ον έχει την τάση να πραγματώσει τον σκοπό του. Σημαίνει ότι ένα ον δεν πρέπει να το αντιμετωπίζουμε ποτε έτσι όπως είναι. Πρέπει παντα να το αντιμετωπίζουμε σε συνδυασμό και υπό το φως αυτού που μπορεί να γίνει αν πραγματώσει τον σκοπο του . Ο Αριστοτελης λέει ότι πραγματικότητα δεν είναι μόνο αυτο που μας εξασφαλίζουν οι αισθήσεις, αλλα είναι αυτο που μας εξασφαλίζει η τελεολογια της φύσης.

Η άποψη αυτή ειναι πιο κοντινή σε αυτά που πιστεύουμε από την αντίληψη του Πλάτωνα (να συλλάβουμε τις ιδέες ως προς τις οποίες πίστευε ότι είναι δυνατή η απόκτηση πλήρους γνώσης και βεβαιότητας). Ο Αριστοτελης δεν πιστεύει ότι υπάρχουν κάποιες ιδέες που μπορούμε να συλλάβουμε, ώστε αν τις συλλάβουμε με ακρίβεια και επάρκεια να μπορούμε να εφαρμόσουμε. **Δεν πιστεύει ότι υπάρχουν κάποιες απόλυτες ιδέες.** Πιστεύει ότι τα πράγματα είναι κάπως διαφορετικά.

Πρέπει να συλλάβουμε για κάθε ον τι ειναι αυτο που του επιτρέπει να πραγματώσει τον σκοπό του. Κάθε ον έχει έναν σκοπό να πραγματώσει.

Μπορούμε να μιλήσουμε με βεβαιότητα για το τι είναι αυτά τα όντα υπό την προϋπόθεση ότι έχουμε συλλάβει τον σκοπό τους.

Παράδειγμα με σπόρο : ο καρπός δεν είναι απλώς ένας καρπός, αλλά θα δώσει δέντρο, είναι κάτι παραπάνω. Για να συλλάβω τι είναι ο καρπός πρέπει να ξέρω ποιος είναι σκοπός του

Για να συλλάβω τι είναι ο άνθρωπος πρέπει να ξέρω τον σκοπό του.

Όταν βλέπουμε ένα ον πρέπει να το αντιμετωπίζουμε έτσι όπως θα γίνει αν εξελιχθεί όπως πρέπει να εξελιχθεί για να πετυχει τον σκοπο του .Πρέπει να δούμε την προοπτική και τον σκοπό που καλείται να εκτελέσει

Και άνθρωπος είναι πάνω από όλα ζωον πολιτικόν.

Βασική διάσταση του σκοπού του ανθρώπου

Βαθιά τελεολογική η σκέψη του αριστοτελη - Τελεολογια

Ο σκοπός είναι κάτι το οποιο προσιδιάζει στον άνθρωπο, όπως και στον βάτραχο.

Μηδενα προ του τέλους μακάριζε - Βρήκε απήχηση στην διδασκαλία του αριστοτελη

Δεν μπορούμε να ξέρουμε πραγματικά τι είναι ένας άνθρωπος πριν ολοκληρώσει τον σκοπό του.

Τέλος - σκοπός

Ο αριστοτελης έχει συλλάβει σε μεγάλο βαθμο τα δημώδη αισθήματα.

Ένα ον για να το συλλάβουμε δεν πρέπει να το βλέπουμε στατικά, αλλά δυναμικά. Τα όντα είναι δυναμικά εξελίσσονται, αναπτύσσονται . Αναπτύσσονται και εξελίσσονται προκειμένου να πετύχουν τον σκοπο τους. Αυτο δεν γίνεται μόνο του αλλα χρειάζεται ευνοϊκό περιβάλλον, πρέπει να καλλιεργηθούν εντός του όντος κάποιες ιδιαίτερες δεξιότητες /αρετές. Ο άνθρωπος προκειμένου να φύγει από την παρούσα κατάσταση και να πραγματώσει τον σκοπό του χρειάζεται να καλλιεργήσει κάποιες δεξιότητες οι οποίες είναι οι λεγόμενες αρετές.

16/10/2024

Βασική ιδέα που χαρακτηρίζει και συμπυκνώνει όλη τη διδασκαλια του Πλάτωνα : οι ιδέες

Όλο το σύμπαν αποτελεί ένα αρμονικό , ένα εύτακτο όλο . Το σύμπαν αποτελεί κια καλοκούρδισμενη μηχανή. Μέρος του σύμπαντος είναι και αξίες. Η δικαιοσύνη βρίσκεται γύρω μας. Ο ικανός άνθρωπος , χάρη σε κάποιες δεξιότητες που ο ίδιος είχε, και τις καλλιέργησε η πολιτεία διαθέτει τις ικανότητες που του επιτρέπουν να διακρίνει τις απαιτήσεις της δικαιοσύνης έτσι ώστε να κάνει αυτο που πρέπει να κάνει.

Έστω ότι έχουμε μια επιταγή, καταρχήν ηθική ενδεχομένως και φρονησιακού χαρακτήρα : «Δεν πρέπει να προδίδουμε τους φίλους μας» . Προέρχεται από την αξία της φιλίας . Για τον Πλάτωνα ισχύει ότι η αξία της φιλίας είναι κάπου γύρω μας.

Οντολογία - υπάρχει η αλήθεια, υπάρχει η δικαιοσύνη.

Με αυτο διαφωνεί ο Αριστετελης, πλήρως :

Αριστοτέλης : Το σύμπαν δεν είναι δεκτικό ακριβούς γνώσης, γιατί ενδεχομένως άλλως έχειν. Οτιδήποτε λαμβάνει χώρα κάτω από τον ουρανό **«ενδεχομένως άλλως έχειν»**. Προαιρέση, ελεύθερη προδιάθεση (με δικά μας λόγια).

Αριστοτελης: ο κόσμος χωρίζεται σε δυο επίπεδα

- στα ουράνια σώματα (όπου ολα γίνονται με μαθηματική ακρίβεια, όπως ισχύει στους αριθμούς)
- κάτω από τα ουράνια σώματα όπου ενδεχομένως άλλως έχειν

Ο Αριστοτέλης λέει ότι ο σπόρος είναι δυνάμει δέντρο.Η εμπειρική πραγματικότητα, αυτό το οποίο βλέπουμε δεν είναι η πραγματικότητα. Το δυνάμει είναι η πραγματικότητα. Κάθε ον έχει έναν σκοπό (τελεολογική σκέψη).

Σκοπός του ανθρώπου η ευδαιμονία !

Δηλαδή στο ερώτημα τι είναι κάτι, έχουμε κι εδώ μια οντολογία, που δεν έχει ως μοναδικό αντικείμενο την εμπειρική πραγματικότητα. Ο άνθρωπος δεν είναι αυτό που βλέπουμε αλλά δυνάμει ευδαιμων. Αυτός είναι ο πραγματικός άνθρωπος.

Ευδαιμονία :

- Δεν είναι η ευμάρεια, δηλαδή η κατοχή πολλών πόρων, η δυνατότητα χρήσης και απόλαυσης πολλών πόρων (δεν είναι ευδαιμων αυτός που έχει πολλά λεφτά)
- Δεν είναι η ευτυχία, δεν είναι αυτο που λέμε υποκειμενική ευτυχία.

Ευδαιμονία είναι η εναρμόνιση όλων των κρίσιμων πλευρών της ζωής μας έτσι ώστε να τις διαθέτουμε εν μεσοτητι.

Για τον Αριστοτελη ευδαιμων άνθρωπος είναι αυτός που είναι καλός πολίτης, καλός σύζυγος, καλός οικογενειάρχης, αθλητικός κλπ. Η εναρμόνιση όλων των κρίσιμων πλευρών της ζωής ώστε να συνυπαρχουν αρμονικά μεταξύ τους.

Η ευδαιμονία δεν αποκτάται μοναχικά αλλά μέσα στην **πόλη**, γιατί ο άνθρωπος είναι πάνω από όλα ***ζωον πολιτικόν***.

Όντας μέσα στην πόλη δεν κινούμαστε όλοι προς την ευδαιμονία. Πρέπει να ικανοποιούμε τις ιδιαίτερες απαιτήσεις που η φύση μας επιβάλλει. Δεν είμαστε όλοι ικανοί να γίνουμε ευδαίμονες. Άρα, καλούμαστε να εκτελέσουμε τον σκοπό μας όσο το επιτρέπει η φύση μας. Αυτή την σκέψη του Πλάτωνα την διατηρεί ο Αριστοτέλης.

*Ο πλατών είναι κατά της πολυπραγμοσύνης γιατί σκοπός είναι να συλλάβουμε τις ιδέες. Ο βασιλέας φιλόσοφος είναι ο τέλειος άνθρωπος για τον Πλάτωνα. Έχει συλλάβει τις ιδέες και είναι ικανός να τις μεταδόσει. Η πολυπραγμοσύνη που απαιτεί ο Αριστοτέλης είναι πολύ πιο απαιτητική καθώς θέλει εναρμόνιση!

Για να μεταχθω, να πάω από την κατάσταση που είμαι σήμερα στην ευδαιμονία, να πραγματώσω τον σκοπό μου χρειαζομαι κάποια εφόδια. Πρέπει να είμαι αυτάρκης (**αυτάρκεια**).

Βασική προϋπόθεση: αρετές. Χρειάζεται να διαθέτω κάποιες αρετές. Αρετές που οδηγούν τον άνθρωπο στην αριστεία, στον σκοπό του, στην αρτίωση.

Η διδασκαλία του Αριστοτέλη εγκαινίασε και διαμόρφωσε ένα φοβερά σημαντικό ρεύμα στη φιλοσοφία που λέγεται αρεταικές θεωρίες (τα αλλά δυο : ωφελιμισμός , δεοντοκρατια)

Ο Αριστοτέλης θεωρεί ως προς τον άνθρωπο ότι έχει ιδιαίτερη σημασία ότι μένει σε ένα κόσμο που ενδεχομένως άλλως έχειν.

Ότι κάνουμε, οποιοδηποτε ενεργημα μας χωρίζεται σε τρεις κατηγορίες

Έχουμε 3 μορφές ενεργηματων

- **Θεωρία** : *Γνωρίζω με ακρίβεια ότι γίνεται στην ουράνιο σφαίρα και τους αριθμούς , γνωρίζω με ακρίβεια ποιος είναι ο σκοπός των όντων. Όταν σκέφτομαι γύρω από αυτά θεωρώ. Ασκούμαι στη θεωρία.*
- **Ποίηση**: *Είναι το ότι κανείς κάτι, ο σκοπός του οποίου βρίσκεται εκτός αυτού (**εξωτερικός σκοπός**).*
- **Πράξη** : *Εκείνη η ενέργεια, η δραστηριότητα, το ενεργημα το οποίο έχει μέσα τον σκοπό του (**εγγενής, εσωτερικός σκοπός)***

Πχ παίζω σκάκι , είμαι αρχάριος. Μπορεί να παίζω ώστε να βελτιωθώ ως σκακιστής. Μπορεί να το κάνω για να εντυπωσιάσω την αγαπημένη μου. Ο Αριστοτέλης λέει ότι είναι διαφορετικές ενέργειες. Η μια έχει σκοπό να βελτιωθώ στην πρακτική του σκακιού . Άλλο πράγμα να παίζω σκάκι και να έχω στο μυαλό την αγαπημένη μου για να την εντυπωσιάσω. Σαν η πράξη να έχει έναν **εγγενή** σκοπό.

Ο Αριστοτέλης, την παραγωγή των προϊόντων την θεωρούσε δεύτερης κατηγορίας ενέργεια.

Παράδειγμα Sandel: Ένα κοριτσάκι είναι μαζορέτα (δεν είναι απλώς κάποιος που συμμετέχει σε ένα θέαμα, είναι από τις πιο κρίσιμες θέσεις εντός της σχολικής ή ακαδημαϊκής κοινότητας). Έχει ένα ιδιαζων χαρακτηριστικό, είναι ανάπηρη ως προς την κίνηση της, είναι μαζορέτα με το καροτσάκι. Συμμετέχει στην πράξη του να είσαι μαζορέτα έχοντας αυτό το ιδιαζων χαρακτηριστικό. Κουνάει μόνο τα χέρια της. Έρχονται γονείς και ρωτάνε γιατί να είναι αυτή μία από τις 8 μαζορέτες του σχολείου ενώ δεν είναι τόσο καλή, καθώς οι άλλες κάνουν ασκήσεις που αυτή δεν μπορεί. Ζητάνε λοιπόν να βγει από την ομάδα. Τι θα έλεγε ο Αριστοτέλης;

Είναι κατηγορηματικά αντίθετος στην ιδέα ότι θα πρέπει να φύγει από την ομάδα, αλλά όχι για λόγους συμπόνιας.

Εγγενής σκοπός μιας πράξης : Αυτο που ενδιαφέρει είναι εκείνο που πραγματώνει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τον σκοπό της πράξης. Η μαζορέτα πρέπει να διεγείρει **ενθουσιασμό** στους φιλάθλους. Αυτός είναι ο σκοπός της. Όχι να χορεύει καλά, αυτό το κάνει η μπαλαρίνα. Αυτός είναι ο σκοπός της πρακτικής της μαζορέτας . Δεν είναι σκοπός ούτε να χορεύεις καλά ούτε να μαζεύεις λεφτά από τους χορηγούς.

Ο Αριστοτέλης μας λέει ότι κάθε πρακτική έχει έναν εσωτερικό, εγγενή σκοπό. Έχει και εξωγενείς σκοπούς. Αυτο που μας ενδιαφέρει είναι ο εγγενής σκοπός (διάκριση πράξης - ποίησης).

Κάθε πρακτική δεν πρέπει να εξετάζεται υπό το φως του εξωτερικού της σκοπού, αλλά του εσωτερικού.

Για παράδειγμα, σπουδάζω νομική. Θα κριθεί από τη χαρά του να συμμετέχεις σε αυτή την πρακτική. Όχι από εξωτερικούς σκοπούς (πχ κάνω τους γονείς περήφανους, χρήματα κλπ).

Ευπραξία : το να πράττω σωστά αυτό που πράττω

Το κέντρο βάρους ανήκει στην πράξη όχι στην ποίηση. Η ποίηση εξασφαλίζει την επέλευση κάποιων συνεπειών και την πραγμάτωση κάποιων αποτελεσμάτων .

Δεν αρκεί να έχω συλλάβει την ιδέα της πράξης και να την πραγματώνω.

πχ Δεν αρκεί να διαβάζω τέλεια νομικα. Πρέπει να συμμετέχω στην ζωή της νομικης. Καλός φοιτητής , ευγενής , καλός συνάδελφος κλπ.

Σημαντικός ο εσωτερικός σκοπός της πράξης. Αν επικεντρωθούμε στον εσωτερικό σκοπό είναι πράξη, αν επικεντρωθούμε στον εξωτερικό έχουμε ποίηση.

Αριστοτέλης : έχει μιλήσει κυρίως για τον **σκοπό της ζωής συνολικά,** όχι των επιμέρους πράξεων. Μέσα από το πρισμα του σκοπού της ζωής εξετάζουμε τις επιμέρους πράξεις. Δεν προηγούνται οι πράξεις και αθροίζονται σε ζωή. **Η ζωή είναι που μετράει όχι το άθροισμα των πράξεων.** Η πράξη πρέπει να ενταχθεί σε μια ευρύτερη προοπτική. Ο Αριστοτέλης δεν μας μιλάει για τον σκοπό των πράξεων. Μας μίλησε για τον σκοπό του ανθρώπου συνολικά. Δεν τον ενδιαφέρουν οι μεμονωμένες πράξεις. Τον ενδιαφέρει η ζωή του άνθρωπου. Γιατί ο άνθρωπος δεν είναι απλώς το άθροισμα των πράξεων του, είναι κάτι παραπάνω. Και τον Αριστοτέλη τον ενδιαφέρει αυτό το παραπάνω.

«Μηδενα προ του τέλους μακάριζε»—> *Κανέναν δεν πρέπει να τον κρίνεις πριν ολοκληρωθεί η ζωή του ή επιτελέσει τον σκοπό του.*

Μας ενδιαφέρει αν η πράξη του ανθρώπου εντάσσεται αρμονικά στο όλο της ζωής του, αν εξασφαλίζει ευδαιμονία. Αν εξασφαλίζει τον εσωτερικό της σκοπό, εξασφαλίζει ευδαιμονία.

Το να γίνει κανεις ευδαιμων μας νοιάζει επειδή είναι ο σκοπός του ανθρώπου. Ο Αριστοτέλης πιστεύει ότι ο άνθρωπος, όπως όλα τα όντα, επιτελεί έναν σκοπό. Δεν μας λέει απλώς ότι πρέπει να αναζητήσουμε σε κάθε πράξη τον εγγενή της σκοπό.

Το κρίσιμο ζήτημα είναι με το να πράττεις να ασκείσαι σε μια αρετή (!)

πχ Ένας νομικός για να κάνει τη δουλειά του καλά πρέπει να έχει κρίση - ευθυκρισία . Είναι μια αρετή. Πως αποκτάται;

Ο Αριστοτέλης λέει ότι το κρίσιμο ζήτημα δεν είναι να υπάρχει το καλό. Το κρίσιμο ζήτημα είναι πως την ιδέα την **μετουσιώνεις** σε πράξη. Για να το κανεις αυτο πρέπει να έχεις αποκτήσει δεξιότητες που είναι αρετές .

Ειδικά για τον δικο μας χώρο , το δίκαιο, αναγκαίο δεν είναι το να γνωρίζεις τι απαιτεί το δίκαιο αλλά να διαθέτεις εκείνη την αρετή που σου επιτρέπει ενώπιον των συγκεκριμένων περιστάσεων να βρεις την εφαρμοστέα διάταξη. Η αρετή αυτή λέγεται **φρόνηση**.

Δεν αρκεί να διαθέτουμε κανόνες. Θελουμε αρετές. Μια αρετή αποκταται με το να προβαίνεις συνεχώς σε καλές ενέργειες.

Αυτά που λέει ο Αριστοτέλης αντανακλούν και την εποχή του. Στην αρχαία Ελλάδα δεν υπήρχαν κανόνες και κώδικες. Ένας δικαστής έκρινε με βάση προηγούμενες περιπτώσεις και με βάση την κοινή λογική.

Πρέπει όμως να έχει ασκηθεί στην αρετή της φρόνησης.

Στο ερώτημα « τι πρέπει να κάνω» η απάντηση δεν θα έρθει από έναν κανόνα . Θα έρθει από το τι θα εκανε ένας άνθρωπος που διαθέτει φρόνηση εφαρμόζοντας έναν παρόμοιο κανόνα. Μας ενδιαφέρουν οι **ενάρετοι άνθρωποι** όχι οι κανόνες. Η λανθάνουσα σκέψη είναι ότι ο κανόνας δεν φτάνει.

Πως ασκούμαι στην αρετή ;

- Με την **τριβή**
- Αντλώντας παραδείγματα από **φρόνιμους** άνδρες

Φρόνηση : η αρετή του να κάνεις αυτό που πρέπει, όπως ακριβώς θα έκανε ένας φρόνιμος άνθρωπος . Ορίζει τη φρόνηση μέσα από τον φρόνιμο άνδρα.

πχ πρέπει να ερμηνεύουμε και να εφαρμόζουμε τον νόμο όπως θα εκανε ένας καλός νομικός.

Σημασία έχει ο **εσωτερικός** σκοπός. Προκειμένου κάνεις να επιτύχει τον εσωτερικό σκοπό και να πετύχει την επίτευξη της ευδαιμονίας του πρέπει να ασκηθεί στις αρετές.

18/10/24

Στο ερώτημα ***τι είναι δικαιοσύνη***, τι είναι ηθική στις μέρες μας ***δεν χωρεί βεβαιότητα.***

Στις μέρες μας διαπιστώνουμε ότι όσον αφορά τέτοια ερωτήματα **δεν ομονοούμε, δεν μπορούμε** καν. Αντίθετα ως προς το ερώτημα αν η γη είναι στρογγυλή μπορούμε να ομονοήσουμε.

Στον Αριστοτέλη, ναι μεν έχω έναν σκοπό αλλά αρκετά σύνθετο.

Ποιος μπορεί να μου αποδείξει όμως ότι η ζωή έχει έναν σκοπό; Πέρα από το ποιος μπορεί να αποδείξει έχουμε πολύ συχνά μπροστά μας διάφορες αξίες (πχ θέλω να βγάλω πολλά λεφτά). Μπορούμε αυτά να τα σταθμίσουμε ; Έχουμε κάποιο μέτρο για να τα σταθμίσουμε; Πέρα από το ότι δεν μπορούμε να αποδείξουμε έχουμε και τη δυσκολία ότι δεν μπορούμε να σταθμίσουμε.

Ο Αριστοτέλης έλεγε ότι το να έχεις πολλά λεφτά, δεν είναι σκοπός της ζωής. Ενδεχομένως να συνιστά ένα από τα πολλά για να πετύχεις την ευδαιμονία, αλλά δεν είναι σκοπός της ζωής.

Ο **Αριστοτέλης** προσέβλεπε σε μια **σύνθεση αξιών και στην εναρμόνιση μεταξύ τους.** Έδινε ιδιαίτερη σημασία στην αρετή της **φρόνησης**. Ο Αριστοτέλης περιγράφει ένα πολύ ***σύνθετο ιδεώδες.***

Ως προς το **νόημα της ζωής διαπιστώνουμε βαθιές διαφωνίες, ασυμμετρίες**. Μπορείς να συγκρίνεις τη ζωή ενός πετυχημένου ποδοσφαιριστή και ενός τέλειου οικογενειάρχη;; Είναι μη συγκρίσιμα μεγέθη.

Όλοι μας θα λέγαμε ότι ως προς τον σκοπό της ζωής μας, θα μας ενοχλούσε να μας πει κάποιος ότι οφείλεις να είσαι ευδαιμων.

Φρόνιμος άνθρωπος : ένας άνθρωπος που παραδειγματικά λειτουργεί ως προς το τι πρέπει να κάνεις.

Ο σκοπός της ζωής όπως τον ορίζει ο Αριστοτέλης δεν είναι δεδομένο, όχι μόνο το ότι ακολουθείται αλλά και το αν πρέπει να ακολουθηθεί.

Η ευδαιμονία για τον Αριστοτέλη ΔΕΝ είναι υποκειμενική. Είναι κάτι αντικειμενικό. Είναι σκοπός του ανθρώπου.

Δεν τίθεται ζήτημα σκοπού ζωής υπό την εννοια ενός δέοντος.

Το ζήτημα δεν είναι ότι δεν ομονοούμε. Δεν πρέπει να ομονοούμε, γιατί είμαστε ελεύθεροι.

Ευδαιμονία = εναρμόνιση πολλών πλευρών της ζωής

Ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι πρέπει να είμαστε όλα αυτά συγχρόνως. Να τα εναρμονίζουμε.

πχ να είμαι αφοσιωμένος στα παιδιά, αλλά και στην κοινότητα, αλλά και να βγαίνω με τους φίλους μου

Όσο ενδιαφέρουσα και είναι η διδασκαλία του Αριστοτέλη, φαίνεται να συγκρούεται με κάποια πράγματα :

- **Συνθετότητα της κοινωνίας / η πραγματικότητα των σύγχρονων συνθετών κοινωνιών**

Ο Αριστοτέλης μιλάει για 30.000 πολίτες.Δεν μπορεί κανείς να μεταφέρει το ιδεώδες μιας κλειστής κοινωνίας σε μια σύγχρονη πραγματικότητα, όσο δεκτικός και να ήταν ο Αριστοτέλης απέναντι στο διαφορετικό (ενδεχομένως άλλως έχειν).

- **Επίσης μιλάει για το ιδεώδες του φρόνιμου άνδρα. Ποιοι είναι αυτοί οι άνθρωποι στις μέρες μας ;**

Πέρα από την ύπαρξη διαφωνιών - πολυπλοκότητας ως προς την ύπαρξη των σκοπών της ζωής, όχι μόνο δεν διαπιστώνουμε ομοφωνία αλλά ίσως αυτό είναι καλό γιατί πρέπει να είμαστε ελεύθεροι. Μήπως αυτού του είδους τα ιδεώδη εμποδίζουν την συλλογική εξέλιξη της κοινωνίας;

Ο Αριστοτέλης σε αντίθεση με τον δάσκαλο του πιστεύει ότι ο κόσμος στον οποιο ζούμε είναι ένας κόσμος που **δεν επιδέχεται αυτή την σκέψη ιδεών, στην οποία ο πλατών προέβλεπε**. Ο Αριστοτέλης πιστεύει ότι ο κόσμος είναι ένας κόσμος **ενδεχομένως άλλως έχειν.**

+ τελεολογια / σκοπός

Η πραξη έχει σκοπό εσωτερικό σε αυτην. Κάθε πραξη έχει σκοπό την «ευπραξια»

Η ποίηση σκοπό έχει την παραγωγή προϊόντων (τεχνική)

Οι άνθρωποι **δεν ποιουν απλώς, δεν πράττουν απλώς, δεν σκέφτονται απλώς**. Οι άνθρωποι **διάγουν την ζωή τους.** Δεν θεωρεί τον άνθρωπο απλώς ως υποκείμενο πράξεων, απλώς ως αυτουργό. **Σκοπός του ανθρώπου είναι η ευδαιμονία**. Δεν τον ενδιαφέρουν οι μεμονωμένες πράξεις και οι επιμέρους αρετές .Τον ενδιαφέρει το **όλο** της ζωής μας.

Ευδαιμονία -> Για να την πετύχουμε αρετές -> Αρχιτεκτονική αρετή : **φρόνηση**

Σκοπός είναι η ευδαιμονία. Οι αρετές είναι αναγκαίες για να πετύχουμε τον σκοπό αυτόν. Οι αρετές αποκτώνται μέσω έξεως. Συναρμονίζονται μεταξύ τους μέσω της φρονήσεως (αρχιτεκτονική αρετή)

Έξη < επανάληψη, τριβή στη συγκεκριμένη πράξη

Μήπως αν αναλωθούμε σε αυτή την προσπάθεια εναρμόνισης των αρετών μεταξύ τους βλάπτεται η κοινωνία μας η οποία ενδεχομένως θα κέρδιζε από κάποια μονομέρεια;

(3ο ερώτημα - κριτική)

Συζήτηση :

- Η ευδαιμονία στις συνθέτες κοινωνίες
- Ο φρόνιμος ανηρ σε συνθέτες κοινωνίες
- Η ευδαιμονία ως ιδεώδες του βίου
- Το ιδεώδες του βίου ζήτημα της πολιτικής / της δημόσιας σφαίρας
- Η σημασία της κοινής ωφέλειας - της προόδου της κοινωνίας

Αυτο που αναδεικνύει η συζήτηση δεν είναι ότι μας φαίνεται καταπιεστική συνολικά η διδασκαλία του Αριστοτέλη, αλλά ως προς ένα σκέλος της : το ότι θέλει τον άνθρωπο να προσπαθεί να επιτύχει έναν σκοπό στη ζωή του. Δεν είναι η ποικιλομορφία το πρόβλημα αλλά η ποικιλομορφία ως προς το νόημα της ζωής.

Φρόνηση —> Καλλιεργείται. Αλλά είναι εγγενές χαρακτηριστικό του ανθρώπου να καλλιεργήσει την φρόνηση

Σκοπός του ανθρώπου είναι ένας, η ευδαιμονία. Για να τον πετύχεις πρέπει να αποκτήσεις αρετές. Για να γίνεις ευδαιμων πρέπει να αποκτήσεις πολλές αρετές οι οποίες να εναρμονίζονται μεταξύ τους από την αρετή της φρονήσεως.

Μας λέει τι χρειάζεται για να πετύχεις τον σκοπό, τις προϋποθέσεις. Για να γίνεις ευδαιμων πρέπει να έχεις αποκτήσει τις αρετές, μια πολύ αναλυτική προϋπόθεση.

Ο Αριστοτέλης δεν ταυτίζει την ευδαιμονία με την επιτυχία. Δεν είναι τεχνοκρατικό ζήτημα . Είναι και καλός άνθρωπος (ο ευδαιμων). Ο Αριστοτέλης έχει μια ολιστική αντίληψη.

Νέο αριστοτελικοί : η ζωή μας διέπεται από κάποιες θεμελιώδεις αξίες, οι οποίες υπό μια έννοια υπάρχουν (όπως οι πλατωνικές ιδέες)

23/10/2024

Αριστοτέλης —> μπορεί να ασκηθεί κριτική στην φιλοσοφία του

Ευδαιμονία : αυτό που θέτει ως σκοπό της ζωής μας ο Αριστοτέλης είναι κάτι πολύ **απαιτητικό**. Σε **πολύπλοκες κοινωνίες,** όπως η δίκη μας, είναι **δύσκολο να είμαστε επαρκείς σε όλους τους τομείς** της ζωής μας. *Γιατί είναι τόσο σπουδαίο να είμαστε ευδαίμονες*; Τέτοιου είδους ζητήματα - ζητήματα νοήματος ζωής ή ζητήματα αγαθού- θα μπορούσαμε να πούμε ότι καλό είναι να αφορούν εμάς.

Πχ δεν ειμαι φιλομαθης αλλά καλός στα σπορ , αν με πιέσουν να είμαι φιλομαθης δεν θα καταλήξει σε καλό

Το θέμα του νοήματος της ζωής επιβάλλεται; Και αν ναι γιατί πρέπει να επιβάλλεται ένα νόημα ζωής;

Άρα : Ο σκοπός της ζωής είναι καλό να ειναι αντικείμενο δίκης μας επιλογής (1)

Φρόνιμοι άντρες : ο Αριστοτέλης λέει ότι πρέπει να ασκηθουμε στην **απόκτηση αρετών** για να πετύχουμε τον σκοπό, δηλαδή την ευδαιμονία. Οι αρετές είναι το **όχημα**, είναι αναγκαίος όρος για να πετύχουμε τον **σκοπό** της ζωής . Για να αποκτήσουμε αρετές πρέπει να έχουμε **ευθυκρισία**. Πρέπει να έχει αποκτηθεί η **υπέρτερη αρετή : η φρόνηση. Φρόνηση είναι το να πραττεις όπως θα έπραττε ο φρόνιμος άνδρας**. Μάλιστα, ο Αριστοτέλης **ονοματίζει** τους φρονιμους άντρες . Στις κρίσιμες στιγμές πχ πρέπει μα αναλογίζεσαι τι θα εκανε στη θέση μου ο Αναξιμανδρος, ο Θαλης κλπ ;

Στις σύγχρονες κοινωνίες, κοινωνίες καταρχήν βασιζόμενες στην ελευθερία και την αξια της, δύσκολα μπορουν να βρεθούν φρόνιμοι άντρες οι οποίοι μπορουν για όλους, ομόφωνα να θεωρηθούν φρόνιμοι. (2)

Υπάρχει, άρα, **πρόβλημα** και ως προς τον **σκοπό** και ως προς το **μέσο** (κριτική στην διδασκαλία του Αριστοτέλη).

Έχει,ομως, ακόμα και σήμερα, μεγάλη **αξια** κυριως ως προς τον τομέα της **εκπαίδευσης**. Στον τομέα αυτο δύσκολα μπορεί να αρνηθεί κανεις την αξια των αρεταικων θεωριών. Στις μέρες μας είναι μια από τις **κρατούσες διδασκαλίες,** ειδικά στον χώρο μας, τον χώρο του δικαίου.

*Η ζωή μας ρυθμίζεται από κάποιες **θεμελιώδεις, βασικές αξίες**. Αποτελούν **πρωταξιες** και **ευταξίες**.*

—> Ελευθερία, ισότητα, αξια του άνθρωπου. Είναι πρωταξιες και αυταξίες (!)

Οι αξίες αυτες **υπάρχουν, δεν χρειάζεται να θεμελιωθούν.** Πάνω τους στηρίζεται όλη η δημόσια ζωή μας κατά τρόπο λίγο πολύ στέρεο. **Δεν αποτελούν εργαλεία για την επίτευξη κάποιου εξωτερικού σκοπού.** Είναι πολύ σημαντικές. Αποτελούν τη βάση του Συντάγματος μας.

*Οι **αρεταικες** θεωρίες επικαλούνται το **κύρος, το αυτάοδεικτο κύρος πρωταξιων/αυταξιών.** Στο σημείο αυτο συναντάμε μια **πολύ σοβαρή αντίρρηση από ένα άλλο ρεύμα, τον ωφελιμισμό.***

—> **Ωφελιμισμος** : οι ωφελιμιστές είναι **αντίθετοι προς οποιαδήποτε τέτοια τυφλή παραδοχή**. Δεν τους ικανοποιεί κάτι τέτοιο, γιατί θεωρούν ότι κάτι τέτοιο κρύβει **μεταφυσικό βάθος.** Στα μάτια τους **δεν διαφέρει από την τυφλή εκδήλωση πίστης σε ένα θρησκευτικό δόγμα**. Η σκέψη τους είναι ότι όταν έχουμε να κάνουμε με το κράτος, καλό είναι να έχουμε πιο **στερεά θεμέλια.** Τα στερεά θεμέλια τα βάζει η **εμπειρία** όχι η μεταφυσική. Δεν είναι σκοπός του κράτους να προστατεύσει, να εγγυηθεί κάποιες τέτοιες πρωταξιες /αυταξιες. Ο ωφελιμισμος έχει μια **εξαρχής αντιμεταφυσική αιχμή .** Μεταφυσική σημαίνει μετά την φυσική, μετά την εμπειρία, πέραν της εμπειρίας. Ενόψει του ***κινδύνου να παρασυρθούμε σε αυτον τον μεταφυσικό ίλιγγο, ο ωφελιμισμος προτείνει να βασιστούμε στην εμπειρία μας.***

Bentham : *ότι κάνουμε μετριέται με βάση τη **συμβολή του στην αποφυγή του πόνου ή στην αύξηση της ηδονής** του μεγαλύτερου δυνατού αριθμού ατόμω.*

Άρα, έχουμε συμφέροντα που μπορούν να **συγκριθούν** μεταξύ τους για να δούμε ποιο απο αυτά ***συμβάλλει περισσότερο στην ηδονή.***

Η πιο θεμελιώδης έννοια των σύγχρονων δικαίων είναι το δικαίωμα. Το δικαίωμα είναι ένα συμφέρον άξιο προστασίας.

Στάθμιση : Ο ωφελιμισμος δίνει βάση στις **συνέπειες** των πράξεων και προσπαθεί να τις **ζυγίσει** μεταξύ τους, ώστε να μην προσβάλλουν κάποια αγαθά που θεωρούνται μέρος της ωφέλειας όλων. Η θεωρία της στάθμισης είναι ωφελιμιστικής προσελεύσεως. Χωρίς να το ξέρουμε στη **νομική** επιστήμη είμαστε **ωφελιμιστές**.

Παραδειγμα :

- Βασανισμός ανθρώπου, ενδεχόμενη ταλαιπωρία του
- Σωτηρία εκατοντάδων ανθρώπων
- Μήπως τελικά είναι συγκρίσιμα μεγέθη;

Παράδειγμα: Κάθε χρόνο μερικές εκατοντάδες άνθρωποι **χάνουν τη ζωή** τους στην Ελλάδα εξαιτίας **αυτοκινητιστικών** ατυχημάτων. Η **ζωή** είναι **πρωταξια/ αυταξια.** Γιατί το δεχόμαστε χάριν της τεχνολογίας;

Οι θετικές συνέπειες είναι πολύ περισσότερες από τις αρνητικές, στις οποίες μάλιστα συμπεριλαμβάνεται και η **απώλεια της ζωής** κάποιων ανθρώπων. *Παρότι χάνονται ζωές προτιμάται αυτο, γιατί αν τα αθροίσουμε θεωρούμε σημαντικότερα τα πολλά ωφέλη από τη χρήση αυτοκινήτων.* Άνευ ετέρου αποδεχόμαστε τη χρήση του αυτοκινήτου παρότι χάνονται ζωές γιατί τα ωφέλη είναι περισσότερα.

Συγκρισιμότητα αγαθών / στάθμιση: τι προϋποθέτει; Ωφελιμισμος. Αυτο είναι **καθαρός ωφελιμισμος (!)**

*Εμπρός στον κίνδυνο να εμπλακούμε σε ατέρμονες και κυριως παραπλανητικές αναζητήσεις μεταφυσικής υφής ο ωφελιμισμος μας καλεί να προσγειωθούμε στην **πραγματικότητα** της **εμπειρίας**.*

Αντί να ψάχνουμε πως μπορεί να εναρμονιστεί η ελευθερία, μια αυταξια, με την ισότητα, πράγμα που προϋποθέτει **μεταφυσικές σκέψεις,** ο ωφελιμισμος μας λέει ότι απαιτείται κάτι πολύ **απλούστερο** το οποιο επιβεβαιώνει η **εμπειρία** των τριών τελευταίων αιώνων : **Προσγειώση της ηθικής στην εμπειρία.**

Όμως, είτε συνειδητά είτε όχι, την αξια του ωφελιμισμου την έχουμε απολύτως ενστερνιστεί. Είμαστε ωφελιμιστές χωρίς να το ξέρουμε (πχ στάθμιση στα αυτοκινητικά ατυχήματα).

Η **πλήρης επικράτηση** του ωφελιμισμου είναι στον τομέα των **δημοσίων πολιτικών.** Όλες οι δημόσιες πολιτικές είναι χτισμένες πάνω σε ωφελιμιστικά στοιχεία.Ο ωφελιμισμος είναι πολύ πιο παρόν στη ζωή μας, ακόμα και σε κοινωνίες,όπως η δίκη μας, οι οποίες είναι

εχθρικές προς τον ωφελιμισμό,οσο κι αν μας ενοχλεί αυτο. Οι ***δημόσιες πολιτικές ασκούνται στη όνομα της ωφελιμιστικής προσέγγισης***

Ωφελιμισμος : Ότι κάνεις οφείλεις να το κανεις με μέτρο/γνώμονα το αν και πως συμβάλλει στην ευτυχία,την ωφέλεια,την ευχαρίστηση, την ηδονή του μεγαλύτερου αριθμού ανθρώπων.

Ο ωφελιμισμος έχει **δυο** σκέλη :

- ηδονοθηρικό
- συνεπειοκρατια

Ηδονοθηρικό σκέλος του ωφελιμισμου :

[Μια παραλλαγή του ωφελιμισμου είναι η **οικονομική ανάλυση του δικαίου.** Δεν με νοιαζει τόσο η ηδονή αλλά αυτο που θα ήμουν διατεθειμένος να πληρώσω για να αποκτήσω κάτι.]

Η **ηδονή** ειναι κάτι **εμπειρικό** και ως εμπειρικό ειναι **εύκολα προσεγγίσιμο.**

Bentham : ιδιαίτερα σημαντικός φιλοσοφίας. Ασχολήθηκε και με την χώρα μας. Ρωτήθηκε για τους θεσμους που έπρεπε να εγκαθιδρυθούν μετά την ελληνική επανάσταση. Βασιζόμενος στη βασική, πρωταρχική ιδέα του ωφελιμισμου, για να αποφύγουμε ολη τη συζήτηση περι αξιών κλπ, είπε ότι σημασία έχουν οι ***επιπτώσεις κάθε πράξης μας ως προς την επίτευξη της μεγαλύτερης δυνατής ηδονής.*** Επιχείρησε να διατύπωσει πολλές μεταρρυθμιστικές απόψεις, αποψεις μεταρρύθμισης θεσμών. Έζησε από το **τέλος του 18ου αιώνα έως τις αρχες του 19ου:** Εποχή ***ταχύτατης εκβιομηχάνισης στην μεγάλη Βρετανία.*** Η μέχρι τότε αγροτική οικονομία γίνεται κατά βάση βιομηχανική. Αλλάζει τελείως ο τρόπος ζωής, παράγεται πολύς πλούτος αλλά πολλοί είναι πάμφτωχοι. Έτσι υπάρχουν παρά πολλοί ζητιάνοι στους δρόμους του Λονδίνου.

Bentham: Η ύπαρξη ζητιάνου προκαλεί ηθική κατάπτωση. Προτεινε να μαζέψουν όλους τους **επαίτες** του Λονδίνου σε κάποιο κέντρο υποδοχής, όπου θα έχουν πόρους, φαγητό και ενδεχομένως να προβαίνουν σε κάποιες χρήσιμες για όλους ασχολίες. Έτσι **αυξάνεται η ωφέλεια για όλους.** Και για τους ίδιους τους επαίτες και για εμάς. Κάποιοι ενοχλούνται από αυτο, για παράδειγμα κάποιοι επαίτες που θέλουν να ειναι ελεύθεροι. Αυτο που μας ενοχλεί στους επαίτες δεν είναι κάτι εγγενές με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Αυτο που μας ενοχλεί είναι η όψη τους. Είναι κάτι που μας προκαλεί πόνο υπό την ευρύτατη έννοια του όρου. Για να αποφύγουμε τον πόνο τους κλείνουμε αε άσυλο.

Εννοια πόνου - ηδονής : σηκώνει πολύ συζήτηση

Πχ Βυθίζεται ένα καράβι. Σώζομαι. Βρισκω μια μικρή βάρκα, κατεστραμμένη. Διπλα μου είναι το παιδί μου και ένας σπουδαίος ευεργέτης. Ποιον θα σώσω; Τι προκαλεί την μεγαλύτερη ηδονή; **Ωφελιμιστές : πρεπει να σωθεί ο εφευρέτης.** Δεν έχει σημασία τι σχέση έχω με το παιδί μου. Το ίδιο μέτρα το παιδί μου και ο εφευρέτης. Δεν μέτρα περισσότερο επειδή είναι παιδί μου.Όλοι έχουν την ίδια αξια. Η ηδονή και ο πόνος όλων έχουν το ίδιο βαρος, μετράνε το ίδιο. Καθενός από εμάς η ηδονή μετραει.

«Ωφελιμιστικός λογισμός» : Στάθμιση, σύγκριση των αρνητικών και των θετικών συνεπειών ενόψει της ωφέλειας. Μέτρα εξίσου η ωφέλεια για οποιοδηποτε **εμβιο ον**. Ειναι μια απολύτως **εξισωτική** διδασκαλια. Αυτο που μετραει ειναι ο πόνος και η ηδονή **όλων τον**

έμβιων όντων . Έτσι είναι η πρώτη φιλοσοφική παράδοση που αναγνώρισε την σημασία όλης της έμβιας ζωής, άρα και των ζώων (*Δικαιώματα των ζώων).* Δεν υπάρχει λόγος να μην υπολογιστει η ηδονή και ο πόνος των ζώων.

Είναι απλή διδασκαλια αλλά γέννα πολύ σοβαρά **ερωτήματα :** *Όλες οι ηδονές μετράνε το ίδιο;*

John Stuart Mill: εξίσου το ίδιο βάρος έχει η ηδονή ενός γουρουνιού με την ευχαρίστηση ενός ακροατή συμφωνίας του Μπετόβεν; Ηδονές είναι και τα δυο. Το ίδιο μετράνε; **Bentham** : Ναι

Επίσης υπονοούσαν ότι υπάρχει τρόπος να μετρήσουμε την ηδονή και τον πόνο, έδειχναν εμπιστοσύνη στην επιστήμη και σε ένα βαθμο το έχει κάνει.

Ηδονή —> αποφυγή του πόνου

Ο **Mill** έχει επιφυλάξεις : ***δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι οι ηδονές είναι ίσης αξίας, υπάρχουν υψηλές και χαμηλής αξίας.*** Σημαντικές οι υψηλής αξίας ηδονές. Ο Mill τροποποιεί την σκέψη του Bentham.

Bentham : μεγιστοποίηση ωφέλειας νοούμενης ως απλής ηδονής

Mill : μεγιστοποίηση ωφέλειας νοουμενης ως ευγενούς ηδονής

(1η πολύ σοβαρή παραλλαγή - αναδιατύπωση του ωφελιμιστικού προγράμματος)

Απλή θεωρία : στέκεται στην **ηδονή** και την **ισότητα**. Όλοι είναι **φορείς εξίσου σημαντικής ηδονής.**

25/10/2024

Ωφελιμισμος : Η διδασκαλια αυτή έχει εγείρει πολύ μεγάλες **αντιδράσεις**. Συχνά υποδορια, χωρίς να το καταλαβαίνουμε είμαστε ωφελιμιστές.

Ηδονοθηρία: *Ύπατο κριτήριο της ορθότητας ή του αγαθού μιας πράξης είναι η **συμβολή** της στην **ωφέλεια** του μεγαλύτερου αριθμού ανθρώπων*

Συνεπειοκρατία: *Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το **2ο σκέλος** που επικεντρώνεται στο ότι πραξη εκτιμάται στο φως των **συνεπειών της ως προς την εξασφάλιση της μεγαλύτερης δυνατής ωφέλειας.***

Για εμάς τους **νομικούς**, νομικούς που έχουν γαλουχηθεί στην ιδέα ότι μια σειρα από προβλήματα ξεπερνιούνται μέσα από τη στάθμιση, ακουγεται λογικο . Η **στάθμιση** είναι **υπολογισμός συνεπειών** (*Στάθμιση και αρχή αναλογικότητας).*Για εμάς η ιδέα της **άντλησης του κανονιστικού κριτηρίου από τις συνέπειες μιας πράξης είναι πολύ οικεία.** Ως προς το δικαιο το επικροτούμε με χαρά και ενθουσιασμό το οτι ως προς αυτό η στάθμιση είναι δυνατή.

Ηδονοθηρια —> η *αναζήτηση ενός κριτηρίου με βάση το κατά ποσό προκαλεί πόνο (αρνητικά) ή ηδονή (θετικά). Αυτο το οποιο μέτρα την αξια μιας πράξης είναι η **συμβολή στην***

πρόκληση ενός συναισθήματος. Αυτο λέει κατ ουσίαν ο ωφελιμισμος. Το ζήτημα είναι αν η ηδονή των περισσότερων ή η αποφυγή του πόνου των περισσότερων επιτυγχάνεται και σε πιο βαθμο. Εάν, υπό τη μια εκδοχή προκληθεί μεγαλύτερη ηδονή χαρά και ευχαρίστηση αυτο αρκεί για να καταστήσει την εκδοχή καλύτερη. (***Bentham***)

Ρίζες : **αρχαία Ελλάδα**

Επικούρειοι φιλόσοφοι —> ομως δεν αρκούνταν σε οποιαδήποτε ηδονή

Εδώ συναντάμε τη διαφωνία του άλλου μεγάλου ωφελιμιστη φιλοσόφου : **Mill**

Ο **Bentham** ήταν **μεταρρυθμιστής**, ακτιβιστής. Ακόμα και αν δεν ζητούσαν τη γνώμη του για μια μεταρρύθμιση έσπευδε να τη δώσει.

Ο **Mill** ήταν γιος ενός σπουδαίου φιλοσόφου. Ήταν παιδί θαύμα. Είχε έναν ευφυέστατο, ικανότατο και αυταρχικό πατέρα που τον πίεσε να αναπτύξει τις ικανότητες του. Είχε τα προβλήματα που συχνά συνοδεύουν τα παιδιά θαύματα. Ο Mill εγραψε ένα από τα πιο ωραία φιλοσοφικά κείμενα που έχουν γραφτεί. Μίλησε για το ποσό μεγάλος κίνδυνος είναι η κοινή γνώμη. Άσκησε **σφοδρότατη κριτική στην κοινωνική πίεση.** Ένας άνθρωπος που **χειραγωγείται από την κοινή γνώμη δεν είναι ελεύθερος.** Η ελευθερία νοείται ως η **μη δέσμευση από την κοινή γνώμη και τον περίγυρο (***Πίεση κοινωνικών δικτύων).*

Η ηδονή είναι ένα συναίσθημα. Ο Bentham επιμένει στην **ηθική αξία ενός συναισθήματος.** Οτιδήποτε **δεν είναι συναίσθημα είναι δυσπρόσιτο και μας οδηγεί σε επισφαλή πεδία (μεταφυσική).** Ότι έχει να κάνει με συναισθήματα είναι δεκτικό **διακριβωσης,** γιατί είναι κάτι που λαμβάνει χώρα στην **πραγματικότητα**. Η ιδέα του Bentham είναι ότι αυτή την **εμπειρική κατάσταση, το συναίσθημα ενδεχομένως να μπορούμε να την μετρήσουμε κιόλας.**

Bentham: *Για ποιο λόγο να υποτάσσεται κάτι τόσο σοβαρό όσο η κοινή ζωή μας σε κάτι το οποίο είναι μη δεκτικό εμπειρικής προσέγγισης;*

Αυτο είναι το κλειδί για τον Bentham. Αυτο στα μάτια του **Mill γεννά πολύ σοβαρές απορίες.** Ακόμα και η τυφλή, αβασάνιστη ηδονή ενός ανθρώπου που κάνει κάτι χυδαίο; Είναι ίδια η ηδονή του να χαρίζεις κατι με το να αρπάζεις κάτι;

Ο Mill εκανε μια διάκριση μεταξύ υψηλών, ευγενών ηδονών και ταπεινών, χαμηλών ηδονών .

Πυρήνας : η ηδονή είναι ένα συναίσθημα. Αυτο που ενδιαφέρει είναι να αποτελεί το μέτρο βασει του οποίου κρίνεται οτιδήποτε. Η ηδονή είναι **όχι απλώς μια διαπίστωση, είναι ενδεχομένως και μετρήσιμη.** Αυτή η σκέψη, πέρα από την απορία που γέννησε στον Mill, γεννα και μια σειρα από **άλλες απορίες.**

Είναι σίγουρο ότι όταν μιλάμε για συναισθήματα έχουμε κάτι τόσο απτό όσο το θέλει ο Bentham;Το συναίσθημα είναι σίγουρα κάτι δεκτικό διακρίβωσης; Το συναίσθημα είναι αυτό που μετράει; Ή κάτι άλλο, όπως η κατάσταση που έχει δημιουργηθεί; Τι εξασφαλίζει το συναίσθημα της ηδονής οσο και η πραγματικότητα του να νιώθεις χαρά;

Εξασφαλίζουν σοβαρή **βεβαιότητα ότι αυτός ο άνθρωπος ένιωσε κάτι. Εδώ γεννιέται ένα περαιτέρω ερώτημα :** *Η ηθική έχει απλώς σχέση με κάτι το οποίο είναι αντικειμενικά παρουσιασιμο σε τρίτους;*

Αυτο που μετραει είναι η πρόκληση χαράς και η αποφυγή του πόνου. Αν η πραξη έγινε με πρόθεση ή όχι, αν προηγήθηκε σχεδιασμός ή όχι αν είναι εν πολλοίς τυχαία δεν έχει σημασία. Σημασία έχει ότι προκλήθηκε κάτι **εμπειρικά διαπιστωσιμο**. Η επιλογή δεν έχει σημασία. Δεν μετραει η σχέση του ίδιου του ατόμου,του αυτουργού ,του δρώντος, με την πραξη. Ολα αυτά δεν έχουν **καμία σημασία.** Σημασία έχει ότι από την πραξη του προκλήθηκε στον ίδιο ή σε τρίτους μια ευχάριστη κατάσταση. **Δεν έχει σημασία αν η πραξη βασίστηκε σε αγνά κίνητρα, σε δόλια κίνητρα ή στην τυχαιοτητα**. Δεν έχει σημασία αν το άτομο επέλεξε να προβεί στην πραξη. Δεν προκύπτει από το επιχείρημα ότι μετράει κάτι τέτοιο.

Ορισμένοι στο πλαίσιο αυτο προτείνουν και άλλη μια σκέψη —> σημασία έχει η **ικανοποίηση που νιώθει αυτός ο οποίος πράττει.**

Ποσό θα ήταν διατεθειμένος να πληρώσει προκειμένου να νιώσει αυτή την ικανοποίηση; (*οικονομική ανάλυση του δικαίου)*

Έρευνα μεταξύ φοιτητών : *πόσα ήταν διατεθειμένοι να ζητήσουν ως αμοιβή για να υποβληθούν σε κάποιες διαδικασίες (πχ πόσα θα ζήταγαν για τους κοπεί ένα δάχτυλο;). Δεν είναι η ηδονή αλλά η* ***διαθεσιμότητα κάποιου να πληρώσει.*** *Δεν είναι η ανάγκη αλλά η επιλογή του. Το ερωτηματολόγιο έθετε διάφορες ερωτήσεις τέτοιου τύπου: Ποσα εισαι διατεθειμένος να ζητήσεις ως αμοιβή για να σου αφαιρεθεί ένα μέλος του σώματος σου;Για να φας κάτι αηδιαστικό, όπως σκουλήκι; Ή γενικά να υποστείς κάτι άλλο δυσάρεστο.*

Εδώ δεν είναι η ηδονή που μετραει, δηλαδή το συναίσθημα αυτο καθαυτό αλλά η σθεναρή επιθυμία. Προϋποθέτει υπολογισμό και ευθυνη.

Ο ωφελιμισμος ως προς το **ηδονοθηρικο** του σκέλος έχει μια μεγάλη γκάμα **επιλογών**. Δεν μας λέει απλα οτι αυτο που μας ενδιαφέρει είμαι η ηδονή. Ο ωφελιμισμος έχει εξαιρετική ανάπτυξη. Τόσο μεγάλη που καταφέρνει να κλονίσει ακόμα και τον δυσκίνητο κόσμο των νομικών.Ο ωφελιμισμος άρχισε να εισχωρεί στις **νομικές** σχολές και σε μεγάλο βαθμο **κυριαρχεί**. Για παράδειγμα, η **στάθμιση** συμφερόντων ανήκει στο δόγμα του δημοσίου δικαίου. Ξεκίνησε από το αστικο, που και εκεί έγινε μέρος του δόγματος.

Ο ωφελιμισμος είναι βαθιά και στέρεη διδασκαλια παρά τις αδυναμίες της. Ο ωφελιμισμος διακλαδώνεται. Ενισχύεται από την κριτική. Βλέπουμε πόσο βαθιά είναι αυτή η διδασκαλια και με πόση ευφυΐα αναπτύσσεται.

Συνεπειοκρατία: Το ζήτημα δεν είναι αυτο στο οποιο συμβάλλει η πραξη μας (συναίσθημα, κατάσταση κλπ). Το ζήτημα είναι οι **συνέπειες** της πράξης. **Οι συνέπειες μετρούν όχι οι πράξεις**. Δεν μετρούν ουτε τα κίνητρα, οι λόγοι. Μετρούν μόνο οι **συνέπειες, τα αποτελέσματα των πράξεων.**

Έχουμε πάλι την ίδια **έμφαση στην εμπειρία.** Μέτρα αυτο που είναι **διαπιστωσιμο** με λίγο πολύ **αντικείμενο** τρόπο**(Εμπειρικά διαπιστωσιμο)**

Ωφελιμισμος : τι είναι χαρακτήρας ενάρετου ανθρώπου; Το βλέπουμε το νιώθουμε ; Έρχεται πάλι η μεταφυσική. Μας ενδιαφέρει τι **αποτελέσματα επέρχονται στον αισθητό κόσμο. Αυτο είναι κάτι απτό, εμπειρικό.**

Προβαίνω σε μια αγαθοεργία. Είναι σίγουρα κάτι καλό; Αν έχει ως αποτέλεσμα την ταπείνωση του ευεργετηθέντος και τον στιγματισμό του; Είναι καλό;

Δεν μας νοιαζει αυτή καθεαυτή η αγαθοεργία και δεν μας μοιάζουν οι λόγοι που μας οδηγούν να κάνουμε κάτι.Μας νοιαζει τι **επιπτώσεις έχει η πραξη , οι οποίες είναι απτές τις βλέπουμε.**

Ωφελιμισμος : μια εμπειρική διδασκαλια. Ακόμα και στα ηθικά ζητήματα μετράει μόνο η εμπειρία.

Κίνδυνος να προσάψω κάτι σε έναν άνθρωπο βασιζόμενος στα κίνητρα που θεωρώ ότι έχει. Πως τα ξέρω; Αντίθετα οι **επιπτώσεις, οι συνεπειες η επενέργεια ειναι εκει.**

Για να είναι ένα γεγονός συνέπεια ενός άλλου πρεπει να υπαρχει μια σχεση, αιτιώδης συνάφεια. Κριτική : Ποιες είναι οι συνέπειες; Οι άμεσες, οι μακρινές; Σε ποιες συνέπειες αναφερόμαστε;

Το ποιες είναι οι συνέπειες δεν είναι απλό πράγμα. Οτιδήποτε κάνουμε έχει **πάρα πολλές συνέπειες**. Το ζήτημα είναι **ποιες μας ενδιαφέρουν.**

Bentham: οι επαίτες κανουν κακο στον εαυτό τους. Πέρα από τον εαυτό τους κάνουν κακο και στους άλλους, στο σύνολο.

Εκ πρώτης άποψης είναι μια απλή έννοια οι συνέπειες, αλλά τελικά δεν ειναι. Άρα, η εννοια των συνεπειών είναι πιο **σύνθετη από ότι φαίνεται** εκ πρώτης όψεως. Οι διάφορες παραλλαγές του ωφελιμισμου δίνουν απαντήσεις. **Είναι ανοιχτά ζητήματα ολα αυτά, αλλά όχι κατά τρόπο που να οδηγεί τον ωφελιμισμό σε αυτοαναίρεση ή αδιέξοδο.**

Στο χώρο του δικαίου χωρεί στάθμιση. Σε άλλους χώρους δεν είναι τόσο εύκολο.

Από την ερώτηση τι είναι οι συνέπειες ο ωφελιμισμος δεν βγαίνει αποδυναμωμένος.

Ποιον αφορούν οι συνέπειες; (τον αυτουργό; τους τρίτους;). Εδώ τα πράγματα δυσκολεύουν. Η ηθική πρώτα από ολα έχει να κάνει με τη σχέση μας με τους άλλους ανθρώπους. Οι συνέπειες ποιους αγγίζουν;

Παράδειγμα : Ναυάγιο σε ένα νησί. Εξαντλούνται τα τρόφιμα. Οι ναυαγοί ρίχνουν κλήρο. Η έκβαση της διαδικασίας δεν ικανοποιεί τους 3 γιατι γλιτώνει ο μικρός μούτσος, που τον σκοτώνουν και τον τρώνε. Πέθανε 1, σώθηκαν 3.

Ωφελιμιστής : ένας **καλός ωφελιμιστης θα σκεφτόταν πολλές συνέπειες.** Για παράδειγμα τις συνέπειες στο κοινωνικό σύνολο αν αποδεχθεί το ενδεχόμενο αυτο, να θυσιάζεται η ζωή ενός ανθρώπου για να σωθούν άλλες ζωές. Επίσης τι θα προκαλέσει η απώλεια της ζωής στους οικείους του. Και πάει λέγοντας.

Ο ωφελιμιστης βάζει πολλά στον λογισμό του. Η σκέψη του είναι ότι ολα αυτά πρέπει κάπως να ζυγίσουν μεταξύ τους.

Είναι θέμα μόνο αποτίμησης συνεπειών;

Παράδειγμα με μεταμόσχευση: ασθενής στο νοσοκομείο σε νάρκωση (υγιής, αρτιμελής). Παρουσιάζεται μια επιτακτική ανάγκη, χρειάζεται το νοσοκομείο, πάση θυσία, ένα νεφρό για έναν πολύ σημαντικό επιστήμονα και δεν υπάρχει άλλο διαθέσιμο. Οι γιατροί αφαιρούν χωρίς συναίνεση το νεφρο. Σίγουρα απ τη μια μεριά έχουμε να κάνουμε με τη **ζωή** ενός ανθρώπου. Από την άλλη θίγεται η **προσωπική βούληση (δεν υπάρχει συγκατάθεση).** Από τη μια έχουμε τη συγκατάθεση και από την άλλη έχουμε μια ανθρώπινη ζωή. Τι είναι πιο σημαντικό; Μπορεί να σπεύδαμε να πούμε ότι πιο σημαντικό είναι η ζωή αλλά ως νομικοί δεν θα το δεχόμασταν εύκολα αυτό. Εχουμε απλώς την προσωπική βούληση έναντι της ζωής ; Είναι θέμα αξιοπρέπειας. Αντιμετωπίζεσαι σαν να ήσουν αντικείμενο. Είναι κάτι **βαθύτερο**. Πέρα από τον πόνο που ισως είναι αμελητέος και πέρα από τον αμελητέο κίνδυνο που μπορεί να προκληθεί προσβάλλεται η προσωπική βούληση, η συγκατάθεση και αντιμετωπίζομαι ως μέσο. Αυτο είναι το πρόβλημα

Ωφελιμισμος : υπάρχουν **δικαιώματα**, δεν επιτρέπεται ενόψει μιας στάθμισης πόνου-οφέλους να αγνοήσουμε την προσωπική βούληση

Τα δικαιώματα είναι αναγκαία από ωφελιμιστική αποψη, γιατί μόνο μια κοινωνία που στηρίζεται σε δικαιώματα μπορεί να εχει ωφέλεια. Ο ωφελιμισμος λέει ότι δικαιώματα ισχύουν για ωφελιμιστικούς λόγους.

Για παράδειγμα, η ελευθερία της έκφρασης είναι πολύ σημαντικό δικαίωμα. Γενικά θεωρούμε όλοι ότι η ελευθερία της έκφρασης είναι πάρα πολύ σοβαρό δικαίωμα. Η σκέψη είναι ότι με το να μπορούμε να εκφραστούμε ελεύθερα εκφράζεται η ατομικότητα μας με εναργέστατο τρόπο.

Ο Mill διαφωνεί. Λέει ότι χάριν της ελευθερίας της έκφρασης μπορούμε να πετύχουμε την αλήθεια. Για αυτό είναι σημαντικό δικαίωμα. Γιατί μεσω αυτής επέρχονται ωφέλιμες συνέπειες.

Ο ωφελιμισμος **δεν είναι καταδικασμένος** από τη φύση του να είναι εναντίον των δικαιωμάτων.

Μια ολόκληρη διακλάδωση του ωφελιμισμου «ο ωφελιμισμος των κανόνων» υποστηρίζει ότι χρειαζόμαστε κανόνες, θεσμούς και δικαιώματα γιατί σε βάθος χρόνου έτσι θα επιτευχθεί η ωφέλεια.

Προς τον ωφελιμισμό των κανόνων **αντιτίθεται ο ωφελιμισμος των πράξεων** όπου για κάθε πραξη αναζητούμε τη συμβολή της στην επίτευξη της μεγαλύτερης δυνατής ωφέλειας.

Εδώ : οι θεσμοί θα συμβάλουν στην ωφέλεια όχι μόνο οι πράξεις

Στο παράδειγμα με τη μεταμόσχευση εχει πολύ σημασία η συγκατάθεση, η προσωπική βούληση. Η ελευθερία της εκφρασης είναι σημαντική για να επιτευχθεί ένας σκοπός εκτός αυτής.

Βλέπουμε λοιπόν ότι ο ωφελιμισμος είναι πολύ **βαθιά διδασκαλια.** Αυτο που φαίνεται εκ πρώτης όψεως να «κλωτσάει» δηλαδή τα δικαιώματα τελικά γίνεται αποδεκτό (**ωφελιμισμος των κανόνων**). Ο ωφελιμισμος έχει θέση για τα δικαιώματα με τον ωφελιμισμό των κανόνων. Επικεντρώνεται στις **συνέπειες της ισχύος των δικαιωμάτων. Τα θεωρεί όμως μέσο για επίτευξη σκοπού.** Μένει να δούμε αν αυτο αντέχει.

Παράδειγμα: αν δεν υπάρχει συγκατάθεση είναι αδύνατο να υπάρξει η ωφέλεια

Άρα ο ωφελιμισμος δέχεται η ύπαρξη δικαιωμάτων, αλλά τα θεωρεί **μεσα για να επιτευχθεί η μεγαλύτερη δυνατή ωφέλεια.**

Ένας βαθύς ο ωφελιμισμος, συγκαταλέγει στις συνέπειες και την ίδια την ύπαρξη ωφελιμιστικών ιδεωδών.

Πρόβλημα ωφελιμισμου: δεν λαμβάνει εμας ως διακριτά όντα. Είμαι απλώς φορέας ηδονής ή πόνου;

30/10/2024

Ο ωφελιμισμος έχει δύο σκέλη :

- Ηδονοθηρία
- Συνεπειοκρατια
- **Έχει μια σειρά από σοβαρά πλεονεκτήματα και μια σειρά από σοβαρές αδυναμίες.**

Πλεονεκτήματα

- Είναι μια **απλή** διδασκαλια
- Η αναγωγή των ηθικών ζητημάτων, ακόμα και των ηθικών διλημμάτων, σε **εμπειρικά** δεδομένα
- Βασιζόμενος σε αυτό το πλεονέκτημα (ικανότητα να βρίσκει εμπειρικά ερείσματα) ο ωφελιμισμος είναι σε θέση να στηρίζει **μεταρρυθμιστικές** προσπάθειες
- Οι **αδυναμίες των αντιπάλων:** αυτή τη θεωρία αντιμετώπισε τη στιγμή της γέννησης του ο ωφελιμισμος —> αδυναμίες των αρεταικων θεωριών: προϋποθέτουν δογματικά ορισμένες παραδοχές, είναι δογματική η στήριξη τους και ως εκ τούτου δεν είναι σε θέση να δώσουν απαντηση στο ερώτημα «τι πρέπει να κάνω;» ενώπιον του οποίου βρισκόμαστε όλοι.

Μειονεκτήματα

- Κατά το συνεπειοκρατικο του σκέλος, ο ωφελιμισμος είναι μια φοβερά απαιτητική διδασκαλια **(απαιτητικότητα της συνεπειοκρατίας)**
- **Δεν έχει χώρο,** ούτε ακόμα και υπό τις πιο εκλεπτυσμένες μορφές του, για την **αυτοτέλεια των δικαιωμάτων** . Αν έχουμε δικαιώματα, τα έχουμε επειδή έτσι προάγεται η ωφέλεια, συμβάλλουν στην μεγιστοποίηση της ωφέλειας του μεγαλύτερου αριθμού ατόμων (τα δικαιώματα των ανθρώπων)
- Δεν λαμβάνει υπόψη ότι εμείς ως άνθρωποι, καθένας από εμάς **δεν είναι ατελώς αυτουργός.** Πίσω από τον αυτουργό κρύβεται ένας ολοκληρωμένος άνθρωπος. Δεν λαμβάνει υπόψη την ακεραιότητα του ανθρώπου.

Παράδειγμα : (Γουίλιαμς) —> Ένας εξερευνητής, χαμένος στην ζούγκλα, του Περού, της Κολομβίας, συλλαμβάνεται από έναν ληστή, ο οποίος τον φέρνει μπροστά σε 10 ανθρώπους. Καθένας από αυτούς είναι δεμένος πιστάγκωνα σε έναν στύλο και του λέει μπορείς να σώσεις την ζωή κάποιων από τους 10 αν σκοτώσεις κάποιους. Του λέει να σκοτώσει 2 για να σώσει 8. Αν δεν το κάνει θα σκοτώσουν οι ληστές και τους 10. Αυτό είναι το δίλημμα.

Ακόμα και ενώπιον διλημμάτων ο ωφελιμισμος έχει απάντηση : ***η μεγαλύτερη δυνατή ωφέλεια για τον μεγαλύτερο αριθμό ατόμων***

Ας πούμε ότι είναι 10 ίσης αξίας άνθρωποι (πχ δεν είναι ο ένας ο Άϊν Στάιν). Είναι 10 απλοί άνθρωποι. Το δίλημμα είναι αυτό. *Τι οφείλει να κάνει; Να αθροίσει την ζωή των 2 με των 10; Τι συμβάλλει στην ευημερία - ωφέλεια του μεγαλύτερου αριθμού;*

Ο ωφελιμισμος λέει ότι αυτό οφείλει να κάνει. Έχει τη δυνατότητα να μην κάνει τίποτα αν θέλει. Κάποιος άλλος τότε, και όχι ο ίδιος, θα αφαιρέσει την ζωή των 10. Ο ίδιος με την παράλειψη του να πυροβολήσει 2 συμβάλει ευθέως στην αφαίρεση της ζωής άλλων ανθρώπων. Τι οφείλει να κάνει;

Συνυπολογισμός κι άλλων παραμέτρων:

Είναι σαν να λέμε ότι οι ζωές των ανθρώπων μπαίνουν σε ζυγαριά. Αυτό οδηγεί σε **εκτράχυνση των ηθών**. Είναι **προβληματική** αυτή η άθροιση. Πρέπει να συνυπολογίσουμε κι άλλες παραμέτρους. Έτσι σκέφτεται ένας ωφελιμιστής, **συνυπολογίζει κι άλλες παραμέτρους.**

Άλλο επιχείρημα (όχι ωφελιμιστικό) : αυτός θα βάψει τα χέρια του με αίμα. Έχοντας αφαιρέσει την ζωή δύο ανθρώπων, ακόμα και για να σώσει την ζωή κάποιων άλλων, θα νιώθει πολύ άσχημα με τον εαυτό του. Τίθεται ζήτημα **ακεραιότητας του χαρακτήρα.** Ένας μέρος του εαυτού του αποξενώνεται από ένα άλλο μέρος του εαυτού του. Όμως, ακόμα κι αν δε σκοτωσει κανέναν πάλι άσχημα θα νιώσει επειδή παρέλειψε να σωσει την ζωή 8 ανθρώπων .

Ο ωφελιμισμος είναι μια **φοβερά απαιτητική διδασκαλία.** Απαιτεί από τον εξερευνητή όχι μόνο να εξετάσει τι εξαρτάται από τη δίκη του δράση αλλά και από την παράλειψη του. Απαιτεί από εμάς να κάνουμε πάντα το καλό.

Επίσης τα δικαιώματα είναι σίγουρο ότι λαμβάνονται υπόψη; Για παράδειγμα, είμαι στην θάλασσα ξαπλωμένος και ακούω κάποιον να πνίγεται. Οφείλω να πέσω στη θαλασσα και να τον σώσω;

Η ακεραιότητα του χαρακτήρα : μπροστά σε ένα τραγικό δίλημμα, όπως αυτο στο παραπάνω παράδειγμα, η ακεραιότητα του ανθρώπου τίθεται σε **κίνδυνο**. Ο ωφελιμισμος του ζητάει να κάνει πάρα πολλά πράγματα και δεν λαμβάνει υπόψη την ιδιομορφία καθενός από εμάς. **Δεν είμαστε απλώς μονάδες των όποιων ο πόνος και η ηδονή θα αθροιστεί. Είμαστε διακριτοί άνθρωποι.** Για παράδειγμα, δεν είναι δυνατόν να μου αφαιρεθεί ένα νεφρό ενόσω είμαι αναίσθητος για να σωθεί ένας άλλος (Βλ παράδειγμα πάνω).

Αυτες είναι σοβαρές αδυναμίες του ωφελιμισμου. Ο ωφελιμισμος έχει **απάντηση αλλά οι αδυναμίες δεν παύουν να είναι σοβαρές.** Οι σοβαρές αδυναμίες του ωφελιμισμου, είναι εκείνες που ανοίγουν τον δρόμο σε ένα άλλο ρεύμα φιλοσοφικής σκέψης : τη ***δεοντοκρατία***

Πως συλλαμβάνει ο ωφελιμισμος το δίκαιο; Μπορεί ο ωφελιμισμος να σκεφτεί σοβαρά το δικαιο;

Ο ωφελιμισμος, έτσι όπως τον είδαμε υπό την πιο δημοφιλή άποψη του, απαιτεί οτιδήποτε κάνουμε να μπαίνει σε αυτό που λέμε **«ωφελιμιστικό λογισμό»** (*επίτευξη της μεγαλύτερης δυνατής ωφέλειας, συμβολή στην ηδονή και αποτροπή του πόνου του μεγαλύτερου αριθμού έμβιων όντων*).Ο ωφελιμισμος τίθεται έτσι σε μια **απορία όσον αφορά το δικαιο.** Το δικαιο δεν είναι σύνολο πράξεων, αλλά σύνολο γενικών και αφηρημένων κανόνων.

Εκτός από τον ωφελιμισμό των πράξεων υπάρχει και ο **ωφελιμισμος των κανόνων**. Ο ωφελιμισμος των κανόνων **δεν εξετάζει κάθε μεμονωμένη πράξη και τις συνέπειες** της ως προς την μεγαλύτερη δυνατή ωφέλεια. Τον ενδιαφέρει η **ύπαρξη θεσμών**, αυτή πρέπει να δοκιμαστεί ως προς τις θετικές και αρνητικές συνέπειες. Είναι σαν να κινείται σε ένα ανώτερο επίπεδο. **Δεν τον νοιάζουν οι μεμονωμένες πράξεις και οι συνέπειες τους αλλά τον ενδιαφέρουν οι κανόνες.**

Ο ωφελιμισμος των κανόνων είναι **καταδικασμένος** να υποστεί την **ίδια κριτική** με τον ωφελιμισμό των πράξεων. Τα **δικαιώματα θεμελιώνονται για ωφελιμιστικούς λόγους.** Για παράδειγμα, η ελευθερία της έκφρασης είναι αναγκαία γιατί συμβάλει στην κατάκτηση της αλήθειας, η οποία είναι μέρος της μεγαλύτερης ωφέλειας του μεγαλύτερου αριθμού ανθρώπων. Ο αντίπαλος θα έλεγε ότι ακόμα κι ο ωφελιμισμος των κανόνων δεν παύει να συναρτά τα δικαιώματα με την επίτευξη της ωφέλειας του μεγαλύτερου αριθμού ανθρώπων. Ο ωφελιμισμος των κανόνων καταφέρνει να θέσει τα προβλήματα του σε ένα ανώτερο επίπεδο. Δεν παύει όμως να είναι ωφελιμισμος. **Δεν παύει να εξαρτά το κύρος ενός θεσμού από την δυνατοτητα να συμβάλλει στην ωφέλεια. Αν συμβάλλει στην ωφέλεια ο θεσμός νομιμοποιείται και αν δεν συμβάλλει δεν νομιμοποιείται.**

Ο ωφελιμισμος είναι μια ενδιαφέρουσα διδασκαλια κυρίως επειδή **γειώνει την ηθική από την σφαίρα των ιδεών,** στην οποία την είχε τοποθετήσει ο Πλατωνας και με τον τροπο του ο Αριστοτέλης. Τον ενδιαφέρουν οι **απτές συνέπειες των πράξεων μας.** Δίνει απαντήσεις σε σοβαρά ηθικά ζητήματα

Αυτό που είναι το δυνατό του σημείο, η συνάρτηση του με την ευημερία είναι ίσως και το αδύνατο : *Από το είναι συνάγεται κατ ανάγκην και το δεον;*

Τα εμπόδια στα οποία προσκρούει ο ωφελιμισμος είναι πολύ **σοβαρά**. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι το σοβαρότερο είναι το επιχείρημα των **δικαιωμάτων**.

Δεοντοκρατία

Σε μια στιγμή διαχωρίστηκε το δίκαιο από την ηθική. Το δίκαιο των νεότερων χρόνων είναι συνδεδεμένο με τον διαφωτισμό. Ο βαθύτερος εκπρόσωπος του διαφωτισμού είναι ο **Καντ**.

Αρεταϊκές θεωρίες : δυο μεγάλες μορφές

- **Αριστοτέλης**

- **Ακινάτης** (συνεχιστής του Αριστοτέλη) : υποστηρίζει ότι αυτό που χαρακτηρίζει το σύμπαν είναι ότι έχει έναν **εσωτερικό εγγενή σκοπό**, να πραγματωθεί το σχέδιο του θεού (θεία πρόνοια). Ο θεος για τον Ακινάτη έχει μια βασική ιδιότητα : είναι **παντογνώστης** και **παντοδύναμος** (ξέρει και μπορεί να κάνει τα πάντα). Αυτά τα δυο χαρακτηριστικά μπορει υπό συγκεκριμένες περιστάσεις να είναι αντίθετα μεταξύ τους. Αν κάποιος είναι παντοδύναμος δεν μπορεί να κάνει και το κακο; Ο Ακινάτης λέει ότι ο θεος δεν μπορεί να κάνει το κακο. **Δεσμευεται απο το ότι είναι η ενσάρκωση του καλου.** Εξ ου και πρώτη φράση της γενέσεως : **εν αρχη ει ο λόγος .** Αυτο που υπάρχει στον κόσμο πριν από όλα είναι το σχέδιο του θεού - ο λόγος.

Στο Ισλάμ λέγεται πεπρωμένο. Είναι σαν ολα έχουν συμβεί και θα συμβούν σαν να τα είχε σκεφτεί ο θεος.

Αντιδρούν **αντίπαλοι** που Θωμά του Ακινάτη, οι οποίοι όπως και αυτός είναι **μοναχοί**. Θεωρούν ότι ο θεος **δεν μπορεί να δεσμεύεται** ούτε καν από **τον λόγο.** Είναι **παντοδύναμος**, κάνει ότι θέλει. Είναι **ελεύθερος**. Όπως ο θεος είναι παντοδύναμος και κάνει ότι θέλει ετσι και ο **άνθρωπος** στην σφαίρα δράσης του είναι **παντοδύναμος και άρα ελεύθερος.**

Παραλλαγή θεωριας

Ο άνθρωπος έχει ως εσωτερικό του στοιχείο την προσπάθεια του να εναρμονιστεί με τη φύση. Όπως ακριβως και αυτός στον οποίο μοιάζει καθ εικόνα και καθ ομοίωση. Ιδιότητα άνθρωπου να είναι ελεύθερος, ακόμα και αποδέσμευση από τον λόγο.

(Θεολόγοι αντίπαλοι του Θωμά Ακινάτη)

Ήταν σε άλλο μοναστικό τάγμα

Ακινάτης : Δομινικανός μοναχός

Φραγκίσκανοι μοναχοί —> ο άνθρωπος είναι καθ εικόνα του θεου **ελεύθερος** ακόμα και από **υλικές ανάγκες.** Ακριβώς επειδή είναι ελεύθερος γι αυτο δεν δεσμεύεται ούτε από την ύλη. Γι αυτο αυτοι κηρυτταν την απόλυτη πενιά - φτώχεια. Τα μοναστικά τάγματα μέχρι σήμερα είναι πανίσχυρα και πάμπλουτα. Το ζήτημα είναι η χρήση των πραγμάτων όχι η κυριότητα. Η χρήση είναι το ζήτημα. Μας θυμίζει το εμπράγματο δίκαιο (Άλλο κατοχή, άλλο νομή, άλλο κυριότητα). **Οι φραγκισκανοί έλεγαν ότι ο άνθρωπος έχει ανάγκη μόνο την χρήση.** Γι αυτο περιφέρονταν σε όλο τον κόσμο κηρύσσοντας τον λόγο του θεου με ελάχιστα πράγματα (τα ρουχα και τα σανδάλια τους). Οι φραγκισκανοι πίστευαν ότι ο **άνθρωπος είναι ελεύθερος ακόμα και από υλικές ανάγκες**. Τα αλλά τάγματα προέταξαν ότι ο άνθρωπος πια **δεν είναι ελεύθερος**. Δεσμεύεται από τη **φύση**. Μεσα στη φυση του συγκαταλέγεται και η ικανοποίηση κάποιων τάσεων που έχει όχι απλα για χρήση αλλά και ιδιοκτησία. Σε αντίδραση προς τους φραγκισκανούς μοναχούς τα άλλα τάγματα θεώρησαν ότι ο Αδάμ και η Εύα ηταν κυριότητα στον παράδεισο.

Φραγκισκανοι : *πού το ξέρετε; Ποια είναι η φύση του ανθρώπου την οποία γνωρίζετε τόσο καλα ώστε ξέρετε ότι ο άνθρωπος αναζητεί εκ φύσεως την ιδιοκτησία;*

(**Νομιναλισμός**)

Διαδικασια που προσγειώνει πολύπλοκα και βαθιά ζητήματα στην πραγματικότητα.

Γιατί είναι μέρος της φύσης μας; Γιατί είναι μέρος της φύσης του ανθρώπου και θέλει να έχει δικά του πράγματα; Μια φυλή του Αμαζονίου στην οποία υπάρχει κοινοκτημοσύνη δεν είναι άνθρωποι;

Η διδασκαλια των Φραγκισκανών μοναχών εντοπίζει το ίδιο πρόβλημα : προϋποθέτει μια πολύ μεστή έννοια της φύσης του ανθρώπου Για να μιλήσεις για τη φύση του ανθρώπου πρέπει ειτε να πιστεύεις ότι υπάρχει ειτε να δώσεις ένα επιχείρημα.

Φραγκισκανοι : *ο θεος είναι παντογνώστης . Ο θεος για να ειναι θεος αποδεσμεύεται ακόμα και από τον λόγο. Είναι παντοδύναμος. Γιατί είναι ελεύθερος. Εφόσον είναι ελεύθερος δεν δεσμεύεται από τον λόγο. Και το κατ εξοχήν δημιούργημα του ο άνθρωπος είναι ελεύθερος σε μια μικρότερη σφαίρα - διαθέτει δικαιώματα.*

Δεν ειναι ζωον πολιτικον. Διαθέτει δικαιώματα ακόμα και στην πόλη στην οποία έχει γεννηθεί. Αυτο είναι αδιανόητο για τον Αριστοτέλη, τον Σωκράτη, τον Πλάτωνα κλπ. Η ιδέα είναι ότι δεν είμαστε ζώα πολιτικά. Κατά μείζονα λόγο δεν δεσμευόμαστε με σιδερένιες αλυσίδες από την πόλη στην οποία ανήκουμε. **Μπορούμε ακόμα και να στραφούμε εναντίον της ασκώντας δικαιώματα.** Βασική ιδέα ότι έχουμε δικαιώματα απέναντι στο κράτος μας.

Το πρώτο βήμα για αυτή την ιδέα το έθεσαν οι **φραγκισκανοι**: Ο άνθρωπος καθ εικόνα και καθ ομοίωση του θεου είναι πάνω από όλα ελεύθερος.

Ακινάτης : Ο άνθρωπος με το δικαιο που θεσπίζει **δεν μπορεί να έρθει σε σύγκρουση με το φυσικό και το θείο δικαιο.**

Αιώνιο θείο δίκαιο < Ακινάτης

Ο θεός κι αυτός διέπεται από το θείο δικαιο. Είναι το θείο δικαιο. Αν καθένας από εμάς εκανε αυτο που από τη φύση του είναι προορισμένος να κάνει —> Πεπρωμένο

Εν αρχή είν ο λόγος

01/11/2024

Έχουμε εξετασει δυο μεγάλες παραδόσεις της φιλοσοφίας. Η μια εδράζεται στον **χαρακτήρα** του ανθρώπου και θέτει ως κριτήριο αυτο που θα εκανε ο ενάρετος άνθρωπος. Η διδασκαλια εχει αναπτυχθεί σε πολύ πλήρη και βαθιά μορφή από τον Αριστοτέλη. Επιβιώνει στις μέρες μας όχι μόνο ως **αρεταϊκή** θεωρία αλλά και αξιολογική όταν λέει για το κύρος κάποιων αξιών που είναι αυταξιες και πρωταξιες .

Κριτική :

- Δεν έχουμε τρόπο να γνωρίζουμε αυτες της αυταξιες πρωταξιες και κατουσιαν αποδεχόμαστε δογματικά το κύρος τους
- Σε τελική ανάλυση δεν γνωρίζουμε και τη ειναι (τι είναι ελευθερία, ισότητα κλπ)

Συνθετες κοινωνίες : διασχίζονται από πολύ βαθιές έριδες. Στους κόλπους της κοινωνίας μας δεν υπάρχει ομοφωνία ως προς το ζήτημα αυτο. Εξακολουθούμε να έχουμε πολύ μεγάλη ακτινοβολία όμως κατά κάποιον τρόπο υπολείπονται των απαιτήσεων.

Σε αντίθεση έχουμε κάποιες άλλες θεωρίες. Μιλάνε για τις **συνέπειες , τις εμπειρικά διαπιστευμένες συνέπειες.** Παρά την ελκυστικότητα τους και την πολύ συχνά μεγάλη πρακτική βοήθεια που μας εξασφαλίζουν, ιδιως μεταρρυθμιστικών προτάσεων και αυτες υποπίπτουν σε μια σειρα από μειονεκτήματα που συνδέονται ακριβώς με τον εμπειρικό τους χαρακτήρα. Κλονίζεται η ιδέα ότι μπορούμε για να ηθικά ζητήματα να βασιστούμε αποκλειστικά και μόνο στην εμπειρία. Εάν είναι έτσι τι μας μένει;

Μήπως ενισχύονται οι απόψεις εκείνων οι οποιοι απολαμβάνουν μεγάλη δημοφιλία, εκείνων που ισχυρίζονται ότι ως προς τα ηθικά ζητήματα δεν χωρεί συζήτηση και είναι **ανεπίδεκτα γνωστικής προσεγγισης.** Δεν μπορούμε ουτε καν να έχουμε μετριοπαθή βεβαιότητα

Φωνές που βρίσκονται ήδη στο προσκήνιο στις απαρχές της φιλοσοφίας:

Σοφιστές —> εκείνοι έναντι των οποίων τάσσεται πρώτα από ολα ο Πλατωνας

Μήπως έχουμε επιστρέψει στις αρχες ; Μήπως κάνουν σφάλμα όσοι λένε ότι τα βασανιστήρια είναι κάτι αντικείμενα κακο; Οποίος διαπράττει βασανιστήρια όποτε και να τα έχει διαπράξει κάνουμε κάτι κακο. Μήπως κάνουμε σφάλμα όταν βλέποντας ταινίες με βασανιστήρια φρικαρουμε; Μήπως είναι σφάλμα που οδηγούμαστε σε κάποια ερώτηση;

Σε αυτο το ερώτημα απαντα όλη η φιλοσοφική παράδοση από οποιο ρεύμα κι αν συντίθεται που έχουμε συζητήσει έως τώρα.

Τόσο οι αρεταϊκές θεωρίες οσο και ο ωφελιμισμος απαντούν ναι, χωρεί **ορθολογική συζήτηση,** κάποια προσπάθεια. **Τόσο οι *αρεταϊκές θεωρίες και ωφελιμιστικές θεωρίες συμφωνούν ότι ως προς τα ηθικά ζητήματα χωρεί βεβαιότητα.*** Διαφωνούν ως προς τον τρόπο με τον οποιο εξασφαλίζεται η βεβαιότητα και σε τι έγκειται.

Τρίτη διδασκαλια : «δεοντοκρατια»

Θέτει την έμφαση όχι στο σύνολο βίου του ανθρώπου, όπως οι αρεταικες θεωριες, ούτε στις συνέπειες πράξεων και ζωής όπως οι ωφελιμιστικές. Η έμφαση δεν τίθεται ούτε σε κάτι που παράγεται εκ των συνεπειών από την πράξη, ουτε από το διαβίωμα της ζωής στην οποία εντάσσεται η πραξη. Βρίσκεται στους **λόγους που μας οδηγούν στην πραξη.**

Η γοητεία που ασκεί η δεοντοκρατια στους νομικούς είναι φανερή. Σπάνια εξετάζουμε τον βίο του ανθρώπου συνολικά ή τη ζωή. Δεν μας νοιαζει συνολικά η ζωή του φορέα μιας αρμοδιότητας. Δεν μας νοιαζουν οι συνέπειες μη τήρησης υπόσχεσης αρκεί ότι δεν τηρήθηκε.Εξαρχής αυτο που αποτελεί κεντρικό σημείο δεοντοκρατιας, **η πραξη με τους λόγους στους οποίους στηρίζετα**ι μας ελκύει. Γιατί το σύγχρονο δίκαιο έχει χτιστεί κατ ουσίαν πάνω σε μια εκδοχή της δεοντοκρατιας.

Παρουσιάσαμε κάποιους πρόδρομους αυτής της διδασκαλίας.

Φραγκισκανοι μοναχοι : το σύγχρονο δίκαιο και η έννοια του δικαιώματος έλκει την καταγωγή του από ένα θρησκευτικό δόγμα. Ο άνθρωπος διαθέτει **ελευθερία**, μπορεί να

κάνει ότι θέλει, ακριβώς όπως εμείς ως **υποκείμενα** δικαίου και ως **δικαιούχοι** μπορούμε εντός αυτής της περιορισμένης σφαίρας καταρχήν να κάνουμε ότι **θέλουμε**. Η πεποίθηση ότι ο **άνθρωπος διαθέτει δικαιώματα είναι μια βαθιά πεποίθηση τους σύγχρονο δίκαιου**. Ο άνθρωπος διαθέτει δικαιώματα έναντι του κράτους. Έλκει την καταγωγή από την ιδέα ότι ο άνθρωπος όπως ο θεος είναι **ελεύθερος**, μπορεί να κάνει ότι θέλει. Άρα, το πρώτο βήμα που εκανε η σκέψη των Φραγκισκανών ακολουθείται από ένα δεύτερο.

Hobbes: μεγάλος πολιτικός φιλόσοφος. Σε αυτον οφείλουμε την ιδέα ότι **δεν είμαστε όπως λέει ο Αριστοτέλης ζώα πολιτικά εκ φύσεως.** Δεν ειναι στη φύση μας η ανάγκη να ζήσουμε με άλλους σε οργανωμένες κοινωνίες. Αντίθετα μεσα στην φύση μας είναι κάτι άλλο, να **θελουμε να ζήσουμε.** Χαρακτηριστικό ανθρώπου είναι να θέλει να ζήσει και να είναι ελεύθερος να κάνει οτι χρειάζεται για να ζησει. Σε αντίθεση με τον Αριστοτέλη λέει ότι το κράτος και το δικαιο δεν είναι μέρος της φύσης αλλά δημιουργήματα —> **κοινωνικό συμβόλαιο.** Το κράτος είναι δημιούργημα μας. Το **κράτος θέτει το δικαιο**. Με το να θέτει το κράτος το δικαιο απομακρυνόμαστε από κάθε διδασκαλια φυσικού δικαίου, το **δίκαιο είναι θετικό.** Το δικαιο το θέτουμε εμείς, μπροστά στον **φόβο** του να κινδυνεύσει η ζωή μας. Μεσα σε συνεχή και επώδυνη ανασφάλεια απαλλοτριώνουμε και **παραχωρούμε ένα μέρος της απόλυτης ελευθερίας** που διαθέτουμε χωρίς κράτος**, στο κράτος (στον Λεβιάθαν).** Το κράτος που κατά τούτο έχει απόλυτη εξουσία. Εμείς δημιουργούμε το κράτος μέσω του κοινωνικού συμβολαίου

Κάνοντας αυτον τον ορθολογισμό: *να συνεχίσω να ζω με μια συνεχή ανασφάλεια ή να παραχωρήσω ένα μέρος από την απόλυτη ελευθερία μου στο κράτος ώστε αυτο να με προστατευει;*

Σύγχρονη ιδέα που οφείλουμε στον Χομπς. Αυτο που είπε ο χομπς είχε προετοιμαστει πολλούς αιώνες πριν. Υπήρχε η ιδέα ότι το ***κράτος και το δικαιο οφείλεται σε ένα νοητό κοινωνικό συμβόλαιο.*** Οδήγησε όμως την σκέψη σε καινούριο δρόμο.

Δικαιο και κράτος = δημιουργήματα μας. Θελήσαμε. Γιατί κινδύνευε η ζωή μας. Έχουμε μια στοιχειώδη σωφροσύνη και νοιαζόμαστε για τη ζωή μας. Η διδασκαλια του σφράγισε την ιστορία της ανθρωπότητας.

Το δικαιο ισχύει για να μας προστατεύει τον έναν από τον άλλον—> **Προστατευτική των αγαθών μας και της ύπαρξης μας λειτουργία.** Επιτελεί έναν σκοπό.

Αν κάτι είναι αυτονόητο χρειάζεται περαιτέρω εξέταση.

Hobbes: Αυτο που μας ωθει στην πολύ σημαντική επιλογή να έχουμε κράτος και να θεσπίσουμε δικαιο δεν είναι προϊόν ελευθερίας αλλά ανάγκης. Εάν είναι προϊόν **ανάγκης** τι είναι ανάγκη; Κατι **εμπειρικό**, δεδομένο.

Δεν ειναι σαν να είμαστε ξανά δέσμιοι του εμπειρισμού όπως είπαμε για τον ωφελιμισμό;

Hobbes —> σχολή νεότερου φυσικού δικαίου

Αυτο δεν ταυτίζεται με το κλασικό φυσικό δίκαιο (Αριστοτέλης κλπ). Είναι όμως μια παραλλαγή, άλλη εκδοχή της σχολής φυσικού δικαίου. Όταν ο Hobbes μιλάει για την ανάγκη,

την φύση του ανθρώπου, αυτή η φύση δεν είναι μόνο κάτι που εντοπίζουμε με τις αισθήσεις, ενέχει αξία. **Ο Hobbes αντιμετωπίζει τη φύση του ανθρώπου σαν ένα σύνολο αξιών.**

Ακομα και αν έχει αξιακό περιεχόμενο το στοιχείο της φύσεως στον Hobbes δεν είναι απλώς κάτι που τυχαίνει να διαθέτουμε, γιατί είναι κακο;

Ανάγκη —> είναι κάτι όχι απλα **ευμετάβλητο**, αλλά **δεκτικό μεταβολής** από τη φύση του.Και αυτή η διδασκαλια είναι πολύ πλούσια όμως έχει αυτό το πρόβλημα.

Προϋποθέτει μια **έννοια της φύσης του ανθρώπου.** Η φύση του ανθρώπου εμπεριέχει αξίες και σκοπους της ζωής, όπως και στον Ακινάτη και τον Αριστοτέλη.Ένα **πρόβλημα** που πλανάται πάνω από όλες τις διδασκαλίες που προτάσσουν την φύση του ανθρώπου. Είναι στοιχείο ως προς το οποιο **δεν μπορούμε παρά να έχουμε δογματική βεβαιότητα.**

Άρα δεν μπορούμε να ξέρουμε τι ακριβώς είναι. Ειναι άδικο να θεμελιωνουμε το κράτος που έχει απόλυτη εξουσία και το δικαιο, δυο πολύ σοβαρά μορφώματα σε κάτι για το οποιο **δεν είμαστε βέβαιοι.** Παρόλα αυτά τεράστια η συμβολή του Hobbes. Μας έδειξε ότι ο άνθρωπος είναι ένα ον που έχει δικαιώματα.

Συνέχισε τη διδασκαλια των **Φραγκισκανών**: Διδασκαλια περι της **ελευθερίας - παντοδυναμίας** του ανθρώπου, καθ εικόνα και καθ ομοίωση του εξίσου παντοδυναμου θεου.

Η διδασκαλια του Hobbes πατά πάνω στην ιδέα της ελευθερίας του ανθρώπου. Ο άνθρωπος έχει δικαιώματα. Εμείς θέτουμε το κράτος και το δικαιο. Το δικαιο δεν είναι κάπου γραμμένο στη φύση. Στηρίζεται πάντως στη φυση του ανθρώπου που είναι επισφαλής έννοια.

Η φύση του ανθρώπου είναι μονο η ανάγκη του ανθρώπου να επιβιώσει: ένστικτο της επιβίωσης

- Δεκτικό εμπειρικής παρατήρησης
- Εύκολα διαπιστωσιμο

Είναι μια στοιχειώδης διδασκαλια

Κράτος και δίκαιο —> όχι αυτοσκοποί, αλλά εργαλεία για να ζήσουμε

Το ένστικτο επιβίωσης και αυτοσυντηρησης δεν έχει μόνο ο άνθρωπος. Όμως μόνο ο άνθρωπος έφτιαξε κράτος. Εμείς όμως ως άνθρωποι για να επιβιώσουμε επειδή είμαστε αδύναμα όντα χρειαζόμαστε κάτι άλλο, κάτι διαφορετικό (πχ ρουχα). Ολα αυτα απαιτούν οργανωμένη κοινωνία. Αυτή προϋποθέτει κράτος.

Ο Hobbes είναι ο **ιδρυτής της σχολής του νεότερου φυσικού δικαίου.** Όμως **επηρέασε** και την διδασκαλια του **νομικου θετικισμου.**

Λεβιάθαν: δεν μπορεί να θέσει ως δικαιο κάτι που οδηγεί στην εξαφάνιση του ανθρώπινου γένους

Στη φιλοσοφία επανέρχονται τα ίδια ερωτήματα συνέχεια. Σήμερα πολύ υποστηρίζουν την διδασκαλια του Hobbes ανανεωμένη. Η διδασκαλια του Hobbes έχει ακόμα μεγάλη

απήχηση. Οι υποστηρικτές της διδασκαλίας του αναζητούν έρεισμα στον θουκυδίδη. Θεωρείται ο πρώτος μεγάλος θεωρητικός του ρεαλισμού. Έδειξε ότι οι Αθηναίοι έκαναν κάτι βάρβαρο.

Θουκυδίδης, Hobbes, Μακιαβέλι: ρεαλισμός στις διεθνείς σχέσεις

Ο Hobbes ως προς τις διεθνείς σχέσεις θεωρείται μεγάλος θεωρητικός.

Επόμενη μεγάλη θεωρητική κίνηση : Η διδασκαλια του Καντ

Ο Καντ ήταν Γερμανός, Πρωσος και προτεστάντης. Κάθε μέρα είχε ένα αυστηρό πρόγραμμα. Τόσο **αυστηρό** «που οι κάτοικοι βάζουν το ρολοι τους οι κάτοικοι αναλογα με την ώρα που περνούσε ο Καντ». Κάθε μέρα περνούσε με ίδιο βήμα και βηματισμό, στον ίδιο χρόνο από τα ίδια σημεία. Ένας πολύ μετρημένος άνθρωπος. Αυτός ο άνθρωπος θα μπορούσε να πει κανείς ότι είναι υπόδειγμα του προτεσταντισμού που είναι μια αυστηρή διδασκαλια. Λέει ότι ο άνθρωπος οφείλει να είναι καλός, γιατί αυτο είναι το καθήκον που το επιβάλλει η πίστη του στον θεό.

Κεντρική εννοια για τον Καντ δεν είναι ο βίος και η ζωή, ούτε οι συνέπειες αλλά η **πράξη και οι λόγοι στους οποίους στηρίζεται. Ο λόγος στον οποίο στηρίζεται μια πραξη ειναι το καθήκον.** Κάνω κάτι γιατί οφείλω να το κανω.

Καθήκοντα : κεντρική έννοια για τον Καντ. Στα καθήκοντα βασίζει και τα δικαιώματα

Είναι πάνω από όλα ένας **προτεστάντης** και ως τέτοιος σκέφτεται με όρους όχι αρετών, αλλά **καθηκόντων**. *Τι καθήκοντα έχουμε ο ένας απέναντι στον άλλον αλλά και απέναντι στον ίδιο μας τον εαυτό.*

Ο Καντ ζει αυτή την πολύ κρίσιμη για τη δίκη μας εποχή, περίοδο της **γαλλικής επανάστασης**. Δεν είναι μόνο η γαλλική επανάσταση ως γεγονός αλλά και το τι οδήγησε στην γαλλική επανάσταση, ο δημόσιος διάλογος γενικα (Πανεπιστήμια όπως λειτουργούσαν, οι λίγες εφημερίδες που κυκλοφορούσαν).

Γερμανία - Αγγλία: τα σαλόνια της καλής κοινωνίας

Ανερχόμενη αστική τάξη : αναγκαίο μέρος της ζωής τους να συμμετέχουν σε κοινωνικές εκδηλώσεις

—-> **Έντονος διάλογος**

Δεν μπορούμε να καταλάβουμε κανεναν από τους φιλοσόφους αν δεν ξέρουμε το ιστορικό υπόβαθρο στο οποίο έζησαν. Η Φιλοσοφία προϋποθέτει ενεργούς κύκλους ανθρώπων που συζητούν. Καταρχήν προϋποθέτει ένα περιβάλλον με ανθρώπους που έχουν λύσει τα βιοποριστικά τους προβλήματα και έχουν χρόνο να ασχοληθούν με τέτοια ζητήματα.

Ο Καντ παίρνει παρά πολύ στα σοβαρά ένα ιδιαίτερα μεγάλης σημασίας για την ανθρωπότητα φαινόμενο: **σωρευση εμπειρικών γνώσεων**

Είναι παιδί της των νεότερων γνώσεων. Εφευρέσεις ανακαλύψεις και εμπιστοσύνη στις δυνάμεις, κυριως νοητικές, του ανθρώπου. Ο Καντ θεωρεί οτι **υπάρχουν οι εμπειρικές γνώσεις και τους έχει εμπιστοσύνη, δεν τις αμφισβητεί.**

Ποιες είναι οι προϋποθέσεις της γνώσης ;

Αναστοχασμός : *δεν σκέφτομαι απλώς, αλλά σκέφτομαι πάνω στη σκέψη μου. Στοχάζομαι πάνω στον στοχασμό μου*

Τι είναι αυτο που μας οδήγησε σε αυτή την βεβαιότητα; Ποιες είναι προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν για ένα έχουμε βεβαιότητα ως προς τον κόσμο και ως προς τα ηθικά ζητήματα.Τι είναι αυτό που καθιστά την γνώση μας βέβαιη, δηλαδη οι ***όροι που πρέπει να συντρέχουν για να είναι γνώση η γνώση;***

Δεν μας νοιάζει αν η δικαιοσύνη είναι κάτι καλό, αλλά τι προϋποτίθεται για να πούμε ότι η δικαιοσύνη είναι κάτι καλό. Οι όροι που πρέπει να συντρέχουν για να είναι βέβαιο κάτι που λέμε.

—> **Ριζικός αναστοχασμός**

Ο Καντ κάνει μεγάλες αφαιρέσεις. Μιλάει εν γενεί για τον άνθρωπο (όχι για παράδειγμα μόνο για Αθηναίο πολίτη). Το **θεσμικό αντίστοιχο** αυτής της στάσης απέναντι στον άνθρωπο είναι η **γαλλική επανάσταση.** Δεν έγινε στο όνομα μιας τάξης ή ενός ηγεμόνα, αλλά καθενός Γάλλου. Και η σκέψη είναι στο όνομα κάθε ανθρώπου.

Υπό ποιους όρους ισχύει το δικαιο;

Δεν λέει τι είναι ή ποιες είναι οι σωστές ρυθμίσεις. Λέει τι **πρέπει να συντρέχει** για να μιλήσουμε για δικαιο. Γι αυτο θέτει το **ερώτημα ευθέως στους εμπειριστες** (διδασκαλίες που για την πολιτική οργάνωση των ανθρώπων βασίζονται στις ανάγκες των ανθρώπων, άρα και χόμπς).

Τι προϋποθέτει; Τι προϋποθέτει η διδασκαλια του Λοκ; Οι διδασκαλίες του αριστοτέλη, του Bentham, του Hobbes , της θεολογίας των Φραγκισκανών κλπ τι προϋποθέτουν; Υπάρχει κάτι κοινό;

Τι ειναι αυτο που μας επιτρέπει να θέτουμε αυτο το ερώτημα; Ποιοι όροι πρέπει να συντρέχουν για να θέτουμε τέτοια ερωτήματα;

Τι ειναι αυτο που πρέπει να συντρέχει για να θεωρούμε ότι το δικαιο ισχυει γιατι βασίζεται στη φύση του ανθρώπου;

Δίνει έμφαση στις προϋποθέσεις (!)

Ποιες είναι οι προϋποθέσεις δυνατότητας αυτών των θεωριών; Τι είναι εκεινο που τις κατέστησε δυνατές;Έχουν κάτι κοινό; Θέτουν το ερώτημα όλοι. Που βασίζεται;

Ικανότητα να σκέφτεσαι πάνω στις αξίες: Μηπως είναι κάποιος από τους όρους της δυνατότητας για την οποία μίλησε ο Καντ;

Ελευθερία: το να σκέφτομαι δεν ενέχει ένα στοιχείο ελευθερίας ;

Ποιος έχει δίκιο; Ποια είναι η προϋπόθεση από την οποία όλοι ξεκινούν να λένε αυτό που λένε ακόμα κι αν διαφωνούν; Ικανότητα σκέψης; Ελευθερία;

Ο Καντ είπε ότι *αυτο που μας ενδιαφέρει δεν ειναι η φυση του ανθρώπου, αλλά οι προυποθεσεις για να μιλάμε για τη φύση του ανθρώπου.*

Κοινο: η προϋπόθεση από την οποία ξεκιναμε για να μιλάμε για την φύση του ανθρώπου

Ο Καντ είναι σαν να προσπαθεί αυτά τα οποία εισέφερε η σκέψη μέχρι εκείνη την στιγμή να τα πάρει στα σοβαρά, αλλά συγχρόνως να εξετασει όχι αν στέκουν και αν είναι αληθή αλλά υπό ποιες προϋποθέσεις μπορούμε να πούμε ότι είναι αληθή.

—> **Δυνατότητες, όροι ύπαρξης**

Κάνει ένα βήμα πίσω. Μας καλεί να το κάνουμε αυτό, όχι μόνο ως προς τα ζητήματα που ανάγονται στην πραγματικότητα αλλά και και ηθική και το δικαιο.

06/11/2024

Το παράδειγμα του μισανθρώπου (η πραξη του απορρέει από ένα **καθήκον** —> τι το καθήκον;)

Περίπτωση ενός ανθρώπου, ο οποίος κάνει αυτο που πρέπει να κάνει, μη κινούμενος από κανένα αγαθό ελατήριο. Έχει αξια αυτό που κάνει; Κάνω κάτι από **καθήκον και όχι από την ευχαρίστηση που μου παρέχει**. Ο αποκλειστικός λόγος είναι το καθήκον. Αυτό αρκεί;

Αριστοτέλης : πρέπει να κάνεις τα πάντα, να **κάνεις** καλές πράξεις και να νιώθεις ευχαρίστηση

Καντ : οφείλεις να κάνεις κάτι επειδή το οφείλεις (τουλάχιστον αυτό φαίνεται ότι λέει)

Δεν μας ενδιαφέρει η υπόσχεση για τις καλές συνέπειες που επιφέρει. Γιατί να έχουμε υποσχέσεις;

Ο **μισάνθρωπος δεν εμφορειται από αγαθά συναισθηματα.** Τον νοιαζει μόνο ότι πρέπει να κάνει αυτό που κάνει.

Ένας καλός φοιτητής παρακολουθεί, διαβάζει κλπ. Ερωτάται γιατί διαβάζει και απαντάει επειδή θα βγάλει πολλά λεφτά και θα γίνει πλούσιος. Ο φοιτητής κάπως αγνοεί την ιδιαιτερότητα του να διαβάζεις ως φοιτητής. Χάνει την αίσθηση ότι με το να συμμετέχεις σε αυτή την δραστηριότητα του να είναι κανεις φοιτητής κάπως πρέπει να ανταποκριθει στις απαιτήσεις του να είναι καλός φοιτητής. Δεν τον ενδιαφέρει να γίνει καλός νομικος αλλά τον ενδιαφέρουν εργαλειακά οι σπουδές του. Είναι σαν με το να αντιμετωπίζεις τις σπουδές σου αποκλειστικά και μόνο εργαλειακά ως ένα μέσο να χάνεις κάτι από την αξία των σπουδών.

Αυτό σημαίνει ότι οι σπουδές έχουν αυταξια; Αν ναι γυρνάμε στις αρεταικες θεωρίες. Έχουμε πολλά ανοιχτά ερωτήματα (Βλ παραδείγματα)

1. *Τι είναι αυτό πέραν της εμπειρίας, πέραν των συναισθημάτων;*
2. *Εάν η υπόσχεση δεν μας ενδιαφέρει για τις ευεργετικές, εποικοδομητικές για την οικονομία και κοινωνία συνέπειες της γαιτι μας ενδιαφέρει; Τι είναι πέραν των συνεπειών,*
3. *Αυτό το καθήκον τι ακριβώς είναι; Εάν οι σπουδές δεν είναι εργαλείο για κάτι και είναι κάτι άλλο, τι είναι αυτό το κάτι άλλο;*
4. Παράδειγμα μισανθρώπου : είναι δυνατόν να στραγγίσουμε τον άνθρωπο τόσο πολύ ώστε να μην νιώθει καμία χαρά όταν κάνει κάτι;
5. *Δεν φτάνουμε στο άλλο άκρο (Αριστοτέλης και ευδαιμονία), αλλά είναι άκαμπτο και αυστηρό το να πρέπει να κάνεις το καθήκον σου, όχι μόνο ακόμα κι αν δεν νιώθεις ευχαρίστηση αλλά ακόμα περισσότερο δεν πρέπει να νιώθεις ευχαρίστηση. Είναι καθαρό καθήκον. Δεν είναι τραβηγμένο αυτό;*

Ο Καντ λέει κάτι που αποκλίνει αυτά που έχουμε ακούσει έως τώρα. Αυτό που λέει φαίνεται λίγο περίεργο.

Κάνω κάτι επειδή πρέπει να το κάνω. Για παράδειγμα, αν μπω στη νομική πρέπει να την τελειώσω. Γιατί όμως; Μπορεί το κίνητρο του κάθε ανθρώπου να είναι διαφορετικό διπλα στην υποχρέωση να τελειώσει την νομική. Μπορεί να το κάνει γιατί θέλει να ολοκληρωθεί ως άνθρωπος (θέλω να τα καταφέρω, θα τα καταφέρω - αυτοεπιβεβαίωση). Πάντως κάπως δεν σχετίζεται με την εμπειρία;

Αυτά στα οποία βασιζόμαστε, τα συναισθηματα είναι εκ φύσεως παροδικά. Σήμερα ζω τον απόλυτο έρωτα, αύριο τον ξεχνάω. ***Μπορούμε να βασιστούμε σε κάτι ευμετάβλητο, παροδικό;***

Ψυχανάλυση: έδειξε ότι αντίθετα με αυτό που ο ίδιος ο αναλυόμενος πιστεύει, ο ψυχαναλυτής είναι πράγματι αυτός που καταλαβαίνει τι συμβαίνει μέσα του, ο τρίτος.

Τα συναισθηματα δεν μπορουν να αποτελέσουν τον έσχατο κριτή και γνώμονα των πράξεων μας.

Εάν αγνοήσω οποιαδήποτε συναισθηματική επένδυση της πράξης μου, μήπως καταλάβω τον βαθύτερο μηχανισμό της πράξης;

Οι ψυχικοί μηχανισμοί, η ψυχανάλυση μας βοηθούν πολύ.

Παρόλα αυτά η πεποίθηση ότι πρέπει να βασίζω ότι κάνω σε ένα συναίσθημα είναι κάπως προβληματική. Αυτό λέει ο Καντ σε αντίθεση με τους εμπειριστές φιλοσόφους.

Φαίνεται ότι αυτό το οποιο προβάλει ως κατεύθυνση είναι μια κατεύθυνση που γεννά **περισσότερες απορίες** από τις βεβαιότητες που δημιουργεί. Δεδομένου βέβαια ότι ούτε οι αρεταικές (ακόμα και οι αξιολογικές), ούτε οι ωφελιμιστικές/ συνεπειοκρατικές θεωρίες μπορουν να μας δώσουν απάντηση.

Καντ : Αν κάνω κάτι από καλή θέληση δεν το κάνω επειδή με το να το κάνω θα επέλθουν θετικές ή θα αποτραπούν αρνητικές συνέπειες. Σε πρώτο χρόνο ο Καντ οριοθετείται από τη συνεπειοκρατια. **Δεν μας ενδιαφέρουν οι συνέπειες της πράξης** που τελείται από καλή θέληση. Η **καλή θέληση**, ακόμα και αν δεν είχε καμία θετική συνέπεια, πάλι θα έλαμπε σαν

διαμάντι, θα ήταν αυτή στην οποία μπορούμε να βασιστούμε. Σημασία για μια πραξη δεν έχουν οι συνέπειες ή η συμβολή της πράξης στον χαρακτήρα ενός ανθρώπου. **Σημασία έχει αν τελείται από καλή θέληση. Σημασία έχουν τα καλά κίνητρα και η καλή θέληση της πράξης, όχι οι συνέπειες της.**

Καλή θέληση = αναγκαίος όρος της ηθικής πράξης

Ερώτημα : Τι είναι η καλή θέληση;

Τους νομικούς δεν νοιαζει η συνολική ζωή, ο συνολικός βίος ενός ανθρώπου. Μας ενδιαφέρουν οι πράξεις.

Ως προς την ηθική αυτο που μας ενδιαφέρει δεν είναι η πραξη με τις συνέπειες της αλλά κάτι άλλο: η πραξη με αυτο που προηγείται αυτής, τη βούληση, η αγαθή βούληση.

Τι είναι όλως η αγαθή βούληση; Τι είναι αυτό που προηγείται μιας πράξης;

Παράδειγμα : αποφασίζω στα 16 μου να προετοιμαστώ για τις εξετάσεις για να μπω στην νομική σχολή. Έστω ότι είναι μεμονωμένη πραξη. Αν το βλέπαμε από το πρισμα των αρεταικών θεωριών, θα την βλέπαμε από την σκοπιά ζωής συνολικά. Αν το βλεπαμε από την σκοπιά του ωφελιμισμου θα το βλέπαμε υπό το πρισμα των συνεπειών που επιφέρει. Με βάση τον Καντ μας ενδιαφέρει η **πραξη** , η επιλογή να δώσω εξετάσεις για την νομική. ***Αυτή η πραξη με ενδιαφέρει αν προέρχεται από αγαθή βούληση.***

Πραξη < Αγαθή βούληση

Η πράξη δεν πρέπει να βασίζεται σε εξωτερικές πιέσεις, από το περιβάλλον

Για παράδειγμα, υπάρχουν κάποιοι λόγοι που οδήγησαν την κοινωνία και την έννομη τάξη μας στην κατοχύρωση της ίσης μεταχείρισης αντρών και γυναικών.

Αν αναλογιστούμε τι είναι αυτό που μας οδηγεί στην επιλογή αυτή, μπορούμε να σκεφτούμε ότι μια επιλογή που υπαγορεύεται από το περιβάλλον μας δεν μας ικανοποιεί. Δεν μας αρεσει η ιδέα μα αποφασίζουν άλλοι για εμάς. Αν δεν συντρέχει η βούληση (δεν συντρέχει όταν είναι προϊόν πιέσεων) δεν μας ενδιαφέρει η πράξη.

Βέβαια από κάπου αντλώ την επιθυμία να κάνω κάτι (για παράδειγμα, την επιθυμία να σπουδάσω νομική). Είναι κάπως ετερώνυμο. **Σε τι διαφέρει η ωμή καταπίεση από την έμμεση υπόδειξη;**

Ας πούμε ότι εγώ επιλέγω. Ριζώνει μέσα μου η επιλογή από τα 5 μου χρόνια. Είναι το ίδιο να ριζώνει μέσα μου επειδή εγώ κάπως το ανακάλυψα με το να ριζώνει μέσα μου επειδή οι γονείς μου μιλάνε για αυτό όλη μέρα; Και στις δυο περιπτώσεις ήρθε απ έξω. Η βούληση γενικά δεν έχει να κάνει με ετερονομες επιδράσεις. Όμως είναι το ίδιο αυτές οι δυο περιπτώσεις;

Για **παράδειγμα** : ένα παιδί από τα 5, έχει σκαλώσει ότι θέλει να γίνει δικηγόρος. Στη μια περίπτωση, επειδή απλά σκάλωσε και το ανακάλυψε μόνο του. Στην άλλη, επειδή οι γονείς

του που είναι λαμπροί ποινικολόγοι, μιλούν συνεχώς για τις επιτυχίες τους στα δικαστήρια. Είναι το ίδιο;

Σίγουρα, δεν είναι ζήτημα βούλησης κάτι που μας επιβάλλεται εξωθεν. Το εξωθεν, όμως, έχει πολλές διαβαθμίσεις.

Από την πραξη μας ενδιαφέρει η βούληση εκείνου που πράττει (Καντ). Δεν είναι εύκολο να πεις πότε θέλεις κάτι και πότε, έστω και εμμέσως διαμορφώθηκαν μέσα σου τα κίνητρα . Οσο και να πηγάζει από εμάς, πάντα μπορούμε να σκεφτούμε ότι σχηματίστηκε υπό την πίεση εξωτερικών παραγόντων.

Πρέπει να είναι κάτι **δεκτικό εξέτασης από εμένα τον ίδιο.** Μήπως η βούληση δεν είναι απλά κάτι μέσα στον εσωτερικό μας κόσμο αλλά μήπως είναι και κάτι δεκτικό ελέγχου από τον λόγο μας; Χρειάζεται να μπορεί να **υποβληθεί σε εξέταση από τον λόγο του δρώντος**. Χρειάζεται κάτι επιπλέον. **Είναι σαν η βούληση για να είναι αγαθή να πρέπει να είναι δεκτική ελέγχου από τον λόγο.** Δεν είναι απλώς καλοσύνη. Χρειάζεται ένα επιπλέον στάδιο, ένα φίλτρο.

—> η σχέση της βούλησης με τον λόγο

08/11/2024 **Δεοντοκρατια**

Ωα προς τα ηθικά ζητήματα έχουμε διάφορες επιλογές

Σκεπτικισμός : *Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι αυτά τα ζητήματα είναι **ανεπίδεκτα προσεγγίσεως** με τον λόγο.Το αν κάποιος είναι καλός ή όχι, το αν φέρεται δικαια ή όχι είναι ζητήματα που τελικά δεν μπορουν να προσεγγιστούν ορθολογικά με κάποια επιχειρήματα. Σε τελική ανάλυση είναι ζητήματα που ανάγονται στην έκθεση συναισθημάτων και ενστικτωδών αντιδράσεων. **Ο σκεπτικισμός αρνείται οποιαδήποτε γνωστική προσέγγιση ηθικών ζητημάτων***

Ηθικός σκεπτικισμός : *Η στάση μου απέναντι σε κάτι ηθικά προβληματικό να καθορίζεται σε τελική ανάλυση από την κοινότητα στην οποία ανήκω, τις **πεποιθήσεις που ισχύουν σε συγκεκριμένη κοινότητα.** Είναι δυνατή η εξέταση των ηθικών ζητημάτων αλλά μόνο με αυτούς που ανήκουν στον ίδιο κύκλο, στην ίδια κοινότητα*

Εχθρικές προς τις δυο πρώτες θεωρίες :

Αρεταικες θεωρίες : *Είναι δυνατή συζητηση περι ηθικών ζητημάτων αλλά προϋποθέτει την άσκηση κάποιων αρετών. Ηθική : **καλλιέργεια ορισμένων αρετων διανοητικών και ηθικών (**πιο σύγχρονη και οικεία σε εμάς)*

Ωφελιμισμος : *Μπορούμε ως προς τα ηθικά ζητήματα να συζητήσουμε. Αξιολογούμε τις συνέπειες της πράξης με γνώμονα την ωφέλεια την οποία επιτυγχάνει· **μέγιστη δυνατή ωφέλεια, ικανοποίηση μέγιστου αριθμού ανθρώπων.***

Δεοντοκρατια : Στο κέντρο είναι το δεον τα καθήκοντα

Παράδειγμα **συμπονετικού** εκ φύσεως ανθρώπου. Το ότι κάποιος νοιάζεται για τον άλλον είναι μέρος του χαρακτήρα του.

Αν βασίζεται σε ευγενή συναισθηματα η πράξη είναι ηθική.

Δεν δίνει ικανοποιητική απάντηση, γιατί τα συναισθήματα δεν έχουν παρά παροδικό χαρακτήρα. Επίσης η ένταση τους ποικίλει. Τέλος δεν είναι και πολύ σαφές αυτο που ορίζουν. Η **μομφή κατά των συναισθημάτων είναι κάπως ευρύτερη.** Αυτο που ενοχλεί στην ιδέα ότι πρέπει να βασίζουμε την ηθική και το κύρος της σε συναισθηματα είναι ότι τα **συναισθηματα αποτελούν μέσο της εμπειρίας.**

Κάπως βέβαιη γνώση ως προς τα εμπειρικά ζητήματα δύσκολα έχουμε ή αν έχουμε είναι επισφαλής.

Ο συμπονετικός άνθρωπος δεν φαίνεται να απαντα στις απαιτήσεις της δεοντοκρατιας οσο κι αν μας ελκύει

Το παράδειγμα της **υπόσχεσης**: *Μας λέει ο Καντ η υπόσχεση σε δεσμεύει. Γιατί σε δεσμευει;*

Συνεπειοκρατικη απαντηση: **δεσμεύει γιατί αν δεν σε δέσμευε δεν θα τηρούσε κανεις τις υποσχέσεις του.** Δεν θα είχαν κανενα νόημα. Η απάντηση δεν είναι ασήμαντη, αλλά κάτι χάνει και κάτι δεν συλλαμβάνει. Για τους νομικους η υπόσχεση είναι κάτι πολύ σημαντικό. Γιατί τελικά η δέσμευση που αναλαμβάνει κάποιος έναντι κάποιου αλλου δεσμεύει; **Μήπως η υπόσχεση η ίδια ως έννοια** δεν μπορεί παρά να προϋποθέτει την δέσμευση;***Δεν νοείται η υπόσχεση αν δεν δεσμεύει. Δεν έχει νόημα, δεν είναι υπόσχεση αν ξέρω ότι θα την παραβώ.***

Πχ ενοχική σχέση : αναλαμβάνω μια υπόσχεση απέναντι σου να κάνω κάτι, αλλά την ίδια στιγμή λέω δεν το έχω αναλάβει ή μεθαύριο μπορεί να μην το αποδεχθώ. Τι δέσμευση είναι αυτή; **Ως δέσμευση χάνει το νόημα της ανεξάρτητα από τις συνέπειες στην κοινωνία.**

Αναλαμβανω μια υπόσχεση έναντι κάποιου, όπως «θα σου φέρω το βιβλίο που σου υποσχέθηκα αλλά μπορεί να μην στο φέρω ή δεν θα στο φέρω». *Είναι δέσμευση; Είναι υπόσχεση;* Αν πω οτι θα στο φέρω αλλά διατηρώ το δικαίωμα να μην το φέρω ; Είναι διαφορετικό από το προηγούμενο. Στη μια περίπτωση δεν δεσμευεται καθόλου και στην άλλη δεσμευεται αλλά με ενδεχόμενο αν θέλει να αλλάξει γνώμη.

Ο Καντ μας λέει ότι μια τέτοια υπόσχεση αυτοαναιρείται τη στιγμή που δίνεται. Δεν δεσμεύει κανεναν. Δεν μπορεί να είναι υπόσχεση, είναι εννοια που δεν στέκει.

Τρίτο παράδειγμα : Ο **μισάνθρωπος**.Ένας άνθρωπος που κάνει κάτι καλό, όχι επειδή του προκαλεί ευχαριστηση αλλά επειδή πρέπει να το κάνει. *Δίνει τον οβολό του σε κάποιον που τον έχει ανάγκη όχι επειδή χαίρεται για αυτο,ουτε επειδή νιώθει ενσυναίσθηση για τα πράγματα που περνάει.* Το κάνει από καθαρό **καθήκον**. Τι μπορεί να είναι αυτο;

Εδώ υπό μια έννοια έχουμε το ακριβώς αντίθετο από το πρώτο παράδειγμα του συμπονετικού ανθρωπου.

Αν δεχτούμε ότι είναι σαθρό το πρώτο δείγμα του συμπονετικού ανθρώπου οδηγούμαστε εδώ. Όμως δεν μας πείθει αυτο ΄**Ενας άνθρωπος που κάνει κάτι καλό αμιγώς από καθήκον.**

Τα συναισθηματα δεν αρκούν για να αποτελέσουν ισχυρή βάση των αντιδράσεων μας. Σημασια έχει κάτι άλλο. Αν αφαιρέσουμε τα συναισθηματα μένει το καθαρό καθήκον. Ο Καντ φαίνεται να μας λέει κάτι τέτοιο όταν μιλάει για δεοντοκρατια (βεβαια ονομάστηκε μετά έτσι).

Τι είναι αυτό το καθαρό δεον;

Αν απορρίψουμε την εμπειρική διάσταση και το εμπειρικό υπόβαθρο από την ηθική μένει το δεον.

Άλλη υπόσταση του δέοντος : Κελσεν

Ποτε δεν μπορούμε να συναγάγουμε ένα δεον από την πραγματικότητα. Ο Κελσεν είναι **νεοκαντιανός**. Άνοιξε ένα μεγάλο ρεύμα φιλοσοφίας που επεται του Καντ, ακολουθεί τον Καντ με κάποια απόσταση βέβαια. Βασική διάσταση, η **προτεραιότητα του καθήκοντος.** Ο Κελσεν ηταν **θετικιστης** και μας έλεγε κάτι απλό: υπάκουε στο Σύνταγμα, να συμμορφώνεσαι με το Σύνταγμα - καθαρό **καθήκον**. Το καθαρό καθήκον δεν συνδέεται με συναισθηματα.

Ο Κελσεν λέει ότι το δικαιο τελικά βασίζεται στην υποχρέωση μας να συμμορφωνόμαστε προς αυτο.

Ο συμπονετικός το κάνει από συμπόνια. Ο μισάνθρωπος από καθήκον. Ένας άνθρωπος κάνει καλές πράξεις από καλές προθέσεις, επειδή είναι καλός άνθρωπος, από συμπόνια κ ένας άλλος απλα από καθήκον, δεν είναι καλός άνθρωπος.

Ο Καντ λέει ότι με ενδιαφέρει ο δεύτερος γιατί τα συναισθηματα δεν είναι επαρκής βάση για την ηθική. Επίσης τα συναισθηματα δεν έχουν ηθικό ποιόν (πχ συμπονώ αλλά κρύβεται περιφρόνηση και ανωτερότητα).

Καντ: δεν αρκεί το συναίσθημα αλλά χρειάζεται να περάσει το συναίσθημα από την βάσανο του ορθού λόγου

Ειναι πραγματική συμπόνια, είναι ψεύτικη ; Μηπως θελω να εξισορροπήσω μια κακή πραξη που εκανα πριν;

Πρέπει να υποβάλω αυτό που έκανα σε **κριτική εξέταση. Γιατί το έκανα;**. Δεν αρκεί η επίδειξη ψυχικής στάσης γιατί από μόνη της δεν μας δείχνει τίποτα.

Πρέπει να σκεφτόμαστε τις πράξεις, να υποβάλουμε την πραξη μας στην βάσανο του ορθού λόγου, σε κριτική εξέταση.

Μόνο αν είναι σύμφωνη με τον **ορθό λόγο** η επίδειξη συμπόνιας και όχι σε προβληματικά κίνητρα (για παράδειγμα να εντυπωσιάσω τους φίλους μου, δείχνω ανωτερότητα). Δεν αρκεί να κάνω κάτι καλό, πρεπει να δω γιατί το κάνω.

πχ διαπιστώνω ότι ενώ αγομουν από σύμπνοια τελικά ήταν εγωισμός και ήθελα να δείξω ανωτερότητα ή το έκανα για να θαμπώσω τους άλλους, ήθελα να κάνω ανάδειξη του εαυτού μου

—> κίνδυνος : ψυχαναγκασμος

Κάνω κάτι από συμπόνια. Τι θα πει όμως αυτο; Νοιάζομαι για τον άλλον. Αρκει; Είναι ίδιο να νοιάζομαι επειδή θέλω να εξισορροπήσω μια κακή πράξη ή να θαμπώσω τους αλλους ή να δείχνω ανωτερότητα απέναντι τους; Μπορω να βασιστώ στην συμπόνια; Μήπως χρειάζεται κάτι περαιτέρω, ένα σκάψιμο μια εξέταση;

Δεν το κάνω αυτό το σκάψιμο με τιμωρία. Δεν χρειάζεται ούτε ιερά εξέταση, ούτε αυτομαστίγωμα ουτε μετάνοια ή ενοχες αλλά κάτι άλλο : **έλεγχος του εαυτού σου και κριτική εξέταση**

Παρατηρήσεις / ερωτήσεις :

Εδώ όμως δεν ελέγχουμε την πραξη με βάση τις συνέπειες. Δεν ελέγχουμε την πραξη με τη συμβολή στον χαρακτήρα.Ούτε με βάση τη συμβολή στην ωφέλεια. Άρα είμαστε εκτός του ωφελιμισμου και αρεταικων θεωριών. Την ελέγχουμε με βάση το **κίνητρο** της. Όμως πάει και πίσω από το κίνητρο. Κάνε ένα βήμα πίσω και έλεγξε κριτικά το συναίσθημα σου, το κίνητρο σου. Τελικά μήπως μας μοιάζει το αποτέλεσμα σε τελική ανάλυση;

Ο Καντ έλεγε ότι δεν μας νοιάζουν οι συνέπειες, τα αποτελέσματα αλλά η βούληση εκείνου που προβαίνει στην πραξη.

Δεν μας νοιάζουν οι συνέπειες των πράξεων αλλά ότι προηγήθηκε των πράξεων .Μας ενδιαφέρουν τα κίνητρα.

Ο Καντ λέει ότι αυτά τα ελατήρια και κίνητρα εάν είναι εμπειρικής υφής, δηλαδή **συναισθηματα, δεν είναι αξιόπιστοι δείκτες** του ηθικού ποιου μιας πράξης.

Αυτο επισημαίνεται στο παράδειγμα του συμπονετικού ανθρωπου. Η συμπόνια μπορεί να εκπορεύεται από κάτι βαθύτατα προβληματικό, άρα δεν είναι συμπόνια.

Μισάνθρωπος - καθήκον

Που ξέρω όμως οτι δεν βασίζεται σε εμπειρικό κίνητρο;

Το επιχείρημα του Καντ είναι βαθιά «αναλυτικό»: ορίζει τι είναι η ηθική, δεν μας λέει πότε έχουμε να κάνουμε με ηθικές πράξεις. Είναι ζήτημα εφαρμογής.

Μια πραξη πότε είναι ηθική; —> αν πηγάζει από καθήκον

Αυτή είναι η σκέψη του —-> **ΑΝ ΠΗΓΑΖΕΙ ΑΠΟ ΚΑΘΗΚΟΝ.** Ειναι σαν να δίνει έναν ορισμό ο Καντ.

Βλ συνεπειοκρατια - ηθική αν οι συνέπειες είναι τέτοιες ώστε να εξασφαλίσει την μεγαλύτερη ωφέλεια κλπ

Καντ: *για να είναι ηθική μια πράξη δεν πρέπει να βασίζεται σε συναίσθημα ή τις συνέπειες της*. Δεν μας ενδιαφέρουν. *Πρέπει να βασίζεται στον ορθό λόγο. Μόνο τότε είναι ηθική. Μας δίνει έναν ορισμό της ηθικής .*

Αριστοτέλης: όταν με το να την επιτελείς **οικοδομείς έναν ενάρετο εαυτό.** Δεν είναι ηθική επειδή την αναγνωρίζουν οι άλλοι ως ηθική. Αν **συμβάλει στην οικοδόμηση ενός ενάρετου ανθρώπου**.

Κάνω κάτι / πχ απλή πράξη, όπως ανάληψη υπόσχεσης. **Ποτε είναι μια υπόσχεση είναι ηθικά αποδεκτή;**

Παράδειγμα: Αναλαμβάνω να σκοτώσω τη σύζυγο του αφεντικού μου, μια υπόσχεση: είναι ηθικά αποδεκτό; Εάν σκοτώσω τη σύζυγο το αφεντικό θα μου δώσει τέτοια αμοιβή ώστε να ζήσω ευτυχισμένα, εγώ, τα παιδιά τα εγγόνια μου κλπ. Ή θα εξασφαλισω τα έξοδα νοσηλείας του παιδιού μου που θα πεθάνει. Η σύζυγος είναι ετοιμοθάνατη - σταθμίζω την ωφέλεια < *Ωφελιμισμος*/ συνέπειες. Ο Καντ μας λεεί να αφήσουμε τις συνέπειες κατά μέρος. Η καλή θέληση δεν είναι καλή λόγω όσων πετυχαίνει ή δημιουργεί.Είναι ασήμαντο από ηθικής άποψης. *Τι σημασία έχει ότι θα ζησει ευτυχισμένο ένα παιδί αν είναι να σκοτώσω για χάρη του;*

Για παράδειγμα, ένας άνθρωπος δίνει 2€ σε έναν άνθρωπο που έχει ανάγκη. *Συνειδητοποιεί εκείνη τη στιγμή ότι ο λογος που το κάνει είναι η φιλαυτία του. Τι θα κανει; Θα τα πάρει πίσω εκείνη την στιγμή;* Όντας βέβαιος ότι το κάνω με αγνά κίνητρα, συνειδητοποιώ ότι πλανήθηκα, ότι το κάνω για να εντυπωσιάσω κάποιον. Τι θα κάνω; Τι θα έλεγε ο Καντ; —> Αρχικα το να δίνω λεφτά σε κάποιον από **ελεημοσύνη είναι προβληματικό**. Δεν είναι ωραίο να βοηθάς τον άλλον **υποτιμώντας** τον, από λύπηση. Δεν πρέπει να αντιμετωπίζω ποτε τον άλλον ως **μέσο**. Αυτο υπαγορεύει αλλωστε η **αξια του ανθρώπου.** Αν τον χρησιμοποιώ για να ικανοποιήσω τον εγωισμό μου είναι σαν να τον χρησιμοποιω ως μέσο.

Καντ: δεν πρέπει να τον χρησιμοποιείς τους άλλους μόνο ως μέσο

Καθαρά υλιστικά ο αλλος ωφελημένος βγαίνει. Από την άλλη μεριά είναι καλό να μένει ωφελημένος με την δίκη μου υπεροψία, την δίκη μου αυταρέσκεια. Πρεπει να διερωτηθώ : για ποιο λόγο το κάνω;

«Ηθική αυτονομία»

Αυτονομία : αυτο + νόμος

Καντ: είναι μια πραξη που πρέπει να πηγάζει από εσένα, όχι όμως απλώς από εσένα. Δεν αρκεί οποιαδήποτε εκδήλωση του δικού σου ψυχισμού.

Πρεπει αυτο που κανεις να πηγάζει από έναν **νόμο** (*Ρύθμιση γενική και αφηρημένη*). Πρέπει να πηγάζει από κάποιο λόγο ο οποίος είναι νόμος, όχι μόνο για εσένα αλλά και για οποιονδήποτε άλλο είναι στη θέση σου. Ο λόγος πρέπει να είναι **καθολικευσιμος**. Να μπορεί να τον αποδεχθεί οποιαδήποτε αλλος θα ήταν στη θέση σου. Πρεπει ελέγχω αν αυτο το οποιο κανω είναι **δεκτικό καθολικευσης.**

Αρα, πρώτο χαρακτηριστικό ορθού λόγου: **Καθολικευσιμοτητα - γενικευσιμότητα**

Επίσης πρέπει αυτός που είναι δέκτης της πραξεως, **να μην αντιμετωπίζεται μόνο ως μέσο.** Πρέπει αυτος στον οποιο απευθύνεται να μην είναι εργαλείο για την επιδίωξη των δικών μου σκοπών. Πρέπει ο αλλος να αντιμετωπίζεται και ως **αυτοσκοπός, ως ον με τη δίκη του αξια**, ως ένα ον χάριν του οποίου πρέπει να γίνονται πράγματα. Ο αλλος δεν

πρέπει να αντιμετωπίζεται μόνο ως μέσο. Αντιμετωπίζεται ενδεχομένως και ως μέσο αλλά σίγουρα και ως αυτοσκοπός.

Πρεπει ότι κάνεις να το υποβάλλεις στη **βάσανο του ορθού λόγου.** Μας καλεί να καθολικευσουμε τους λόγους που στηριζόμαστε αλλά και όταν κάνουμε κάτι να αντιμετωπίζουμε τους άλλους και ως αυτοσκοπούς. Δεν είναι απλώς εργαλεία οι άλλοι για εμάς, είναι όντα με **διακριτή ύπαρξη που πρέπει να σεβαστούμε.** Μεταξύ των ανθρώπων υπάρχουν όρια και μάλιστα απαραβίαστα. Αυτή την ιδέα την συναντάμε στην έννομη μας τάξη. Για παράδειγμα στο άρθρο 2.1 Σ για την αξία του ανθρώπου. Γενικότερα την συναντάμε στα **δικαιώματα**. Είμαστε **διακριτοί** ο ένας από τον άλλον. Είμαστε **αυτοσκοποί**. Αντιμετωπίζουμε ο ένας τον άλλον ως **αυτοσκοπό όχι μόνο ως εργαλείο** < *αξια του ανθρώπου.*

Δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιείς τον άλλον μόνο ως μέσο.

Το μειζον το κατεξοχήν ηθικό ερώτημα είναι αυτό : *τι πρέπει να κάνω;*

Αρεταικες θεωρίας : είναι συνάρτηση αυτού που συμβάλει στην **οικοδόμηση μιας ενάρετης ζωής**, αυτο που θα εκανε στη θέση σου ο **φρόνιμος άνδρας** (αριστοτελης). Ενδιαφέρουσα προσέγγιση όμως εχει προβλήματα.

Ωφελιμισμος : **Ωφελιμιστικός λογισμός** - στοίχιση, άθροισμα θετικών και αρνητικων συνεπειών ως προς την ωφέλεια. Ενδιαφέρουσα αλλά προσκρούει σε σειρα από αδυναμίες. Σε αυτες στηρίζεται η δεοντοκρατια.

Δεοντοκρατια : με βάση τους **λόγους** (όχι τα κίνητρα), τα κίνητρα που ελέγχθηκαν από τον **ορθό λόγο.** Πρέπει να δούμε αν αυτο είναι δεκτικό **καθολικευσης** και επιτρέπει τον σεβασμό του άλλου ως **αυτοσκοπό**. Πρεπει να κανω αυτο που είναι δεκτικο καθολικευσης και δεν πρέπει να αντιμετωπίζω τον άλλον μόνο ως μέσο, αλλά και ως αυτοσκοπό.

Οι αρεταικες εστιάζουν στον εναρετο άνθρωπο και την οικοδόμηση ενάρετου χαρακτήρα, η συνεπειοκρατια και οι ωφελιμιστές στηρίζονται στις συνέπειες των πράξεων με κριτήριο τη μέγιστη ωφέλεια του μεγαλύτερου δυνατού άρθρου έμβιων όντων.

Αν αντιμετωπίζεται ο άλλος μόνο ως εργαλείο μην προβείς στην πραξη !

Καντ: απώτεροι γνώμονες των πράξεων μας η καθολικευσιμότητα και αντιμετώπιση του αλλου και ως αυτοσκοπού (βασικές δεσμεύσεις των πράξεων μας).

Πολύ οικείες στους νομικούς. Οι σκέψεις του καντ μας είναι αρκετά οικείες . Μας μιλάει για την υποχρεωση μας να αντιμετωπίζουμε τον άλλον ως αυτοσκοπό και σκεφτόμαστε την ***αξία του ανθρώπου ως ακρογωνιαίο λίθο του Συντάγματος.***

13/11/24

Ο **χομπς** και ο **λοκ** δεν είναι υποστηρικτές των αρεταικων θεωριών. Το μέτωπο τους προς τις αρεταικες θεωρίες είναι πολύ καθαρό. Η **δεοντοκρατια δεν έχει εμφανιστεί** ως ρεύμα όταν δίδαξαν αυτοί. ***Ο Χόμπς είναι από αυτούς που μέσω της κριτικής που άσκησαν προς τον Αριστοτέλη και τις αρεταϊκές θεωρίες άνοιξαν τον δρόμο για την δεοντοκρατια. Δεν είναι όμως δεοντοκρατης.***

Δεν ξέρουμε σε τι συνίσταται η φύση του ανθρώπου. Ο ωφελιμισμος προϋποθέτει μια αντίληψη για τον άνθρωπο : ο άνθρωπος είναι ένα ον που αισθάνεται.

Ο Καντ δεν ξεκινάει από μια δογματική παραδοχή, για αυτό η φιλοσοφία του είναι κριτική. Αυτή ήταν η **κριτική** που άσκησε στις άλλες θεωρίες, ότι εκκινούν από **δογματικές παραδοχές.**

Μια πράξη η οποία με το να τελείται συμβάλει στο να γίνει ένας άνθρωπος ενάρετος, είναι νοητή και αν ναι είναι επιτρεπτή και ανεκτή από πλευράς δεοντοκρατιας;

Ο Καντ θεωρεί ότι βασική προϋπόθεση είναι η ικανότητα μας να σκεφτόμαστε έλλογα.

Από που πρέπει να μεριμνήσω για να έχω κράτος; —> προϋποθέτει την **ικανότητα** του ανθρώπου να απαντά

Σε αντίθεση με τον Λοκ και τον Χόμπς, ο Καντ δεν θεωρεί δεδομένο ότι υπάρχει κράτος. Ο άνθρωπος δημιούργησε κράτος γιατί το επέλεξε.

*Είναι το κράτος κάτι που πρέπει να υπάρχει; Χρειαζόμαστε το κράτος; Για να απαντήσουμε στο ερώτημα πρέπει να θέσουμε σε κίνηση τον **λόγο**.*

Ικανότητα να ασκούμε τον λόγο μας. Ο άνθρωπος έχει την ικανότητα να σκέφτεται με τον ορθό λόγο.

Για να γίνει κάποιος ενάρετος πρέπει να μην σέβεται την αυτονομία και αξιοπρέπεια καποιου και να τον αντιμετωπίσει ως εργαλείο / μέσο. Τι γίνεται;

Αυτο θα ενοχλούσε τον Καντ. **Παντα χρησιμοποιούμε τους άλλους ως μέσο, δεν επιτρέπεται όμως να χρησιμοποιώ κάποιον μόνο ως μέσο.**

Μπορεί ένας άνθρωπος να πιεστεί να γίνει ενάρετος; —> Στα μάτια του Καντ δεν επιτρέπεται. ***Η αρετή είναι ζήτημα που εμείς αν θέλουμε θα κατακτήσουμε. Δεν χωρεί εξαναγκασμός.***

Το δίκαιο έχει σκοπό να χαράζει τη ελευθερία του ενός και του αλλου. Δεν ενδιαφέρει πως θα την αξιοποιήσει ο καθένας

Ωφελιμισμος: καθαρά καθηκοκεντρικη διδασκαλια (οφείλεις να κανεις αυτο που συμβάλλει στην ηδονή κλπ)

Μιλ : δίνει ιδιαίτερη σημασία στην αίσθηση ελευθερίας

Χομπς: η θεωρία του έχει **εμπειρική βάση.** Όλοι οι άνθρωποι νοιάζονται για την επιβιωση τους.

Λοκ: δεν λέει ότι είναι εμπειρικό δεν μπορούμε να το διαπιστώσουμε. Είναι κάτι σαν στοιχείο της έννοιας του ανθρώπου. Για να θεωρηθεί ως άνθρωπος πρέπει να θεωρηθεί φορέας κάποιων δικαιωμάτων

Χομπς / Λοκ: έχουν «το ένα πόδι» στις **εμπειρίστικες θεωρίες.** Προετοιμάζουν κατά κάποιο τρόπο την **έλευση της δεοντοκρατιας**

22/11/2024

Διδασκαλια περι ηθικής του Καντ –> *ποιες είναι οι ηθικές δεσμεύσεις οι οποίες βαραίνουν στην πραξη;*

Βασική κατηγορία : **η πραξη** (οχι ο βίος όπως στις αρεταικες)

*Και οι ωφελιμιστικές θεωρίες εστιάζουν στην πράξη, αλλά εδώ δεν εστιάζει στις συνέπειες αλλά σε αυτο που προηγείται.

Όχι τα κίνητρα, όχι οι αιτίες —> **Οι λόγοι**

Πράττει σωστά εφόσον πληρούται μια σειρα από προϋποθέσεις

- Ο λόγος στον οποίο στηρίζεται είναι **δεκτικος καθολικευσης** (*γενίκευση : μπορεί να αποτελέσει λόγο για την πραξη κάθε ανθρώπου*)
- Ο αυτουργός **δεν επιτρέπεται** σε καμία περίπτωση να χρησιμοποιήσει αυτούς στους οποίους αγγίζει η πραξη του **μόνο ως μεσα, εργαλεία.** Πρέπει να τους αντιμετωπισει και ως **αυτοσκοπούς**.Πρεπει να αναγνωρίζει ότι υπάρχει ένα όριο που χωρίζει τον ίδιο από αυτούς, ότι είναι κάτι διακριτό από τον ίδιο.

Ο Καντ παίρνει πολύ σαφείς αποστάσεις τόσο από τις αρεταϊκές θεωρίες οσο και από τον ωφελιμισμό.

Ότι και να κάνω, όπως και να πράξω πρέπει να σεβαστώ το ότι ο άλλος είναι διαφορετικός από μένα. Δεν μπορεί να αθροιστεί αυτο που θέλω να κάνω με τα πλεονεκτήματα του, με τις αρνητικές συνέπειες που θα επέλθουν στον άλλον. **Το δικαίωμα δεν αθροίζεται, δεν σταθμίζεται.**

Με το να ισχυρίζεται ο Καντ ότι καθένας από εμάς έχει να θέσει όρια σε αυτό το οποίο μπορεί να γίνει σε βάρος κάποιων άλλων ανοίγει τον δρόμο σε μια διαφορετική αντιμετώπιση των δικαιωμάτων.

Τα δικαιώματα των άλλων δεν σταθμίζονται. Η περίφημη διαδικασία της στάθμισης δεν είναι δυνατή εφόσον έχουμε να κάνουμε με δικαιώματα.

Υπάρχει ένα όριο : *Το απαραβίαστο των δικαιωμάτων*

Δεν μπαίνουν σε στάθμιση σύμφωνα με τον Καντ. Η ασυνεπειοκρατικη αιχμή της δεοντοκρατιας είναι εμφανής.

Μπορούμε να σκεφτούμε αν με τον ίδιο τρόπο στέκεται η δεοντοκρατια απέναντι στις αρεταικες θεωριες;

Αρεταϊκές θεωρίες : Αυτες δεν προτασσουν την ωφέλεια, αλλά τους σκοπούς ενός ενάρετου ανθρώπου που εχουν αξια. Αν εκπέσουν σε **αξιολογικές** θεωρίες προτάσσουν κάποιες αξίες: *πρωταξιες ή αυταξιες*. Χάριν αυτων των αξιων δεν έχει ιδιαίτερη σημασία αυτο το οποίο

θέλησες. Δεν είναι ασήμαντη η δίκη σου ύπαρξη, αλλά αν χρειάζεται να συγκριθεί η ομορφιά ενός τοπίου με τις δικές σου ανάγκες η ομορφιά του τοπίου θα υπερισχύσει. **Δεν δέχονται αυτο το όριο που δημιουργεί η βασική ιδέα ότι είμαστε διακριτά όντα**. Γιατί κανένας, ούτε οι άλλοι ούτε το κράτος, **δεν μπορουν να μας αντιμετωπίζει μόνο ως μεσα.**

Ένας από τους κοινούς τόπους που έχει γίνει κτήμα στους νομικούς είναι οτι κάθε άνθρωπος έχει αξία και αυτή είναι η **αξία του ανθρώπου, ότι δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται ως μέσο.**

Δεν λέει αυτο ο Καντ : ο Καντ λέει ότι δεν επιτρέπεται να μας αντιμετωπίζουν οι άλλοι **ΜΟΝΟ** ως μέσο

Γιατί όμως ; Γιατί είναι υποχρέωση και καθήκον μου να μην αντιμετωπίζω τον άλλον μόνο ως μεσο; → Γιατι τον αντιμετωπίζω **πατερναλιστικά**. Δεν είναι προϊόν ελευθερίας.

Γιατί πρέπει να είναι προϊόν ελευθερίας στα μάτια του Καντ ο οποίος, την εννοει υπό την σκέψη του ορθού λόγου; Γιατί είναι λοιπόν κακο να κάνω μια «μικρή πλύση εγκεφάλου» στον άλλον;

Γιατί δεν είναι προϊόν ελεύθερης βούλησης. Ο **πατερναλισμος** μας ενοχλεί σε αυτό, είναι σαν να μας αντιμετωπίζουν σαν παιδιά. **Λείπει το κίνητρο και η πραξη δεν στηρίζεται στους ορθούς λόγους.** Κάτι κάνει καθένα απο εμάς διακριτό και διαφορετικό και αυτο πρεπει να το σεβόμαστε. Αυτό είναι η βάση των δικαιωμάτων. Πρέπει να είσαι εσυ η αρχη των πράξεων σου. Να βρεις την σωστή απάντηση αλλά μόνος σου. Δεν είναι το ίδιο με το να το έχω διαλέξει εγώ ο ίδιος

Κάθε άνθρωπος δέχεται **επιρροές**. Για το αν είμαστε ελεύθεροι ή όχι δεν μπορούμε να έχουμε σίγουρη απάντηση. Το ζήτημα της ελευθερίας της βούλησης είναι κεντρικό για την φιλοσοφία ζήτημα ήδη από την εποχή των στωικών. Ακόμα και ο Αριστοτέλης μίλησε για ελεύθερη βούληση : *“φρόνηση —> έξη μετά προαιρέσεως”* .

<u>Η ελεύθερη βούληση είναι στο επίκεντρο της φιλοσοφίας. Τι είναι όμως η ελεύθερη βούληση</u>;

Το ερώτημα αν είμαστε όντως ελεύθεροι δεν μπορούμε να το αντιμετωπίσουμε. Ο ρόλος που παίζει η ελευθερία στη ζωή μας είναι τεράστιος. Αν ψάξουμε ποτε μια πράξη είναι ελεύθερη και πότε παύει να είναι ελεύθερη και είναι ετερώνυμη θα δυσκολευτούμε.

Ο λόγος για τον οποίο μας ενοχλεί τόσο η πατερναλιστική παρέμβαση οσο και η εκ μέρους κάποιου αλλου μεταχείριση μου μόνο ως μέσο είναι γιατί δεν μου επιτρέπει να συμμετάσχω και εγώ στην πραξη μου.

Απ τα δικά μας πράγματα κάποια είναι ανεπεξέργαστα, ενστικτωδη, παρορμήσεις και καθαρά συναισθηματικές αποφάσεις και κάποια είναι δικά μας μετά από επεξεργασία. Στην ηθική η έννοια της ελευθερίας είναι **προβληματική**. Μπορεί κάτι που φαίνεται ελεύθερο να είναι τελικά προϊόν εξωτερικών πιέσεων, ούτε καν δικών μας παρορμήσεων. Τα όρια είναι **δυσδιάκριτα**.

Ποτε η πράξη είναι καλή;

Αρεταϊκές θεωρίες : αν οικοδομεί έναν στέρεο και ακέραιο χαρακτήρα (επιτυγχάνω σπουδαίους σκοπούς - γιατί είναι σπουδαίοι ;)

Ωφελιμισμος : το ηθικό ποιόν της πράξης κρίνεται με βάση τις συνέπειες - ωφέλεια.

Κάπως εξαρτώνται και οι δυο από την προτεραιότητα του ορθου λόγου για την οποία κάνει λόγο η δεοντοκρατια.

Δεοντοκρατια: Πρέπει να καθολικευσω,να σεβαστώ τον άλλον και να μην τον αντιμετωπίζω μόνο ως μέσο.

Σαθρά θεμέλια γενικά στις θεωρίες.

Ο Καντ δεν ξεκινάει από μια αυταξια, δηλαδή την ανθρώπινη ύπαρξη;

Ο Καντ λέει ότι ούτε η ζωή είναι αυταξια. Ακόμα και η ανθρώπινη ύπαρξη, η ζωή πρέπει να σκεφτούμε για ποιο λόγο είναι σημαντική. Ο Καντ είναι μεγάλος φιλόσοφος. Συλλαμβάνει κάτι πολύ καθαρό : *τι σημασία του να σκέφτεσαι για το τι κάνεις και τη σημασία των ορίων που χωρίζουν τον έναν από τον άλλον.* Είναι πολύ σημαντικές σκέψεις

<u>Η αυτοκτονία επιτρέπεται βασει του Καντ;</u>

Ο Καντ τάσσεται εξαρχής εναντίον της αυτοκτονίας (είναι άλλωστε χριστιανός, προτεστάντης). Λέει ότι ειναι το ***χειρότερο των εγκλημάτων. Γιατί παραδινόμαστε στον πόνο.*** Δεχόμαστε την **παντοδυναμία των συναισθημάτων.** Δεν αφήνει ούτε το ενδεχόμενο αν η αυτοκτονία δεν είναι παράδοση του πόνου και της απελπισίας. Αφιερώνει δυόμιση σελίδες στην μεταφυσική των ηθών και λέει ότι αυτοκτονούμε επειδή παραδινόμαστε στα συναισθηματα μας. Καταλήγει με **3 περιπτώσεις στις οποίες αφήνει ένα ερωτηματικό.**

Παράδειγμα : *Τι πρέπει να κάνει ένας άνθρωπος που έχει δαγκώσει ένας λυσσασμένος σκύλος και έχει πάθει αυτή την ανίατη ασθένεια; Αν δεν αυτοκτονήσει είναι πηγή θανάτου για τους άλλους ανθρώπους : μήπως πρέπει να αυτοκτονήσει; Δεν απαντα στο ερωτήματα*

<u>Ξεκάθαρη καταδίκη της αυτοκτονίας : Το χειρότερο των εγκλημάτων, αφήνει όμως κάποια ανοιχτά παράθυρα.</u> (Τι θα κάνει ένας άνθρωπος που πάσχει από μια ανίατη μεταδοτική αρρώστια;Θα την αφήσει να μεταδίδεται; Το αφήνει ανοιχτό)

Έχουμε μιλήσει για τις δεσμεύσεις που βαραίνουν πάνω στις πράξεις των ανθρώπων. Έχουμε απαντήσει σε τι συνίσταται η ηθικά αποδεκτή πραξη. Για να πράξω πρέπει να λάβω υπόψη μου το ενδεχόμενο κάποιος να θίγει από την πραξη μου και δεν πρέπει να τον αντιμετωπίζω μόνο ως μέσο.

Ένας τρίτος όμως που μπορεί να θίγεται και εγώ δεν έλαβα υπόψη; Αρκεί η δυαδική σχέση μεταξύ εμου και αυτού που θα θίγει από την πραξη μου ;

Μπορεί να **θίγεται και οποιαδήποτε αλλος.**

Καθολικευω και δεν πρεπει να αντιμετωπίζω των άλλον μόνο ως μέσο. Σκέφτηκα σε βάθος - ορθός λόγος. Το ότι σκέφτηκα σημαίνει κάτι πολύ συγκεκριμένο : Δεσμεύτηκα ότι τον άλλον

δεν θα αντιμετωπίσω μόνο ως μέσο. Μπορεί ο αλλος να συναινεί σε αυτο που κανω (οσο είναι εθελουσία η συναίνεση του) αλλά ένας τρίτος ;

Εκτος από τον Α πρέπει και ο Β και ενδεχομένως και ο Γ να μην προσβληθεί.

Όταν καλούμαστε να προβούμε σε νομικα σημαντική ενέργεια φροντίζουμε να μην θιγούν άλλοι, τρίτοι. Τίθεται κάποιο όριο. Μήπως μας λείπει άρα κάτι; Έχουμε την δέσμευση έναντι του Α. Όμως έναντι του Β;

Μήπως χρειάζεται κάποιος να μας καθοδηγεί σε αυτή τη διαδικασία; Χρειαζόμαστε κάποιον ανεξάρτητο από όλους εμάς ; Γιατί εμείς, εγώ, ο Α, ο Β είμαστε οι άμεσα εμπλεκόμενοι. Μήπως χρειαζόμαστε κάποιον ώστε να μην θίγει κανένας ούτε ο Δ κλπ;

Ποιος είναι; —> το κράτος , το δικαιο

Κάποιος ανεξάρτητος από εμάς για να είναι βέβαιο ότι αυτο που πρεπει να κάνουμε είναι όντως αυτο που πρέπει να κάνουμε.

Ξεκινάμε από την ιδέα ότι κάθε άνθρωπος είναι έλλογο ον, ότι θα καθολικευσει και δεν πρεπει να βλάπτει τους άλλους.

Είναι σίγουρο ότι όλοι μπορούμε να καθολικευσουμε ; Είναι σίγουρο ότι αυτο που κάνουμε μπορεί να λειτουργήσει ως κανόνας για όλο τον κόσμο; Είναι σίγουρα σωστή η σκέψη μας;

Χρειάζεται κάποιος **αμερόληπτος έναντι όλων,** κάποιος που δεν θα είναι μέρος της σχέσης για την οποία μιλάμε. Τοτε μόνο η καθολικευση είναι **πραγματική καθολικευση**. Πρέπει να υπάρχει **κάποιος που μπορεί να ελέγξει αν αυτό που έκανες είναι καλό.** Χρειάζεται ένας **τρίτος** : το κράτος

Δεν μπορούμε να είμαστε βέβαιοι για το τι είναι σωστο προς τον άλλον αρκούμενοι στην σχέση αυτή. Πρέπει να υπάρχει κάποιος τρίτος, **εξωτερικός** προς τη σχέση αυτή. Δεν χρειάζεται μόνο καθολικευση και να μην αντιμετωπίζεται ο αλλος μόνο ως μέσο, χρειάζεται κάτι ακόμα. Μπορεί να έχω κάνει λάθος έναντι οποίου τρίτου Β Γ κλπ. Χωρίς αυτον τον τρίτο η σχέση μεταξύ μας δεν είναι όπως πρέπει να είναι. Είναι προσωρινή, της λείπει κάτι. ***Χρειάζεται, είναι αναγκαίο το δικαιο.***

Χομπς - συμπράττουμε στο κοινωνικό συμβόλαιο, το συνδιαμορφωνουμε, επειδή αν δεν το κάνουμε θα ζούμε σε μια μίζερη συνθήκη στην οποία θα φοβόμαστε ο ένας τον άλλον. Είναι όμως προϊόν **ελεύθερης βούλησης**, το επιλέξαμε.

Δεν αρκεί η συναίνεση αλλά χρειάζεται κάποιος ανεξάρτητος από εμένα και αυτον που θίγεται.

«Χρειάζεται» —> Σε αντίθεση με τον χομπς θεωρεί ότι είναι **υποχρέωση μας, όχι επιλογή να ζήσουμε σε μια οργανωμένη κοινωνία.** Χρειάζεται, άρα είναι αναγκαίο να γίνει. Η **μετάβαση στην πολιτική συνθήκη και το κράτος είναι αναγκαία να γίνει.** Χρειάζεται ένας αμερόληπτος τρίτος προκειμένου η υποχρέωση που εχουμε ο ένας απέναντι στον άλλον να είναι πραγματικές υποχρεώσεις.

Γιατί πάμε κατευθείαν στο κράτος; Δεν μπορούμε να αρκεστούμε σε πολλές διυποκειμενικες σχέσεις;

Γιατί αυτες είναι σχέσεις μεταξύ ημών που συμμετέχουμε σε αυτή τη σχέση. Χρειάζεται ένας τρίτος, αμερόληπτος.

Στο σημειο αυτο ο Καντ συναντά τη σκέψη ενός άλλου μεγάλου φιλοσόφου : **Ρουσώ**

Ο Ρουσώ λέει ότι είμαστε εν ταυτώ εγωιστικά όντα. Μας νοιαζει το συμφέρον. Κατά βάθος είμαστε καλοί αλλά πάντα νοιαζόμαστε ο καθένας για τον εαυτό του.

Για να είμαστε παραπάνω από ενα άθροισμα βουλησεων πρέπει να υπάρχει κάτι μέσα μας που να μας νοιάζει περισσότερο απ το δικο μας συμφέρον. Όχι μέρος του αθροίσματος αλλά προεικασμα.

—> **Γενική βούληση**

Παράδειγμα : στη σύγχρονη εποχή έχουμε δικαιώματα και τους στόχους που η διοίκηση ή η πλειοψηφια στη Βουλή θέλει να επιτύχει

Στόχοι : *«γενικο συμφέρον»*

Οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων αρκούν για να ξέρουμε ότι έχουμε πετύχει το ηθικά ορθο; Χρειάζεται κάτι επιπλέον. Πως μπορεί να είναι αμερόληπτος ο τριτος και όχι εξωτερικός προς εμάς;

Ο Ρουσώ λέει ότι είμαστε φορείς και ατομικών συμφερόντων αλλά και φορείς γενικής βούλησης.

Παραδειγμα : Ναι μεν θέλω να προάγω το δικο μου συμφέρον αλλά θέλω να πηγαίνει καλά και η οικονομία. Σαν να θέλω κάτι παραπάνω από την προαγωγή του δικού μου συμφέροντος.

Το δικαιο είναι το σύνολο των όρων υπό τους οποίους η ελευθερία του ενός συνυπάρχει με την ελευθερία του αλλου. Αυτο μας αφορά όλους μας. Αν κάποιος προσβληθεί στην ελευθερία του κάπως προσβαλλόμαστε και εμείς. Μας αφορά και εμάς και μας αγγίζει ευθέως. Για αυτο και ο δικαστής μιλάει στο όνομα της ολότητας.

Τα καθήκοντα μας δεν είναι βέβαια παρά μόνο υπό την προϋπόθεση ότι υπάρχει ένας αμερόληπτος τρίτος που έχει λόγο. Αυτός ο αμερόληπτος τρίτος δεν αρκεί να είναι αμερόληπτος. Πρέπει με κάποιο τρόπο να του **δίνουμε** εμείς αυτή την **εξουσία** και να υπόκειται σε **λογοδοσία**. Να είναι και αμερόληπτος παι κομμάτι μας. Αυτο ειναι αυτο για το οποίο μιλάει ο Καντ.

Η έννοια του καθήκοντος είναι κομβική για να συλλάβουμε σε συνιστάται η ορθη πραξη (βασική έννοια για τον Καντ).

Δεν μπορεί να νοηθεί παρά μόνο αν το καθήκον αυτο είναι καθήκον για το οποίο έχει λόγο ένας αμερόληπτος τρίτος, εκτός ημών των εμπλεκομένων.

Σε μια σύγχρονη δημοκρατία, ο νομοθέτης, αυτός που θέτει τους νόμους επιλέγεται από αυτούς στους οποίους οι νόμοι θα εφαρμοστούν. Ο νομοθέτης επιλέγεται, ελέγχεται και λογοδοτεί σε αυτούς γιατί συνδέεται με αυτούς.

Ταιριάζει στον συνδυασμό αμεροληψίας και ταύτισης για τον οποίο μιλάει ο Καντ;

Η ιδέα είναι ότι έχεις μια **εξουσία που υπόκειται σε δεσμεύσεις.** Δεν κάνει ότι θέλει. Οι **δεσμεύσεις** έχουν να κάνουν με δικά μας **πολιτικά δικαιώματα.** Το κράτος είναι συνεχώς υποχρεωμένο να λογοδοτεί. Ακόμα και εκείνος που θα μας πει σε τελική ανάλυση τι είναι το δικαιο, ο δικαστής ναι μεν είναι ανεξάρτητος και δεν υπόκειται σε πειθαρχικο ελεγχο απο κανεναν άλλον, ναι μεν έχει μια σειρα από εγγυήσεις που του επιτρέπουν να είναι τρίτος, αλλά οφείλει να **αιτιολογήσει την κρίση** του ώστε να είναι προσιτή σε καθέναν από εμάς ώστε ο καθένας να μπορεί να κρίνει αν έπραξε σωστά. Αιτιολογία αποφάσεων : λογοδοτούν σε εμάς

Ο Καντ μιλάει για **καθήκοντα** που μας δεσμεύουν και είναι εκείνα που καθοδηγούν την πραξη μας. Όταν καλούμαστε να κάνουμε κάτι για να ξέρουμε αν αυτο ειναι σωστο πρέπει να αναλογιστούμε σοβαρά μια σειρα από **δεσμεύσεις** που βαραίνουν την πραξη μας. Οι δεσμεύσεις είναι κατά κάποιο τρόπο προσωρινές και δεν έχουν πλήρη ενέργεια, παρα μονο αν υπάρχει ένας αμερόληπτος τρίτος. Αυτός πρέπει να υπόκειται με κάποιο τροπο σε έλεγχο ο από εμάς : είναι **αμερόληπτος αλλά ριζώνει και μεσα μας** → *καντιανό σχήμα για το κράτος*. Αυτο το σχήμα είναι που είναι ενεργό. Το σχήμα των **αμοιβαίων ελέγχων που εχουμε ταιριάζει με το σχήμα του Καντ.** Τα καθήκοντα που βαραίνουν για να αποκτήσει μια πραξη ηθικό κύρος για να είναι πραγματικά καθήκοντα πρέπει να **προσδιορίζονται από έναν ανεξάρτητο τρίτο ο οποίος πρέπει κάποια σχέση να έχει με εμάς.**

27/11/24

Σύμφωνα με τον Καντ, το ***κράτος και το δίκαιο είναι δημιουργήματα του ανθρώπου.*** Είναι **αναγκαίο** να υπάρχει, γιατί εμείς έχουμε το **καθήκον** να αντιμετωπίζουμε τους άλλους όχι μόνο ως μεσα, να καθολικεύσουμε τις κρίσεις μας κλπ.Έχουμε μια σειρα από καθήκοντα. Τα έχουμε και στις σχέσεις μας με τον εαυτό μας αλλά και στις σχέσεις μας με τους άλλους.

Εστω οτι εγώ πριν κάνω κάτι θέτω αυτή τη δοκιμασία που μου έχει χορηγήσει ο Καντ (**καθολικευση**). *Αυτο που κάνω μπορεί να αποτελέσει λόγο/ γνώμονα που μπορεί να υιοθετήσει οποιαδήποτε αλλος στη θέση μου;* Δεν προβαίνω στην πραξη στα τυφλά. Σκέφτομαι αν μπορεί να καθολικευτει, αν μπορεί να είναι λόγος για τον καθένα. Αυτο το τεστ, τη **δοκιμασία** θέτω σε εφαρμογή **ενόψει μιας πράξης στην οποία θα προβώ** και η οποία θα έχει **συνέπειες** για κάποιον άλλο. Διαπιστώνω ότι μπορεί να καθολικευτεί και προβαίνω στην πραξη. *Αν έχω κάνει κάποιο **λάθος**;* Δεδομένου ότι η πραξη απευθύνεται στον Α, αλλά ενδεχομένως να θίγεται και ο Β, άνθρωπος είμαι μπορεί κάτι να μου ξεφυγει. Εδώ κατά τον Καντ είναι **αναγκαίο το δικαιο και το κράτος.** Ως ένας **τρίτος, ανεξάρτητος**, τόσο από εμένα όσο και από αυτόν τον οποίο θίγει αμέσως η πραξη μου εν γνώσει μου αλλά και από αυτόν τον οποίο μπορεί να θίγει η πραξη μου εν αγνοια μου. Αυτο καλούμε να κατασκευάσουμε : **Μια οντότητα ανεξάρτητη από όλους εμάς, από το άθροισμα όλων ημων.**

Ο Καντ εδώ υιοθετεί αυτή την φόρμουλα που κληρονομεί από έναν σπουδαίο φιλόσοφο, τον **Ρουσώ**. Για αυτό που καλούμαστε να κατασκευάσουμε, το δικαιο και το κράτος χρειάζεται όχι το άθροισμα των επιμέρους βουλήσεων αλλά η **γενική βούληση.**

Το κράτος εμείς το δημιουργούμε. Δεν είναι μέρος της φύσης μας. Γιατί αν τυχόν δεν δημιουργηθεί θα προσβάλουμε τους άλλους, δεν θα τους αντιμετωπίσουμε όπως τους αξιζει, ως έλλογα όντα με τον σεβασμό που τους αξιζει. Χρειαζόμαστε για την αποφυγή του κινδύνου, έναν εξωτερικό, αμερόληπτο που να **υπερβαίνει τα επιμέρους συμφέροντα.** Αυτό το κράτος δεν είναι ο φορέας του αθροίσματος βουλησεων αλλά φορέας της **γενικής βούλησης.** Εμείς το φτιάχνουμε. Είναι σαν να λέει ότι κράτος και το δίκαιο είναι δημιουργήματα μας αλλά δεν υπόκειται σε καμία δέσμευση ουτε από τη φύση, κινείται άρα στην κατεύθυνση του *θετικισμου*. *Είναι θετικισμος;*

Χρειάζεται ένας ανεξάρτητος, αμερόληπτος τρίτος. Είναι πιθανό να κάνουμε λάθη. Χρειάζεται ένας τρίτος στον οποίο μπορούμε να προσφύγουμε

Διαφορά από θετικισμο: εδώ φαίνεται να κινούμαστε βασιζόμενοι στην αγωνία μας να τα καταφέρουμε καλά με τις απαιτήσεις του λόγου. Φοβόμαστε ότι δεν θα τα καταφέρουμε. Είναι σαν ο λόγος να μας θέτει έναν πήχη και να φοβόμαστε να περάσουμε από κάτω. Γι αυτο χρειάζεται το κράτος. **Ο ίδιος ο λόγος το επιβάλει.** Θελουμε να φτιάξουμε ένα κράτος για να μας λύσει το πρόβλημα που έχουμε.

Η ιδέα είναι ότι τι κράτος το δημιουργούμε, το κράτος είναι δημιούργημα μας. Γι αυτο εχουμε μια ***σύμπλεξη με τον θετικισμο.*** Στηρίζεται στην απαίτηση που έχουμε από τον εαυτό μας να τα βγάλει καλά και με τον **ορθό λόγο** να σταθεί στο ύψος των περιστάσεων.

Μήπως ο Καντ είναι συνεχιστής του Χομπς με το να μιλάει για κοινωνικό συμβόλαιο;

Αυτή την ιδέα του κοινωνικού συμβολαίου την οφείλουμε στον Χομπς και από τοτε την χρησιμοποίησαν πολλοί. Στην πραγματικότητα όλοι θεωρούμε ότι το δικαιο και το κράτος είναι δημιουργήματα μας γιατί αλλιώς χωρίς αυτά θα κινδυνευαμε. Όταν ο Καντ μιλάει για κοινωνικό συμβόλαιο είναι χομπσιανος;

Καντ : *Ειναι σαν ο* ***ορθός λόγος να μας επιβάλει*** *κάτι. Για να κάνουμε αυτο που πρέπει χρειαζόμαστε έναν τρίτο που θα μας βοηθήσει. Δεν είναι ακριβώς από ανάγκη. Είναι επειδή αυτο επιβάλλει ο ορθός λόγος, αλλιώς δεν θα τα καταφέρναμε. Είναι μια* ***απαίτηση*** *του ίδιου του λόγου. Το* ***κοινωνικό συμβόλαιο σύμφωνα με τον Καντ, σε αντίθεση με τον Χομπς είναι κάτι που οφείλουμε να κάνουμε.***

Χομπς : *οι άνθρωποι αν θέλουν συνάπτουν κοινωνικό συμβόλαιο (καταρχήν θέλουν)*

Καντ : ***οφείλουμε*** *να φύγουμε από τη δυαδική σχέση. Οφείλουμε να έχουμε πάντα στο μυαλό μας αυτον τον τρίτο. Το οφείλουμε εξαρχής.*

Ένα κράτος που θέλει να μας κάνει καλούς πολίτες: πρόβλημα για Καντ επειδή δεν χωρεί εξαναγκασμος σε αυτά. Τίθενται **ζητήματα ηθικής αυτονομίας.**

Θέλουμε ένα κράτος που **ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του ορθού λόγου.**

Παράδειγμα : *ο εγκέφαλος του ολοκαυτώματος ισχυρίστηκε ότι ότι έκανε, το έκανε επειδή όφειλε να υπακούει στους ανώτερους του και ότι αυτο θα έκαναν όλοι στη θέση του. Ακολούθησε μια καντιανή ηθική. Ειναι σωστο αυτο;*

Προφανως **οχι**. Ο Καντ δεν λέει ότι απλα οφείλεις να καθολικευσεις, αλλά πρέπει να μην αντιμετωπίζεις τους άλλους ως μεσα κλπ.

Για να μπορεί το κράτος να λειτουργεί ως ενσάρκωση του λόγου πρέπει να δείξουμε προσοχή εμείς που το ιδρύουμε.

Κανένας από τους θεωρητικούς του κοινωνικού συμβολαίου δεν είπε ότι έχει υπάρξει κάτι σαν κοινωνικό συμβόλαιο. Είναι ολα **θεωρητικά πειράματα** (Χομπς, Λοκ, Ρουσσω κλπ)

Νοητικό πείραμα : *τι θα κάναμε αν δεν είχαμε κράτος και δίκαιο.* ***Το κοινωνικό συμβόλαιο είναι κάτι νοητό.***

Ο Καντ θεωρεί αυτή την κατασκευή ως κάτι που ***επιβάλλει ο ίδιος ο ορθός λόγος*** και εδώ ακριβώς έγκειται η διαφορά του με τον Χομπς. Εάν είμαστε ορθολογικοί δεν μπορούμε να κάνουμε παρά αυτο. Ο **Χομπς** και ο **Λοκ** δεν πιστεύουν αυτό. Συνδέουν το κοινωνικό συμβόλαιο με την ύπαρξη κάποιων **αναγκών**, όχι με τον ορθό λόγο.

Προσοχή : Ο Καντ ***δεν λέει ότι είμαστε εκ φύσεως ορθολογικά όντα.*** Λέει *«οφείλουμε»*, έχουμε υποχρέωση. Δεν είναι η φύση μας. Η φύση μας είναι κάτι **απροσπέλαστο**. Ο Καντ λέει ότι ποτε δεν θα καταλάβουμε τη φυση του ανθρώπου. Μας βοηθούν πάντως οι επιστήμες να την καταλαβουμε (πχ ψυχανάλυση). Λέει επίσης ότι **αλλάζει συνέχεια** η φύση του ανθρώπου.

Ο Καντ μας μιλάει για την «ανάγκη» ίδρυσης του κράτους, η οποία δεν είναι ακριβώς ανάγκη αλλά απαίτηση του λόγου. Είναι μια *ανάγκη που επιβάλλει ο ορθός λόγος*

Δεν είναι σαν μας λέει ότι το κράτος είναι κάτι επικουρικό;

Όχι αντίθετα μάλιστα. Η ιδέα του Καντ είναι ότι χρειάζεται το κράτος για συμπεριλάβει καθε άλλον στο παιχνίδι. Ότι έχουμε πει πριν το κράτος είναι επισφαλές. **Δεν είναι επικουρικό είναι τελείως αναγκαίο.** Αναγκαίο ως κάτι που απαιτεί ο ορθός λόγος. Όχι αναγκαίο επειδή έχουμε κοινωνικές ανάγκες. Δεν υποκαθιστά τα πρόσωπα. Δημιουργούμε το κράτος επειδή ο ορθός λόγος το επιτάσσει, επειδή αυτός επιτάσσει να σεβόμαστε ο ένας τον άλλον. Δεν είμαστε βέβαιοι ότι θα σεβαστούμε ο ένας τον άλλον.

Το Κράτος είναι **εγγυητής αμοιβαίου σεβασμού.** Άρα δεσμεύεται από την αρχη αυτη και το ίδιο. Το κράτος του Καντ δεν μπορεί να είναι αυτο του χομπς («Λεβιάθαν»), στο οποιο υπακούς. Δεσμεύεται από αυτή τη βασική ιδέα. Αλλιώς δεν είναι κράτος και υπό προϋποθέσεις μπορείς να **στραφείς και εναντίον του**, όχι μόνο ζητώντας ακύρωση πράξης του. Και το Σύνταγμα μπορεί να έχει αντισυνταγματικές διατάξεις. Όταν θεσπίζουμε δικαιο και δημιουργούμε κράτος, το κάνουμε για να σεβαστεί την ίση ηθική αυτονομία καθενός. Αν δεν το κάνει μπορούμε να στραφούμε εναντίον του συντεταγμένα και **ακόμα και επαναστατωντας: δικαίωμα στην επανάσταση.** Όταν ένα κράτος δεν σέβεται τους πολίτες , αυτοι έχουν δικαίωμα να στραφούν εναντίον του με οχι συντεταγμένο τρόπο, με επανάσταση. Ο χομπς δεν δέχεται δικαίωμα στην επανάσταση, ο Λοκ το δέχεται**.** Εχουμε

αξίωση το Σύνταγμα να τηρείται. Αν δεν τηρείται θα κάνουμε ότι είναι αναγκαίο για να τηρηθεί.

Εκ πρώτης όψεως έχουμε **αντιφατικά** στοιχεία: *δημιουργούμε κράτος, είναι δημιούργημα μας για να εξασφαλιστεί η εφαρμογή της αρχής της ηθικής αυτονομίας. Από την άλλη μεριά αν δεν την σέβεται δεν είναι άξιο να είναι κράτος και οι πολίτες μπορούν να στραφούν ένα εναντίον του.*

Κατά τον Καντ το κρατος υπόκειται σε πολύ **αυστηρές δεσμεύσεις.**

Βρίσκουμε στη διδασκαλια του την πρώτη **στιβαρή εκδοχή του κράτους δικαίου** : κράτος **ελεγχόμενο από το δίκαιο**, όχι ένα κράτος αφέντης

Ο ορθός λόγος επέχει θέση αξιώματος στη διδασκαλια του Καντ; Μήπως οδηγείται στη μεταφυσική;

Κατά τον Καντ οφείλουμε, δεν είμαστε έλλογα όντα. Αυτή η τόσο θεμελιώδης υποχρέωση μήπως προϋποθέτει την έννοια του ορθού λόγου σαν να είναι ένα αξίωμα;

Η έννοια της φύσης του ανθρώπου είναι κάπως προβληματικη.

Κατά τον **Χομπς**, ο φόβος του θανάτου είναι στη φύση του ανθρώπου. Ο άνθρωπος είναι **εκ φύσεως φοβικό ον** και αυτο τον ωθεί στην δημιουργία του **κράτους.**.

Ο **Λοκ** επιχείρησε να θεμελιώσει το κράτος και το δίκαιο σε μια άλλη αντίληψη του ανθρώπου, ως όντος **ικανού να παράγει πλούτο και έργο.** Δεν είναι φοβικό ον, αλλά εκ φύσεως έχει δικαιώματα.

Ο Χομπς και ο Λοκ θεμελιώνουν το κράτος στη φύση του ανθρώπου. Θέλουν να ***δικαιολογήσουν*** την εννοια του κράτους. Χρειάζεται θεμέλιο. Κοινό αίτημα και τον δυο ειναι να δικαιολογηθεί το κράτος. Είναι σαν να λες ότι πρέπει το κράτος να δικαιολογηθεί. Είναι σαν να αποδέχεσαι ότι πρέπει να δικαιολογείς, όχι μόνο την ύπαρξη του κράτους αλλά και πολλά άλλα.

Χρήση του ορθου λόγου : *Ο Καντ λέει ότι είμαστε ορθολογικά όντα. Το έλλογο του ανθρώπου δεν είναι αξιωματική παραδοχή, αλλά προϋπόθεση οποιαδήποτε κίνησης ή ενεργήματος του ανθρώπου. Είναι* ***όρος της δυνατότητας της πράξης μας****.* ***Δεν είναι αξιωματική παραδοχή*** *δηλαδή, με την έννοια ότι την αποδεχόμαστε ασυζητητί. Πρέπει να σκεφτούμε.*

Ο Καντ θεωρει ότι δεν έκανε κάτι σπουδαίο. Αντί να θέτει υπό αμφισβήτηση ότι έχει ειπωθεί κάνει κάτι άλλο. ***Διερωταται για τους όρους*** υπό τους οποίους μπορούμε να μιλάμε για τα πράγματα. Κάνει ένα βήμα πίσω : ποιες είναι οι προϋποθέσεις που επιτρέπουν στον χομπς και τον λοκ να θέτουν το ερώτημα ; Το ότι **μπορουν να σκέφτονται: Έλλογη ανασύνθεση της φιλοσοφίας**

Δύσκολο να αρνηθεί κανεις το ενδιαφέρον της διδασκαλίας του Καντ. Πολλές σελίδες του Καντ είναι ανατριχιαστικές, γράφει όπως ένας άνθρωπος του 18ου αιώνα. Χρειάζεται ένα ξεσκαρτάρισμα. Αλλά η βασική σκέψη ότι οφείλουμε να **σεβόμαστε** ο ένας τον άλλον ως **αυτοσκοπό, ως αυτόνομη προσωπικότητα** είναι πολύ ενδιαφέρουσα

Το κράτος είναι αναγκαίο για **λόγους προστασίας της ηθικής μας αυτονομίας**. Ένας τρόπος με τον οποιο η ηθική αυτονομία μπορεί να γίνει σεβαστή.

Ένα κράτος που θα περιορίζεται σε αυτό, στο εξασφαλίσει όρους που ο ένας σέβεται τον άλλον στις μέρες μας φαίνεται λειψό. Έχουμε πολλές προσδοκίες από το κράτος . Δεν κανει μόνο αυτο. Όλα αυτά που κάνει το κράτος τα θεωρούμε αυτονόητα (πχ να φτιάξει μια παιδική χαρά).

Η ιδέα του κράτους ως εγγυητή της αυτονομίας μας είναι λίγο «ξεπερασμένη».

Η ιδέα της **ηθικής αυτονομίας** : *Πως γίνεται σεβαστή η ηθική αυτονομία; Με το να εξασφαλίζω ότι ο αλλος* ***δεν θα σου επιβάλλει κάπ*****ι.**

Χειραγώγηση; Προπαγάνδα ; Fake news; —> Θέματα που και να ήθελε ο Καντ δεν τα έχει σκεφτεί, γιατί δεν μπορούσε να τα δεχθεί. Αυτο που για εμάς είναι δημόσιος χώρος, είναι το τι γράφεται στις εφημερίδες τι βλέπουμε στις οθόνες από ιδιωτικά ή δημόσια μεσα. Είναι και ο αχανής χώρος του Διαδικτύου. Ο δημόσιος χώρος της εποχής του Καντ ηταν οι εφημερίδες που διαβάζουν λίγοι σε όλη την Ευρώπη. Εντελώς άλλα δεδομένα και κλίμακες, τελειως διαφορετική εποχή.

Είναι πολλές οι **προκλήσεις** στις οποίες μια διδασκαλια, όπως η δεοντοκρατια **δεν έχει απαντήσει.**

!? *Μπορεί να σκεφτεί απαντήσεις τόσο αυτή οσο και οι αντίπαλοι της; Πως καλούμαστε να σκεφτούμε σήμερα τη σχέση μας μεταξύ μας αλλά κυριως τις σχέσεις μεταξύ μας, εντός μιας οργανωμένης κοινωνίας ή με το κράτος ; Ποιος μπορεί να μας δώσει ικανοποιητικές απαντήσεις για το τι είναι το κράτος, τι καθήκοντα και αρμοδιότητες εχει κλπ; Εμείς τι δικαίωμα και τι καθήκοντα έχουμε απέναντι στο κράτος;*

Μια τέτοια απάντηση που απαντα σε ένα ειδικό ερώτημα είναι αυτή που θα ασχοληθούμε από δω και πέρα.

Τζον Ρωλς : Αμερικανός φιλόσοφος και καθηγητής στο Χαρβαρντ

Έγραψε ένα βιβλίο ***«Η θεωρία της δικαιοσύνης»,*** το 1971. Ήταν το πρώτο βιβλίο που εγραψε. Είχε γράψει πολλά άρθρα είχε γράψει στην ίδια κατεύθυνση με το βιβλίο. Εκδόθηκε το 1971 και έγινε αντικείμενο σφοδρότατης κριτικής. Ο Sandel ήταν ένας από τους σημαιοφόρους εναντίον του Ρωλς. Εγραψε μια διατριβή με την οποία άσκησε κριτική στον Ρωλς. Όμως σεβόταν ο ένας στον άλλον.

«Ο φιλελευθερισμός και τα όρια της δικαιοσύνης» : Η κριτική είναι πολύ σκληρή και δεν είναι τυχαίο. Όλη η συζήτηση που γίνεται σήμερα σχετίζεται με αυτο το βιβλίο. Σκληρές και απαξιωτικές διαφωνίες, σφοδρή κριτική.

Έως το 1970, η πολιτική φιλοσοφία και η φιλοσοφία δικαίου ήταν σε τελματώδη κατάσταση στις αγγλοσαξονικές χώρες και το βιβλίο αυτό άλλαξε την εικόνα. Γιατί προκάλεσε τόσο αναστάτωση;

Προσπαθησε να σκεφτεί μια θεωρία δικαιοσύνης , θεωρία για τις σχέσεις μας μεταξύ μας και το κράτος και θεωρία για το κράτος που να **μην βασίζεται στον κοινό τόπο του εγωισμού.**

Είμαστε εγωιστικά όντα, νοιαζόμαστε ο καθένας για την παρτη του και το κράτος είναι αναγκαίο για να γίνει σεβαστός ο εγωισμός. Ο Ρωλς θέτει εξαρχής τη διδασκαλια του ***απέναντι σε τέτοιου είδους προσεγγίσεις.***

Πρώτος αντίπαλος : ο εγωισμός

Δεύτερος αντίπαλος : ο ωφελιμισμος

Γιατί στα ματια του ρωλς, ο ωφελιμισμος διαπράττει ένα πολύ σοβαρό **σφάλμα**, καθώς δεν λαμβάνει υπόψιν μια βασική ιδιότητα του ανθρώπου : Ότι ο ένας είναι **διακριτός από τον άλλον.** Με το να αποδέχεται ότι μπορεί να θυσιαστεί ένας άνθρωπος χάριν της ωφέλειας την περισσότερων δεν λαμβάνει υπόψιν την διακριτότητα του καθενός. Ο άνθρωπος είναι κάτι διακριτό. Δεν μπορει να μπει στη μηχανή της κοινής ωφέλειας. Βασικό πρόβλημα ωφελιμισμου. **Οριοθέτηση απέναντι του.**

Τρίτος αντίπαλος : η εύκολη και αβασάνιστη επίκληση αξιών

Για παράδειγμα, το να λέμε ότι είναι σπουδαίο πράγμα η γενναιότητα, η ελευθερία, η ισότητα και η αξια του ανθρώπου χωρίς επιχειρήματα είναι λάθος. Αν το λέμε με ένα επιχείρημα εξηγώντας γιατί είναι σπουδαίο, δεν υπάρχει πρόβλημα αλλά αν ***απλα επικαλούμαστε αξίες γεννάται πρόβλημα.***

Αρεταικες : αξιολογικές θεωρίες

Αυτο που ενοχλεί τον Ρωλς σε αυτες, ειναι η ιδέα ότι με κάποια ενόραση, έτσι τις αποδέχεσαι χωρίς επιχείρημα. Τον ενοχλεί ο **δογματισμός** των θεωριών αυτών. Τις ονομάζει ***ενορασιοκρατικές***, επειδή αποδίδουν μεγάλη σημασία στην ενόραση. Διαισθανόμαστε την αξια της ελευθεριας, δεν μπούμε ομως να πούμε σε τι συνίσταται. **Δογματική παραδοχή.**

Αυτοί είναι οι **3 μεγάλοι αντίπαλοι του Ρωλς.** Από την άλλη στέκεται σε ένα δεδομένο της εποχής μας. Μπορούμε να το συλλάβουμε με ακρίβεια στη σημερινή εποχή καλύτερα από το 1990.

Για παράδειγμα, το 1990 δεν υπήρχε τάξη στην ελληνική επικράτεια που δεν ήταν όλοι οι μαθητές χριστιανοί ορθόδοξοι. Η ελληνική κοινωνία έγινε πιο πολυφωνική. Μαζί με τις θρησκείες έρχονται κι άλλα **ιδανικά ζωής** (δεν έχει το ίδιο ιδανικό ένας χριστιανός με έναν μουσουλμάνο). Για παράδειγμα, έγινε χαμος με ένα παιδί Αλβανών που σηκωσε την ελληνική σημαία στην παρέλαση γιατί ήταν καλός μαθητής.

Πολυφωνία των αντιλήψεων γύρω από αγαθό. Αποδοχή αναντίρρητης πραγματικότητας —> η ***αξιακή πολυφωνία της εποχής μας.*** Φωνές σε ιδιαιτέρως σημαντικά ζητήματα —> το γεγονός του ***πλουραλισμού***

04/12/24

Δεοντοκρατια : **επιτάσσει την ίδρυση του κράτους** και την **θέσπιση του δικαίου.** Μένει ανοιχτό ζήτημα ποιες ιδιότητες έχει, τι είναι και πως είναι το κράτος, ποια χαρακτηριστικά έχει η έννομη τάξη.

Κοινωνικό συμβόλαιο : διαδικασία που εξασφαλίζει την ίδρυση του κράτους

Σύμφωνα με τον **Χομπς**, ακριβώς επειδή τα άτομα που συμμετέχουν στην ίδρυση του κράτους έχουν συγκεκριμένα φυσικά γνωρίσματα, το κράτος αναλαμβάνει ως **πρώτη αποστολή την προστασία αυτών των φυσικών γνωρισμάτων.** Ο φόβος του θανάτου είναι το ένστικτο της επιβίωσης. Το κράτος έχει ως αποστολή του πριν απο ολα αυτο , το να εξασφαλίζει τη ζωή των ανθρώπων, το ότι θα ζήσουν **χωρίς απειλές** αυτοι που συμμετέχουν σε αυτο.

Οι **όροι** υπό τους οποίους καταρτίζεται το **κοινωνικό συμβόλαιο** προσδιορίζουν και την ***φυσιογνωμία του κράτους.***

Ποιες είναι όμως οι αρμοδιότητες του κράτους; Τι οφείλει να κάνει το κράτος ; Να εξασφαλίζει τα απολύτως απαραίτητα ή πρέπει να έχει και άλλες αρμοδιότητες (πχ κοινωνικο κρατος, ακόμα και το να μας κάνει καλούς ανθρώπους);

Εδώ είναι που έχει κάποιες **απορίες ο Ρωλς.** Ορίζει το σημείο από το οποιο ξεκιναει.Του λείπει μια **ακριβέστερη, πληρέστερη και πιο σφαιρική εικόνα του κράτους** το οποίο διαμορφώνεται μέσω του κοινωνικού συμβολαίου. Δύσκολα θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο Καντ συγκαταλέγει στις αρμοδιότητες του κράτους την ενίσχυση των απόρων ή την ενίσχυση της καινοτομίας ή των καλών τεχνών.Ο Ρωλς **διερωτάται αν το κράτος έχει ή οφείλει να έχει αυτες τις αρμοδιότητες.**

Ιδιαίτερα **σημαντικό** ρόλο στην αφετηρία του επιχειρήματος του έχει κάτι, το οποίο έχει διαγνώσει και ο Καντ αλλά στην περίπτωση του ρωλς και των σύγχρονων κοινωνιών εχει αποκτήσει μια διάσταση **—> το γεγονός του πλουραλισμού**

Στις μεταμοντέρνες κοινωνίες απαντούν πολύ διαφορετικές προσεγγίσεις ως προς το τι ειναι αυτο που νοηματοδοτεί τη ζωή μας. Συμφέρον του καθενός, επειδή ο ίδιος το θεωρεί σημαντικό είναι και το αγαθό, ο σκοπός της ζωής. Αυτο που ***νοηματοδοτεί τη ζωή μας είναι μια δέσμη περισσότερων σκοπών.*** Η σκέψη του Ρωλς είναι οτι οι κοινωνίες μας έχουν αυτο το ιδιαίτερο γνώρισμα. Λόγω της παγκοσμιοποίησης, των πολεμικών συρράξεων κλπ γίνονται **λιγότερο ομοιογενείς.** Για παράδειγμα, η Γερμανία ή το Βέλγιο, ακόμα και η χώρα μας.

Ζήτημα : η **πολυφωνία ως προς το αγαθό** είναι κατι που χαρακτηρίζει σχεδόν ***όλες τις κοινωνίες*** του 21ου αιώνα.

Ο Ρωλς **εξαρχής οριοθετείται από τους αντιπάλους.** Για παράδειγμα, οι αρεταϊκές θεωρίες έχουν εξελιχθεί σε αξιολογικές θεωρίες. Θεωρούμε τις αξίες αυτες, άξιες να ρυθμίσουν την ζωή μας χωρις δικαιολογηση, με βάση απλή διαίσθηση. Ο Ρωλς οριοθετείται κατηγορηματικά έναντι αυτών εξαρχής.

Αναδεικνύει την ιδιαιτερότητα της δικής του προσέγγισης. Δεν διστάζει να πάρει ***αποστάσεις και από τη δεοντοκρατια και την καντιανη διδασκαλια.*** Αυτο που προσάπτει στον **Καντ** είναι οτι **δεν ορίζει με την αναγκαία ακρίβεια το κράτος** το οποίο οι πολίτες, τα άτομα, τα πρόσωπα συνδιαμορφώνουν. Επιπλέον επιμένει σε αυτο το στοιχειο, το στοιχείο του **αξιακου πλουραλισμού**, δηλαδή του πλουραλισμού γύρω από το αγαθό. Είναι εξαρχής σαφής ο στόχος και οι επιδιώξεις του Ρωλς. *Πως προχωρά ομως, τι βήματα κανει;*

Το πως διαμορφώνεται το κράτος και κατ' επέκταση το δίκαιο είναι **συνάρτηση των όρων υπό τους οποίους εκείνοι που συμβάλλονται** και καταρτίζουν το κοινωνικό συμβόλαιο.

Κοινό στοιχείο σε όλες τις θεωρίες του Κοινωνικού Συμβολαίου (Χομπς, Λοκ, Καντ) : Απώτερη επιδίωξη όλων των θεωριών του κοινωνικού συμβολαίου είναι ότι αφενός μεν, ***δεν αρκούνται σε μια εν τοις πράγμασι σύμβαση, δηλαδή εμπειρικά προσδιορισμένη.*** Δεν ισχυρίζονται ότι υπήρξε μια ιστορική συμφωνία. Κανεις δεν έχει ισχυριστεί ότι έχει λαβει χώρα μια τέτοια συμφωνία. Είναι ένα **πείραμα με σκοπό να εξασφαλιστούν κάποιοι αντικειμενικοί και αποδεκτοί από ολα τα μερη όροι, που αν γίνουν αποδεκτοί από ολα τα μερη το κράτος θα είναι αμερόληπτο.**

Ο σκοπός του χομπς είναι εμφανής ενόψει κυριως της συγκυρίας. Ήθελε να συλλάβει ένα κράτος ικανό να επιτρέπει σε προτεστάντες και καθολικούς να ζουν μαζί. ***Δεν υπάρχει με λίγα λόγια μια αξίωση αντικειμενικότητας στο ΚΣ.***

Ο Ρωλς εδώ εισάγει στη συζήτηση την κατασκευή της πρωταρχικής θέσης. *Πως θα ήμασταν εάν δεν υπήρχε κράτος και δίκαιο; Τι θα ήταν αυτό που θα μας χαρακτήριζε ως ανθρώπινα όντα;*

Χομπς : θα ήμασταν όπως είμαστε τώρα, με τη διαφορά ότι θα είμαστε και ελεύθεροι να υπερασπιζόμαστε τη ζωή μας. **Δεν** ικανοποιεί τον Ρωλς γιατί **δεν εξασφαλίζει επαρκή αμεροληψία.** Πρέπει να σκεφτούμε ακόμα βαθύτερα

Τι θα είχαμε ως γνώρισμα και το οποιο θα έμενε ίδιο, ακόμα και αν αφού έχουμε καταρτίσει το ΚΣ αποκρούσαμε τις ιδιότητες που δείχνει η ιστορική στιγμή;

Είναι ζήτημα που πρέπει να χαρακτηρίζει όλους τους ανθρώπους το φύλο; Πρέπει να είμαι ολοι αντρες ή γυναίκες; Πρέπει να είναι όλοι Έλληνες; Όλοι λευκοί; Ολοι πλούσιοι ή εγγράμματοι; Να κατέχουν κοινωνικές δρδιοκτγτες ; Αθλητικοί; Ιδιαίτερα ταλέντα;

ΟΧΙ, ολα αυτά δεν ενδιαφέρουν καθόλου τον Ρωλς. Δεν είναι προϋποθέσεις που εξασφαλιζουν την αντικειμενικότητα που χαρακτηρίζει το ΚΣ.

Πρεπει να προβούμε σε μια **αφαίρεση** : *αυτοι που συμμετέχουν στην κατάρτιση του ΚΣ δεν λαμβάνουν υπόψη ουτε την ιστορία, ούτε τις πολιτικές απόψεις, ουτε την κοινωνική θέση, ούτε τα προσωπικά γνωρίσματα, ούτε αν είναι καλοί άνθρωποι, ούτε τα φυσικά γνωρίσματα ή τα ταλέντα με τα οποία τους προίκισε η φύση.*

Αφαίρεση όλων των στοιχείων : πως θα ήταν αν δεν είχαν ολα αυτα τα εμπειρικής φύσης γνωρίσματα;

Όλα αυτά είναι **τυχαία γνωρίσματα** κατά τον ρωλς. Για παράδειγμα, θα μπορούσαμε να είχαμε γεννηθεί όχι στην Ελλάδα αλλά στην Γαλλια, να ήμασταν ευγενούς καταγωγής ή όχι κλπ. Ολα αυτά είναι τυχαία γνωρίσματα μας. Τι σημαίνει τυχαία; **ΔΕΝ μας οφείλονται.** Δεν είναι κάτι που υπό μια έννοια πρέπει να αναγνωριστεί σε εμάς επειδή με κάποιο τρόπο έχουμε συμβάλει εμείς στο να το έχουμε. Κατά τον Ρωλς, για παράδειγμα το ταλέντο πρέπει να το θεωρήσουμε ως κάτι τυχαίο (πχ λευκό ή μαυρο χρωμα, αντρες ή γυναίκες είναι θέμα τύχης).

Ρωλς : για να δημιουργήσουμε ένα κράτος που μπορεί να μας αντιμετωπίζει όλους με αντικειμενικότητα πρέπει να τα αφήσουμε *όλα αυτά εκτός.*

Ο άνθρωπος έχει μόνο συγκεκριμένες ιδιότητες, καμία από τις προηγούμενες.

—> αίσθηση των συμφερόντων μας

Ξέρουμε κάπως ποια είναι τα συμφέροντα μας και τα θεωρούμε αξια να εκπληρωθούν. Έχουμε επίσης αίσθηση του ότι εκτός από εμάς υπάρχουν και άλλοι, δεν είμαστε μόνοι στον κόσμο. Έχουμε αίσθηση ότι κάπως **διαφέρουμε** από τους άλλους, είμαστε **διακριτοί** από τους άλλους.

Κάποιοι από εμάς (όχι ολοι, γιατί αυτό είναι αδύνατον), οι **αντιπρόσωποι** μας με αυτά τα **2 μόνο γνωρίσματα και έχοντας κάνει αφαίρεση όλων των άλλων ιδιοτήτων,** καλούνται να αποφασίσουν ποιες είναι οι βασικές **αρχες** και βασικοί **κανόνες** που πρέπει να διέπουν την πολιτεία αυτή.

<u>Αφαίρεση των άλλων γνωρισμάτων - κάτοχοι δύο ιδιοτήτων</u>

Αυτή είναι η αφετηρία και το πρώτο βήμα που κάνει ο Ρωλς. Οι αντιπρόσωποι μας με βάση αυτά τα 2 γνωρίσματα πρέπει να **σκεφτούν τι κοινωνία θα θέλανε τα μερη,** ώστε να έχουμε μια ακριβοδίκαιη κοινωνία.

Τι κράτος θα φτιάχναμε ώστε να επιτρέπει σε όλους τους ανθρώπους που ζουν στη χώρα μας να ικανοποιούν τα συμφέροντα τους;

Παρατήρηση: Αυτο το οποιο κανονικά θα έπρεπε να γίνει είναι κάθε κράτος, να γίνεται νοητό υπό τη σκοπιά εκείνων που το συνδιαμορφώνουν και διέπονται από κάποιες κοινές αξίες και κοινή ιστορική διαδρομή.Έστω ότι το κάνουμε αυτο. Είναι σίγουρο ότι θα εχουμε μια ακριβοδίκαιη κοινωνία; Θα γίνεται σεβαστή η ανεκτικότητα έναντι των άλλων; **Όχι**. Ο ρωλς θέλει να ***αποφύγει τέτοιου είδους μεροληψίες.***

*Πως μπορώ να έχω μια **αντικειμενική και αμερόληπτη θεωρία**, η οποία επιτρέπει να σκεφτούμε το κράτος κάπως **πληρέστερα** και καπως πιο **ουσιαστικά** από το κράτος του Καντ (μας παρουσίασε ένα κράτος που εξασφαλίζει ίσο σεβασμό όλων);*

Ο Ρωλς θέλει να σκεφτεί τις προϋποθέσεις, υπό τις οποίες ένα κράτος είναι **πραγματικά ακριβοδίκαιο.** Δεν αρκεί να προυποθέσουμε ότι ο ένας εμφορειται από αισθήματα σεβασμού έναντι του αλλου. Δεν αρκεί ο σεβασμός, θέλω κάτι ακόμα. Ο ρωλς λέει ότι μπορούμε να συζητήσουμε πάρα πολύ για το αν χρειάζεται κράτος, ποιες αρμοδιότητες έχει κλπ. Πριν όμως συζητήσουμε, ας σκεφτούμε **υπό ποιες προϋποθέσεις μπορούμε να διεξάγουμε τη συζήτηση αυτή.** Για να το κάνουμε αυτό χρειάζεται να βρούμε ένα σημείο που να επιτρέπει σε όλους στο κράτος να βρουν κάτι χρήσιμο κάτι ενδιαφέρον, κάτι που να προάγει τα συμφέροντα τους

Πρώτος όρος που χρειάζεται να εντοπίσουμε είναι ένας **όρος αμεροληψίας.** Ποια αμεροληψία απαιτείται ;

Χομπς : η αμεροληψία του ανθρώπου που μοιράζεται με τους άλλους μια ιδιότητα, οτι **φοβάται** τους άλλους και θέλει να ζησει.

Θα μπορούσαμε να σκεφτούμε κράτος και το δίκαιο από μια σκοπιά φύλου; Για να έχουμε κράτος που ανταποκρίνεται στις ανάγκες μόνο των αντρών ή γυναικών χρειάζεται να κάνουμε κάποια βήματα. Θα ήταν ανεκτό; Κατά τον Ρωλς, μια τέτοια θεώρηση **εξ ορισμού αποκλείει κάποιους.** *Δεν γίνεται μεταξύ των όρων υπό τους οποίους καλουμαστε να σκεφτούμε το κράτος και το δίκαιο να είναι το στοιχείο της φυλής, του φύλου, του πλούτου, της ιστορίας ή των φυσικών ταλέντων κλπ.*

Ολα αυτά τα στοιχεια πρεπει να τα **αφαιρέσουμε** και να κάνουμε οτι μπορούμε για να μην τα λάβουμε υπόψη. Κατά τον Ρωλς μια τέτοια **ριζική αφαίρεση είναι αναγκαία** για να προβούμε σε μια ακριβοδίκαιη επιλογή την αρχών που θα μας οδηγήσουν στη διαμόρφωση μια **ακριβοδίκαιης κοινωνίας.** Ο Ρωλς αυτο που εμφανιζόταν σαν θεωρητική κατασκευή, προσπαθησε να το αναλύσει περισσότερο. Χρειάζεται μια **ριζική απάλειψη.** Να μην καθορίζονται απο την ελληνική ιστορία,από το αν είναι πλούσιοι ή φτωχοι κλπ. Υπό μια έννοια όλα αυτά **θα εκδηλωθούν μετά, αφού δημιουργηθεί** το κράτος. Κανεις δεν ξέρει εκ των προτέρων αν θα είναι άντρας ή γυναίκα κλπ.

Ο Ρωλς θεωρεί όρο που πρέπει να συντρέχει, ώστε η πολιτεία να είναι μια ακριβοδίκαιη πολιτεία είναι μια τόσο **βαρια αμερόληπτη στάση. Αυτή** προϋποθέτει **αφαίρεση όλων αυτών των προσδιορισμών.** Πρέπει να σκεφτούμε ριζικά την αμεροληψία, σε τι συνίσταται. Η αμεροληψία αναλύεται σε επιμέρους όρους.

Ο Ρωλς μιλάει για μια **ριζική αφαίρεση,** όπως αυτή που οφείλει να κάνει και κάνει ένας δικαστής. Είναι αναγκαία για να κρίνουμε αν είναι δίκαιη η πολιτεία. Στην κατάρτιση συμμετέχουν οι αντιπρόσωποι μας, καθώς δεν γίνεται να συμμετέχουν όλοι οι πολίτες. Οι αντιπρόσωποι είναι αυτοι που πρέπει να κάνουν αυτή την αφαίρεση. Είναι άνθρωποι και άρα έχουν κάποια συμφέροντα και κάποιες δεσμεύσεις. Πρέπει να μην λάβουν υπόψη **καμία από τις δεσμεύσεις και βλέψεις που έχουν.**

Οι αντιπρόσωποι είναι κάτοχοι 2 δυνάμεων:

- ***Αισθηση του συμφέροντος τους, ξέρουν οτι έχουν κάποια συμφέροντα***
- ***Αίσθηση ότι για να επιτύχουν τη πραγμάτωση των συμφερόντων πρέπει να επιστρατεύσουν κάποια μεσα***

Ελαχιστη ορθολογικότητα εργαλειακού τύπου, δηλ για να πετυχω αυτο θέλω αυτά τα μεσα .

Τι ειναι αυτο που πρέπει να λάβω υπόψη προκειμένου αυτού του είδους την δέσμευση να την εξουδετερωσω;

Το μόνο που χρειάζεται να ξέρω είναι ότι έχω κάποιους σκοπούς, κάποια συμφέροντα που πρεπει να πραγματώσω. Πέρα από **επίγνωση του σκοπού διαθέτω και επίγνωση ότι πρέπει να χρησιμοποιήσω συγκεκριμένα μέσα για να τον πραγματωσω.** Επίσης πρέπει να ξέρω ότι **δεν είμαι μόνος μου** στον κόσμο. Με κάποιο τρόπο πρέπει να αντιμετωπίσω, να διαχειριστώ και τους άλλους —> **έλλογο**

Οι αντιπρόσωποι, στην πρωταρχική θέση έχουν συμφέροντα και ειδικές δυνάμεις : ***ορθολογικότητα, ικανότητα του να διαθέτεις μεσα για την εκπλήρωση των σκοπών και έλλογο***

Οτι σκοπούς και να έχουμε, οτιδήποτε, κάπως πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι δεν είμαστε μόνοι αλλά υπάρχουν και κάποιοι άλλοι. Ο σκοπός κάπως δεσμεύεται από το ότι είμαστε **διακριτό έναντι των άλλων.** Οι αντιπρόσωποι διαθέτουν και κάποιες ελάχιστες γνώσεις για την **κατάσταση του ανθρώπου.**

Ολοι κατέχουν αυτες τις ιδιότητες : *Ηθικές δυνάμεις και γνώση για βασικά στοιχεία ανθρώπινης φύσης, τα διαθέτουν όλοι σε ίδιο βαθμο*

Κατά τον Ρωλς, οι αντιπρόσωποι θα κληθούν να σκεφτούν τι θα ήθελαν ως βάση, ως **θεμελιωδεις αρχες εκκινώντας από ελάχιστες προϋποθέσεις.**

*Οτι και να γίνει, όταν **αρθει το πέπλο της άγνοιας,** όταν κληθούν να ζήσουν κανονικά σε μια συντεταγμένη κοινωνία, θα έχουν κάποια **συμφέροντα** να πραγματώσουν και με κάποιο τρόπο πρέπει να **σεβαστούν** ότι δεν ταυτίζονται με τους άλλους.Ποιες αρχες θα διάλεγαν;*

*Θα διάλεγαν την αρχη της μεγίστης δυνατής ωφέλειας την οποία επικαλείται ο **ωφελιμισμος**; Θα διάλεγαν ποτε τα μερη ως βάση της κοινωνίας και της κοινής ζωής την αρχή της μεγιστοποίησης της ωφέλειας;* —> Κατά τον Ρωλς **οχι** και μάλιστα είναι κατά μια έννοια μοιραίο τα μερη να πουν όχι.

Διαθέτουν 2 ηθικές δυνάμεις : Έλλογο του ανθρώπου και αίσθηση απόστασης που χωρίζει τον έναν από τον άλλον

Κατά τον Ρωλς ο στόχος είναι η ίδρυση ενός κράτους που στηρίζεται σε **ακριβοδίκαιες αρχες.** Ελάχιστη προϋπόθεση, μεταξύ των όρων υπό το κράτος των οποιων θα ιδρύσουμε κράτος, πρέπει να απαντούν κάποιες προϋποθέσεις που εξασφαλιζουν **αμεροληψία.**

Οι αντιπρόσωποι **δεν έχουν καμία επίγνωση** κοινωνικής θέσης, φύλου, ιστορικής καταβολής, θέση στην κοινωνική πυραμίδα κλπ. Αν οι αντιπρόσωποι κάνουν **αφαίρεση** αυτών των ιδιοτήτων θα είναι **αμερόληπτη η κρίση τους.**

Πέραν αυτού του αρνητικού προσδιορισμού πρέπει οι αντιπρόσωποι να διαθέτουν 2 ηθικές δυνάμεις.

- **Ορθολογικότητα**
- **Κριτική δύναμη** : δεν είναι μόνοι στον κόσμο, συνυπαρχουν με άλλους. Δεν συμπίπτουν με τους άλλους, αλλά κάπως διαφέρουν, σε κάτι διαχωρίζονται. Είναι **διακριτοί**.

Μήπως από την αρχη το παιχνίδι είναι διαμορφωμένο έτσι ώστε να οδηγούμαστε σε απόρριψη του ωφελιμισμου;

Δεν χρειάζεται να σκεφτούμε ότι είμαστε όντα που αποτελούν αυτοσκοπούς (Καντ: αυτο μας διακρίνει, καθένας αποτελεί αυτοσκοπό). Ο Ρωλς λέει οτι κανενας δεν ειναι ίδιος με τους άλλους. Είμαστε διακριτοί. **Είναι εύκολα εμπειρικά διαπιστώσιμο το οτι καθένας είναι διακριτός.** Ο αντιπρόσωπος θα έχει επίγνωση ότι δεν είναι σίγουρο ότι ταυτίζεται με τον άλλον. Δεν απαιτεί να εκκινησουμε από την ιδέα ότι είμαστε αυτοσκοποί. Είμαστε κάτι πολύ λιγότερο.

Ποιος άνθρωπος θα έλεγε ότι το κράτος που θελω να οικοδομηθεί, θα στηριχθεί σε μια αρχη που μπορεί να προβλέπει ότι πρέπει να εξαφανιστώ;

Σε κάθε περίπτωση δε θα επέλεγαν την αρχη της μεγίστης δυνατής ωφέλειας.

Η εγγύηση ελάχιστων βασικών ελευθεριών πρεπει να συντρέχει, είμαστε **διακριτά όντα.**

Σεβασμός του διακριτού των προσώπων και των ελευθεριών που εξασφαλίζουν την διακριτότητα

Ο αντιπρόσωπος δεν θα προσυπέγραφε σε καμία περίπτωση το ενδεχόμενο να πάψει να υπάρχει, λαμβανομένου υπόψη ότι έχει επίγνωση του οτι διαφέρει από τους άλλους.

Ο Ρωλς προτάσσει τη διακριτότητα. Έλλογο και επίγνωση της διαφοράς μας από τους άλλους, κάτι πολύ στοιχειώδες. Όχι επίγνωση ως αυτοσκοπό. Εκκινει από μια αφετηρία πιο ισχνή από αυτή που εκκινει ο Καντ, έχουμε **επίγνωση της διαφοράς μας.**

Αποκλείεται ορθολογικά σχεδόν να θελήσουμε να εξαφανιστούμε από τον κόσμο - Απόρριψη ωφελιμισμου εξαρχής.

<u>Βασικές ελευθερίες, αρχη βασικών ελευθεριών</u>

<u>Άνιση μεταχείριση</u> <u>εκ μέρους του κράτους είναι **ανεκτή**,</u> χάριν όμως εκείνων που είναι ***λιγότερο ευνοημένοι*** : η δεύτερη αρχή στα θεμέλια μιας δίκαιης πολιτείας - ***Η αρχη της διαφοράς***

06/12/24

Τι εισφέρει ο ρωλς στη συζήτηση που κάνουμε που προσπαθεί να αναδείξει ορισμενες σημαντικες πλευρές και κανονιστικές του κράτους και του δικαιου; Τι μπορούμε να πούμε ότι χαρακτηρίζει πάνω απ όλα τη διδασκαλια του ρωλς;

Ξεκινα από μια βαθιά **αδυναμία** που αισθάνεται ότι μοιράζονται όλες οι προηγούμενες θεωρίες, ***δεν λαμβάνουν υπόψη τις πολλές διαφορετικές ανισότητες που διακρίνουν τους ανθρώπους.***

Ανισότητες που έχουν σημασία και ως προς τον τρόπο με τον οποιο νοείται το κράτος και η έννομη τάξη που το πλαισιώνει (βασικό στοιχείο του ρωλς). Δεν αρκεί βέβαια να πούμε κάτι τέτοιο.

Σε τι ακριβώς συνίσταται η ανισότητα και τι είναι η ισότητα; *Ένα από τα πλέον* ***εριδομενα*** *ζητήματα στο χώρο της φιλοσοφίας αλλά και της συζήτησης στη δημόσια σφαίρα.Πολλές πλευρές. Ποιες είναι οι πλευρές της ισότητας, οι ισχυρότερες στις οποίες επιμένει ο ρωλς ;*

Δεύτερη αποφασιστική κίνηση : επειδή τον ενδιαφέρει ένα συγκεκριμένο εύρος ανισοτήτων, θέτει τις **προϋποθέσεις** υπό τις οποίες, αυτοι οι άνθρωποι που έκαναν αυτή την ριζική αφαίρεση θα κατέληγαν σε μια **πολιτεία**, που καλείται να είναι ακριβοδίκαιη.

Ο Ρωλς συμπίπτει με την παράδοση στην οποία ανήκει, η παράδοση του **κοινωνικού συμβολαίου** (Χόμπς, Λοκ, Καντ). Για να σκεφτεί σε τι συνίσταται μια ακριβοδίκαιη πολιτική διάρθρωση προβαίνει σε ένα νοητικό πείραμα, μια **υποθετική κατασκευή.** Ουδέποτε κανεις ισχυρίστηκε ότι κάτι ανάλογο με ένα κοινωνικό συμβόλαιο έχει λάβει χώρα στην ιστορία της ανθρωπότητας.

Σκέψη ρωλς : *πως θα είμασταν στην περίπτωση κατά την οποία δεν είχαμε κράτος και δεν ίσχυε το δικαιο; Θα ήμασταν όντα τα οποια θα είχαν ελάχιστες ιδιότητες*.

Βασική αφετηρία : ο ρωλς είναι σαν να δηλώνει ότι **δεν είναι ικανοποιημένος** ούτε από τον άνθρωπο ως φοβικό ον που θέλει αποκλειστικά και μόνο να επιβιώσει (Χόμπς), ούτε από τον άνθρωπο φορέα φυσικών δικαιωμάτων (Λοκ), ούτε από τον Καντ.

Άλλη αφετηρία : τα όντα εκείνα που θα έκαναν ***πλήρη αφαίρεση.*** Θα έπαιρναν μια βαθιά απόσταση από οποιοδήποτε στοιχείο δεν συνδέεται με τις δυο **βασικές ηθικές δυνάμεις** τις οποίες ένας άνθρωπος έχει. Οποιαδήποτε άνθρωπος έχει να πραγματώσει τα οποία συμφέροντα έχει, έχει μια αντίληψη για το τι είναι αυτό που τον συμφέρει, τι είναι άξιο να επιδιωχθεί και επειδή είναι άξιο δεν είναι απλα ένα συμφέρον αλλά κάτι αγαθό. Κάθε άνθρωπος τείνει να πραγματώσει το αγαθό του.

Φαίνεται μια δεύτερη ευαισθησία του Ρωλς. Ο ρωλς είναι ο κατεξοχήν φιλόσοφος που ανέδειξε το στοιχείο του **αξιακού πλουραλισμού**, της ύπαρξης πολλών διαφορετικών ενδεχομένων ασύμμετρων ή ανταγωνιστικών σχεδίων και αντιλήψεων ζωής - νόηματος ζωής που διακρίνει κοινωνίες πολυφωνικές και συνθέτες, όπως η δίκη μας. Σε αυτες τις κοινωνίες αυτο που πάνω από όλα μας διακρίνει είναι μια σειρα από διάφορες που δεν μας επιτρέπουν να διακρίνουμε ποιος σκοπός ζωής είναι καλύτερος. Οι **σκοποί ζωης ειναι μη συγκρίσιμοι μεταξύ τους.** Ζούμε σε μια κοινωνία, στην οποία δύσκολα μπορεί κανείς να εντοπίσει έναν ενιαίο τρόπο ζωής. Οι τρόποι ζωής διαφέρουν μεταξύ τους. Το γεγονός του πλουραλισμού ως προς τις αντιλήψεις του αγαθού απασχολεί ιδιαιτέρως τον ρωλς. Απασχολεί πολύ τις ΗΠΑ. Κρύβεται μάλιστα πίσω από πολλά προβλήματα (πχ ρατσισμός).

Κρίσιμο : πίσω από το πρόβλημα του πως αντιμετωπίζει ένας λευκός έναν έγχρωμο κρύβεται ένα πρόβλημα **ανεκτικότητας, ανοχής και σεβασμού.**

Ακόμα και αν δεν τίθεται με όρους φυλετικής διαφοράς, βρίσκεται στην καρδιά των κοινωνιών. Το πρόβλημα δεν υπάρχει μόνο στις ΗΠΑ. Αφορά την αντιμετώπιση των **μειονοτήτων** γενικά (πχ ΑΜΕΑ, ρομα, ομοφυλόφιλοι, γυναίκες).

Η λύση που προτείνει είναι οτι πρέπει να σκεφτούμε τους αντιπροσώπους μας, σαν να έκαναν **πλήρη αφαίρεση,** να μην λάμβαναν καθόλου υπόψη οποιαδήποτε δέσμευση έχουν από έναν τρόπο ζωής. Ευρύτερα δε **οποιεσδήποτε δεσμεύσεις** κατά κάποιο τρόπο διαμορφώνουν ή συμβάλουν στη διαμόρφωση μιας στάσης ζωής. ***Όλες αυτες οι δεσμεύσεις πρέπει να μείνουν εκτός.*** Ειτε πρόκειται για φύλο, ειτε για φυλή, ειτε για εισοδηματική τάξη, ειτε για κοινωνική θέση, ειτε για μορφωτικό επίπεδο, είτε για θρησκευτικές πεποιθήσεις ,ειτε για ταλέντα, όλα αυτά πρέπει να μείνουν **εκτός** της εικόνας. Οι αντιπρόσωποι πρέπει να τα ξεχάσουν.

Άρα μια πρώτη ιδιότητα είναι η ***ικανότητα να επιτυγχάνουμε τους σκοπούς που έχουμε θέσει, οποίοι και να είναι αυτοι .*** Έχουμε αυτή τη **στοιχειώδη** ικανότητα να επιλέγουμε

μεσα για να τους **πετύχουμε**. Επίσης με κάποιον τρόπο έχουμε **επίγνωση της διαφοράς** μας με τους άλλους, έχουμε επίγνωση ότι δεν είμαστε ίδιοι με τους άλλους.

—> **ορθολογικότητα και έλλογο**

Αυτα τα δυο στοιχεία δεν έχουν την ίδια βαρύτητα. Μεταξύ των δύο η μεγαλύτερη **βαρύτητα** δίνεται στο στοιχείο του **έλλογου**. Μεγαλύτερη βαρύτητα γιατί είναι εντός του πλαισίου που θα διαμορφωθεί σείς σχέσεις μας με τους άλλους. Επιπλεον οι αντιπρόσωποι είναι κάτοχοι **γενικών γνώσεων για την ανθρώπινη συνθήκη.**

Γιατί οι αντιπρόσωποι και όχι όλοι;

Ο Ρωλς δεν θέλει να εκθέσει μια συνθήκη η οποία θα απέχει πάρα πολύ από αυτο που μπορεί να μας συμβεί. Είναι διανοητικό πείραμα αλλά θέλει να έχει κάποια **σχέση με την πραγματικότητα**. Δεν γίνεται να νοηθεί συμβόλαιο μεταξύ εκατομμυρίων, σε τέτοια κλίμακα. Επίσης δεν αποκλείεται εντός αυτής της κλίμακας να εχουμε ανθρωπους που δεν διαθέτουν αυτες τις ικανότητες. Πρέπει αρα να ορίσουμε αντιπροσώπους.

Οι αντιπρόσωποι δεν καλούνται να διαβουλευτουν. **Δεν διαπραγματεύονται, δεν συμβιβάζονται.** Ο Ρωλς αυτο που θέλει να κρατήσει στο σημείο αυτό πιο αμιγές είναι οτι οι αντιπρόσωποι καλούνται να σκεφτούν οσο γίνεται συνδυάζοντας τις ικανότητες τους. Δύσκολα μπορούμε να σκεφτούμε ένα κοινωνικό συμβόλαιο το οποίο λαμβάνει χώρα μια σειρα απο συμβιβασμούς και διαπραγματεύσεις. Η εικόνα είναι πολύ πιο πολύπλοκη.

Τον ρωλς ενδιαφέρει να σκεφτεί το εξής : Τι ήταν αυτο που καθένας από τους αντιπροσώπους θα σκεφτόταν; Δεν είναι να σκεφτούμε μια πολιτική διευθέτηση η οποία θα έχει στοιχεία ετερώνυμα. Εγώ ο ίδιος τι θα ήθελα, δεν θα μου επέβαλε κάποιος αλλος; ***Εάν δεν ήξερα πως θα είμαι όταν θα αρθει το πέπλο της άγνοιας ; Τι θα ήθελα ΕΓΩ, οχι σε συνεργασία με κάποιον άλλον;*** *Ο στοχασμός είναι αρκετά ριζικός. Η σκέψη είναι οτι αυτό που εγώ θα ήθελα πρέπει να* ***συμπέσει κατά κάποιο τρόπο με αυτο το οποιο θα ήθελε ένας άλλος αντιπρόσωπος, χωρίς να αλλοιωθεί η επιθυμία του ενός από την επιθυμία του άλλου.*** Καθαρά προσωπική δίκη του επιλογή.

Ανήκει σε μια ενδιαφέρουσα παράδοση που θεωρεί ότι το κράτος το **κατασκευάζουμε**.Δεν είναι κάτι που προϋπάρχει, όπως λέει ο Αριστοτέλης, **δεν είμαστε πολιτικά ζώα**. Εμείς το κατασκευάζουμε. Ο Ρωλς λέει οτι αντί να το κατασκευάζουμε εμείς, μπορούμε να σκεφτούμε καθένας από εμάς τι κράτος θα κατασκεύαζε.

Τι είναι αυτό που εγώ διαθέτοντας αυτες τις δυο ελάχιστες και ισχνές ηθικές δυνάμεις (επίγνωση ότι μπορώ να χρησιμοποιήσω κάποια μεσα για να κάνω πράξη τα οποία αγαθά μου και έχοντας επίγνωση ότι δεν είμαι ίδιος με τους άλλους) θα ήθελα;

Δεν θα ήταν σε καμία περίπτωση το ενδεχόμενο να συνθλίβω από τους άλλους. Θα ήθελα **βασικές ελευθερίες** που θα μου επέτρεπαν να είμαι **διακριτός** από τους άλλους.

Ο Ρωλς λέει σε αυτή την πρωταρχική θέση τα μέρη έχουν επίγνωση των διαφόρων τους, ότι δεν συμπίπτουν.

Επιλέγουν γιατί θα κινδύνευε αυτή η βασική ιδιότητα : *αν δεν ήξερα τι θέση θα κατέχω όταν αρθει το πέπλο της άγνοιας υπάρχει περίπτωση να θέλω να θυσιαστω και να πάψω να υπάρχω;*

Πρέπει να υπάρχουν **βασικές ελευθερίες.** Άρα, η πρώτη θέση που θα προτεινε ο αντιπρόσωπος ειναι η **αρχη των βασικών ελευθεριών. Δεν θα ήξερε τι θα γίνει όταν αρθει το πέπλο της άγνοιας.** Δεν θα ήξερε αν θα ήταν αρτιμελής, ιδιοφυής, πλούσιος, φτωχός, αν θα είχε τα μεσα να αντιμετωπίσει κάποιο πρόβλημα υγείας κλπ. Τι θα προτιμούσε ;

Μια κοινωνική διευθέτηση που θα επέτρεπε την ύπαρξη κάποιων ανισοτήτων αν είναι εκείνων που είναι οι λιγότερο ευνοημένοι.

Συνδυασμός που ένας ορθολογικός και έλλογος αντιπρόσωπος θα προτιμούσε, έχοντας κάνει την ριζική αφαίρεση για την οποία έγινε λόγος παραπάνω : ***να είναι δέκτης της αρωγής του κράτους σε περίπτωση κατά την οποία τα πράγματα δεν πήγαιναν καλά για τον ίδιο.***

Οχι ανισότητες υπερ των ευνοημένων, αλλά υπέρ των λιγότερο ευνοημένων. Πρέπει να εξασφαλίζεται η προστασία εκείνων που έχουν κάποια προβλήματα.

Άρα, έχουμε 2 αρχες :

- **Αρχή ίσων βασικών ελευθεριών**
- **Αρχη της διαφοράς**

Ο ρωλς θέλει συγκεκριμένη **ιεραρχική θέση** μεταξύ τους. **Δεν** μπορεί η εξασφάλιση κάποιων πλεονεκτημάτων χάριν των λιγότερο ευνοημένων να οδηγεί σε περιορισμό των βασικών ελευθεριών του άλλου. **Προτεραιότητα έχει η αρχη της ελευθερίας.** Σε πρώτο χρόνο οι βασικές ελευθερίες πρέπει να γίνονται σεβαστές

Για τον ρωλς, όπως και όλη την παράδοση στην οποία εντάσσεται οι βασικές ελευθερίες δεν νοούνται σε ατομική κλίμακα. Δεν ειμαι ο μόνος που έχει ατομικές ελευθερίες. Η δική μου ελευθερία ***εκ προοιμίου είναι συνυφασμένη με τις ελευθερίες του αλλου.*** Εάν κάνω κάτι που θίγει πχ την ιδιωτική ζωή του αλλου, παύω να έχω ιδιωτικό βίο. Πρέπει να σέβομαι και τον ιδιωτικό βίο του αλλου.

Αφού κάπως διαφέρουμε, έστω και ελάχιστα, ***κανεις δεν είναι διατεθειμένος να θυσιαστεί ο ίδιος χάριν τον άλλων.*** Θα θέλει να είναι παρών όταν αρθει το πέπλο της άγνοιας. Άρα πρέπει να έχουμε βασικές ελευθερίες.

Η σκέψη του είναι ότι ο αντιπρόσωπος, αυτό που διαθέτει είναι η επίγνωση της διαφοράς του από τους άλλους. Δεν έχει επίγνωση της τυχόν υπεροχής του ή της τυχόν υποτέλειας. Αφού ξέρει ότι δεν είναι ίδιος με τους άλλους, θα θέλει με κάποιο τρόπο, ότι και να γίνει, να μην αλλοτριωθεί από τους άλλους και να **μην εκτοπιστεί.** Αν **αρθει το πέπλο της άγνοιας θα θέλω να εξακολουθώ να είμαι διάφορος.** Να έχω τη βασική ελευθερία ώστε μπορώ να αντισταθώ.

Ξεκινα από κάτι πολύ μικρό : Δεν συμπίπτουμε, κανεις δεν είναι ίδιος με τον άλλο. Μια κοινωνία στην οποία ξαφνικά θα μου επιβαλλόταν να κάνω κάτι που δεν θέλω δεν θα μου αρεσε (ελάχιστο διακριτό σημείο). Αν είμαι αντιπρόσωπος πρεπει να σκεφτώ πως μπορεί να

σωθεί αυτή η διαφορά μου απο τους άλλους. Αυτο θα γίνει μέσω μιας **δέσμης βασικών ελεύθερων**

Κατά μόνας διαβούλευση

Χομπς / Λοκ : οι άνθρωποι νιώθουν ότι είναι κάπως επισφαλής η κατάσταση στην οποία βρίσκονται, με το να μπορεί οποιοδηποτε να τους αφαιρέσει τη ζωή και επειδή κάθε άνθρωπος νιώθει **απειλή**, κάπως συμπίπτουν και **συναποφασιζουν** ολοι να παραχωρήσουν ένα μέρος της ελευθερίας τους στο κράτος ώστε να τους προστατεύει.

Κατά τον Ρωλς δεν είναι ρεαλιστικό, δεν είναι αυτό το πιο σοβαρό. Αν συζητήσουμε αυτό που θα προκύψει δεν είναι τι πραγματικά θέλω εγώ αλλά αυτό θα έχει **επηρεαστεί από το τι θέλουν οι άλλοι** και από διάφορους συμβιβασμούς. Η διδασκαλια του δεν θέλει να ανακαλύψει μια κρυμμένη αλήθεια αλλά να φτιάξει το κράτος. Τι θα ήθελα εγώ; Η σκέψη του είναι ότι αυτό που θα ήθελα εγώ θα το ήθελαν κι άλλοι. **Κανεις δεν θα ήθελε να κινδυνεύσει να χάσει το διακριτό του από τους άλλους.** Κανεις δεν θα ήθελε να πάρει το ρίσκο να εξαφανιστεί, μη αναγνωρίζοντας το ότι του οφείλονται κάποιες βασικές ελευθερίες ή να εξαφανιστεί επειδή δεν διαθέτει τα μεσα.

Το πέπλο της άγνοιας : δεν ξέρω τίποτα για τη μελλοντική ζωή μου

Ο Ρωλς ξεκινα από μια κάπως απαισιόδοξη στάση. Κανεις δεν ξεκινα παίρνοντας ρίσκα στη ζωή. Οι περισσότεροι από εμάς σκεφτόμαστε κάπως συντηρητικά **Κανεις δεν θέλει ρίσκα** : αν αύριο συμβεί κάτι κακό που θα βασιστώ;

—> **Ανισότητες χάριν των αδύναμων**

Ανισότητα : εάν το κράτος οφείλει να μας αντιμετωπίζει ίσα ότι εισπράτει από τους φόρους πρέπει να το κατανείμει ίσα μεταξύ μας ! Πρέπει να κατανείμει άνισα, χάριν των λιγότερο ευνοημένων, δεν είναι άδικο αυτό. ***Το κράτος είναι υποχρεωμένο να μας αντιμετωπίσει άνισα χάριν των λιγότερο ευνοημένων.***

Για παραδειγμα, το κράτος εισπράττει 300.000.000€ από φόρους. Κατά τον Ρωλς, σε κάθε περίπτωση οφείλει ένα σημαντικό μέρος από αυτο το κονδύλιο να το διαθέσει χάριν των λιγότερο ευνοημένων (άνεργοι κλπ). Από μια εποχή και μετά είναι κοινός τόπος για τις δυτικές δημοκρατίες να γίνεται κάτι τέτοιο. Αυτο λέει ο Ρωλς, δεν είναι παράλογο.

Είναι απλή η σκέψη του : *τι θα προτιμούσες εσυ; θα έπαιρνες αυτό το ρίσκο; Θα προτιμούσα να μου δίνουν τα μεσα που θα μου επέτρεπαν να σταθώ στα πόδια μου.*

Η κριτική που έχει ασκηθεί ειναι ότι είναι κάπως **συντηρητική η σκοπιά, η ματιά του Ρωλς.** Αποδεχόμενος αυτή την απαισιόδοξη προοπτική, λέει ότι προκειμένου να μην κινδυνευσω, προτιμώ αυτο το ενδεχόμενο.

Όταν έρθει το πέπλο της άγνοιας μπορεί να είναι κάποιος ευνοημένος. Αν όμως δεν είναι; Αν είναι ένας άνθρωπος που μεγάλωσε υπό άθλιες συνθήκες; Θα θέλει να μπορεί να προσβλέπει στην στήριξη εκ μέρους των άλλων.

Κριτική : *θέλει τους αντιπροσώπους να σκέφτονται το **χειρότερο δυνατό.** Προκειμένου να αποφύγουνε αυτο το χειρότερο δυνατό σενάριο πρέπει να επιλέξουν αυτο που λέει ο ρωλς.*

Δεν εννοεί ότι εκ φύσεως οι άνθρωποι είναι πεσιμιστές και απαισιόδοξοι, λέει απλα ότι κανένας άνθρωπος, όταν έχει μπροστά δυο δρόμους (ο ένας οδηγεί σε ευτυχία, ο αλλος σε δυστυχία) δεν θα προτιμούσε να μείνει αβοήθητος.

Βγαζει πολύ νόημα. Είναι πολύ **ορθολογικό** επιχείρημα. Θα ήταν αντίθετο με την ιδέα της δικαιοσύνης να αντιμετωπιστούν οι λιγότερο ευνοημένοι με ίσο τρόπο με τους περισσότερο ευνοημένους.

Ο λογος για τον οποίο καταλήγει στην πρώτη αρχή είναι προφανής.

Αρχη της διαφοράς : ο ρωλς λέει για παράδειγμα, ότι κάποιος ως άτομο εχει ευνοηθεί πολύ (πλούσιος μπαμπάς, μαμα, παππούς) και έχει τεράστια περιουσία. Αυτο δημιουργεί κάποιο πρόβλημα; Η ύπαρξη κάποιων πλουσίων δημιουργεί κάποιο πρόβλημα; Πρέπει με κάποιο τρόπο αυτο που έχουν να το παραχωρήσουν στους άλλους; Είναι σαν να λέμε ότι **δεν είναι δίκαιο,** ένας ο οποίος κληρονομεί να ξεκινα από αυτό το σημείο τη ζωή του χωρίς κάποια υποχρέωση απέναντι σε όλους εμάς. Αυτή είναι η σκέψη. Αλλιώς γιατί φορολογείται;

18/12/24

Ισότητα και θετικές διακρίσεις : *Κατά ποσό πρέπει κάποιες κοινωνικές κατηγορίες να αντιμετωπίζονται με ιδιαίτερο τρόπο, με τροπο που εκ πρώτης όψεως φαίνεται να παραβιάζει την τυπική ισότητα - ισότητα ενώπιον του νόμου, όμως τελικά εξασφαλίζει μια ουσιαστική ισότητα;*

Το θέμα φαίνεται και στη χώρα μας. Για παράδειγμα, έχουμε μέτρα για την τόνωση της συμμετοχής της γυναίκας στον δημόσιο χώρο.

Από τις μεγάλες δικηγορικές εταιρείες στην Ελλάδα, μόνο μια έχει επικεφαλής γυναίκα. Απ την άλλη μεριά σε μεγάλες πολυεθνικές και δημόσιες επιχειρήσεις η συντριπτική πλειοψηφία των επικεφαλής των νομικών υπηρεσιών είναι γυναίκες. Είναι κάπως διαφορετικά τα πράγματα λοιπόν.

Παραδείγματα :

- *Θετικές διακρίσεις υπέρ των γυναικών, πολύ σύνθετο ζήτημα*
- *Θετικά μέτρα και θετικές διακρίσεις ως προς μια διακριτή κατηγορία, για την εισαγωγή των μελών της στο πανεπιστήμιο*

Υπήρχαν προφανώς προκαταλήψεις υπερ μιας κατηγορίας.

Τα **θετικά μέτρα** δικαιολογούνται για να ***αποκατασταθούν αδικίες του παρελθόντος*** σε βαρος μιας κοινωνικής κατηγορίας.

Παραδειγματα : *Οι έγχρωμοι όλων των αποχρώσεων στις ΗΠΑ : οι μαύροι ήταν αντικείμενο πολύ σοβαρών διακρίσεων και αποκλεισμών μέχρι τη δεκαετία του 1960.* ***Δικαιολογείται για αυτούς του λόγους θετική διάκριση για να αποκατασταθεί η αδικία που γινόταν επι αιώνων σε βάρος μελών αυτής της συγκεκριμένης κοινωνικής κατηγορίας;***
Δικαιολογείται να πει ένα πανεπιστήμιο ότι μεταξύ των 80 μελών που θα πάρω φέτος το 2% θα προέρχεται από μια Α κοινωνική κατηγορία;

Σύμφωνα με μια **άποψη, δικαιολογείται,** γιατί έτσι έχουν ίση αφετηρία και ίση βάση, αλλιώς δεν θα είχαν τη δυνατότητα. Πρέπει να εξασφαλιστεί αυτο.

Αντίλογος : Φαίνεται **άδικο** γιατί φαίνεται να ξεπληρώνουμε εμείς, μια αδικία του παρελθόντος

Συλλογική ευθυνη : Έχω ευθύνη για τις αδικίες που διέπραξαν οι πρόγονοι μου

Προαγωγή της ποικιλομορφίας : Το πανεπιστήμιο δεν είναι απλώς χώρος παροχής υπηρεσιών, αλλά εμπλουτισμού των γνώσεων. Ένας τρόπος να ζωντανέψει η ακαδημαϊκή κοινότητα και να εμπλουτιστούν οι γνώσεις είναι η προαγωγή της ποικιλομορφίας.

Διπλό επιχείρημα

- Με αυτόν τον τρόπο ενισχύεται η **δημόσια αποστολή του πανεπιστημίου**
- Εξασφαλίζεται η **δημόσια παρουσία του** πανεπιστημίου. Το πανεπιστήμιο είναι αναγνωρίσιμο και ορατό από το σύνολο του πληθυσμού, κυριως με το να διαμορφώνει στελέχη που μπορουν να υπηρετήσουν την κοινωνία σε πολλές θέσεις. Πέραν δηλαδή από το ότι προάγεται η γνώση με το να εισφέρουν οι φοιτητές τις δικές τους εμπειρίες,ενισχύεται και η παρουσία του πανεπιστημίου στη δημόσια ζωή.

Παράδειγμα : *2 θέσεις της νομικης σχολής δεν θα καταληφθούν από καθόλα άξιους φοιτητές που πάσχισαν, αλλά από μέλη μιας μειονοτικής ομάδας που είναι μεν καλοί, αλλά όχι όσο οι άλλοι δυο.*

Είναι πάρα πολύ καλό για έναν φοιτητή να έρχεται σε επαφή, για παράδειγμα με τον γιο κάποιου που είναι όλη του τη ζωή στη φυλακή. Είναι πολύ σημαντική η ***ποικιλομορφία****. Είναι όμως ένας* ***στιγματισμός*** *η με αυτόν τον τρόπο εισαγωγή τους στο πανεπιστήμιο, διότι θα λένε οτι δεν θα τα κατάφερναν αλλιώς. Μήπως ενέχει μια υποτίμηση, η οποία τελικά αποδυναμώνει την αρχική ευαισθησία, επιφέρει το αντίθετο αποτέλεσμα, ενισχύει τα στερεότυπα; Μήπως κάποια στερεότυπα βγαίνουν ξανά στην επιφάνεια; Έχουμε μια σειρά από παρενέργειες.*

Ο σκοπός είναι η **ποικιλομορφία**. Οι σκοποί γενικά χρειάζονται μια μαεστρία για να εναρμονιστούν μεταξύ τους.Οι πρακτικές παρενέργειες πρέπει να ζυγιστούν πολύ προσεκτικά.

Στην ελληνική κοινωνία η ιδέα της ποικιλομορφίας μας φαίνεται περίεργη.

Μπορούμε να σκεφτούμε κάποιες ***αντιρρήσεις αρχής****, ένα επιχείρημα αρχής. είναι σαν να αντιμετωπίζεται ο* ***αποκλεισμένος ως μέσο;***

Έστω ότι από του χρόνου αντί για 350 θα μπαίνουν 300 στη νομική σχολή. Δεν έχω δικαίωμα να μπω στη νομική σχολή, δεν θα μπορούσε να πει κανείς ότι α εγώ είχα δικαίωμα να μπω στη νομική και μου το στερείτε. Άρα, δεν υφίσταται τέτοιο δικαίωμα, δεν θα είχε πχ δικαίωμα αποζημίωσης. Δεν αντιμετωπίζεται κάποιος ως μέσο.

Παράδειγμα : Ένας καλός φοιτητής θέλει να μπει στο πανεπιστήμιο. Τον απορρίπτουν λέγοντας ότι είστε παρά πολύ καλός φοιτητής αλλά έχουμε σκοπό την ποικιλομορφία, όποτε θα πάρουμε κάποιον άλλον. Αντίστροφα, ο άλλος θα πάει και του πουν ότι δεν είστε τόσο

καλός, αλλά θα σας πάρουμε γιατί έχουμε σκοπό την ποικιλομορφία. Μας ενοχλεί και από τις δυο πλευρές. Κάτι πάει ***λάθος στη βάση του επιχειρήματος, δηλαδή στην ποικιλομορφία.*** Ενόψει αυτού του στόχου, θα σε πάρουμε ενώ δεν αξίζεις. Αντίστροφα ενόψει αυτού του στόχου δεν θα σε πάρουμε αν και αξίζεις. Είναι **προβληματική η βάση του επιχειρήματος,** ο σκοπός της προαγωγής της ποικιλομορφίας.

Παρατήρηση: Δεν προάγεις την ποικιλομορφία αλλά στέκεσαι σε κάτι άλλο. Όχι στη συλλογική ευθύνη. Σήμερα που μιλάμε όμως η αρχή της ισότητας δεν γίνεται σεβαστή. Αυτοί υπερ των οποίων δεν εφαρμόζεται η αρχη της ισότητας, ενώ θα έπρεπε, έχουν κάποιες αξιώσεις. Έχουν κάποια δικαιώματα.

❌ ***Δεν είναι δικαιολογητική βάση η συλλογική ευθύνη. Δεν είναι δικαιολογητική βάση η προαγωγή της ποικιλομορφίας.***

Είναι όμως **δικαιολογητική βάση ο σεβασμός της αρχής της ισότητας**. Πρέπει να αποκατασταθεί η αρχή της ισότητας, όχι η αδικία του παρελθόντος. Όχι απλά ισότητα ευκαιριών, αλλά ισότητα **ουσιαστικών ευκαιριών.** Είναι πιο πειστική δικαιολόγηση των θετικών διακρίσεων.

Η αξιοκρατία είναι κάτι πολύ σημαντικό. Οι αξιοκρατικές απαιτήσεις **δεν μπορουν να αγνοούνται.** Ενέχει όμως ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα : αγνοεί ότι δεν ξεκινάμε όλοι από την ίδια αφετηρία. Η αξία μόνη της δεν λέει πολλά πράγματα. Δικαιώματα δεν έχουμε ως προς συγκεκριμένες αξίες. Δεν μπαίνουν στο πανεπιστήμιο μόνο οι άξιοι. Το πανεπιστήμιο πρέπει να είναι ανοικτό σε όλες τις κοινωνικές τάξεις. Ακόμα και η προσπάθεια που καταβάλλω ορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τον τρόπο που μεγάλωσα.

20/12/24

Παρουσιάσαμε τις τρεις μεγάλες φιλοσοφικές παραδόσεις. Εν συνέχεια ασχοληθήκαμε με την μορφή του κράτους. Τέλος ασχοληθήκαμε με τις θετικές διακρίσεις και την αρχή της ισότητας. Τώρα θα μιλήσομε για το **δικαίωμα** και ειδικότερα τα ***δικαιώματα έναντι του κράτους.***

Δικαιώματα : έναντι του κράτους

Τα δικαιώματα έναντι του κράτους είναι μια ανακάλυψη, εφεύρεση των νέων χρόνων. Δεν υπήρχαν στην αρχαία Ελλάδα.

Ο Αριστοτέλης είναι πολύ επίκαιρος ακόμα και στις μέρες μας. Για αυτο έχουμε συνέχεια κείμενα αριστοτελικών.

Δυο στιγμές άνοιξαν τον δρόμο στον **Καντ** :

- Η διδασκαλια των **Φραγκισκανών** περί της παντοδυναμίας του θεού (μπορεί να κάνει ακόμα και το κακό), καθ εικόνα και καθ ομοίωση του είναι ο άνθρωπος
- Το **κοινωνικό συμβόλαιο**

Κράτος —> δημιούργημα του ανθρώπου

- ***Χομπς : ικανοποίηση έμφυτης ανάγκης του ανθρώπου να επιβιώνει***

- ***Λοκ : προστασία φυσικών δικαιωμάτων***
- ***Καντ : στέρεες υποχρεώσεις που έχουμε ο ένας έναντι του αλλου***

Πάντως το κράτος **δημιουργείται από εμάς.** Κανείς δεν αναφέρεται σε κάποιο ιστορικό γεγονός σύναψης κοινωνικού συμβολαίου.

Καταρχήν **κάθε άνθρωπος έχει δικαιώματα απέναντι στο κράτος.** Μπορεί να σταθεί έξω από τον πολιτικό θεσμό, ακόμα και να τον αμφισβητήσει (πχ δικαίωμα στην επανάσταση). Το κράτος και το δίκαιο είναι δημιουργήματα του ανθρώπου, αρα με την **ίδια ευκολία που τα ίδρυσε μπορεί και να τα καταργήσει.**

Συνέπειες αναγνώρισης δικαιωμάτων : για τους νομικούς, ακόμα και αν δεν έχουμε σκεφτεί πολύ επί των ζητημάτων αυτών είναι οικεία ζητήματα. Η συζήτηση περί δικαιωμάτων αγκαλιάζει πολλές πτυχές των δικαιωμάτων.

Θα ασχοληθούμε με δυο ζητήματα :

1. *Τα δικαιώματα είναι απόλυτα ή όχι;*
2. *Έχουμε δικαίωμα να κάνουμε και ηθικώς απαράδεκτα πράγματα;*

Το **πρώτο** είναι το ζήτημα που διαχωρίζει δυο μεγάλες παραδόσεις περί δικαιωμάτων, ιδιαίτερα μεστές σε συνέπειες : ***θεωρία των συμφερόντων και θεωρία της βουλήσεως.*** Οι μεν υποστηρίζουν ότι τα δικαιώματα έχουν να κάνουν λίγο πολύ με την **βούληση** μας και με κάποιο τροπο την **προστατεύουν.** Οι δε υποστηρίζουν ότι τα δικαιώματα έχουν να κάνουν με τα **συμφέροντα** μας και με κάποιο τρόπο τα **προστατεύουν**.Πίσω από το στοιχείο της **βούλησης** βρίσκεται η **δεοντοκρατια**. Πίσω από το στοιχείο του **συμφέροντος** βρίσκεται η διδασκαλία του **ωφελιμισμου**.

<u>Δεσμεύσεις</u>

1. ***Σχέση με το καλό*** : *επιτρέπεται να πράξω με ηθικά επιλήψιμο τρόπο. Όλοι μπορούμε να δεχθούμε ότι τα δικαιώματα, καταρχήν μας επιτρέπουν να κάνουμε ακόμα και περίεργα ή προβληματικά πράγματα. Μας επιτρέπουν να κάνουμε και κακά πράγματα. Είναι δέσμευση.*
2. ***Σχέση με το γενικό συμφέρον*** : *Το δικαίωμα ενδέχεται να εναντιώνεται στο γενικο συμφέρον. Τα δικαιώματα μας επιτρέπουν μερικές φορές να αντικρούσουμε το συμφέρον όλων. Ενίοτε το γενικό συμφέρον στριμώχνει τα δικαιώματα μας*

Πρέπει να πάρουμε στα σοβαρά τις δεσμεύσεις αυτές. Τι είναι όμως τα δικαιώματα;

Τα δικαιώματα **προστατεύουν βαρύνοντα, σημαντικά συμφέροντα** μας, όχι οποιαδήποτε συμφέροντα μας. Τα συμφέροντα που απαντούν σε μια κοινωνία είναι πολλά . Τα συμφέροντα κάποιου ή κάποιων μπορουν, όντας συμφέροντα, να **συγκρουστούν** με ένα διακριτό συμφέρον, το **γενικό συμφέρον**. Μπορεί να υπάρξει αντίθεση των μεν στο δε (στάθμιση).

(+ ***παραλλαγή θεωρίας συμφερόντων είναι η οικονομική ανάλυση του δικαίου :*** *τα συμφέροντα είναι δυνατόν να μεταφραστούν σε κάτι άλλο, σε χρήματα, δηλαδή τι είσαι διατεθειμένος να πληρώσεις. Αν αποτιμώνται σε χρήμα όλα τα συμφέροντα μας, πέραν των προσωπικών, που είναι συστατικά της ταυτότητας μας, αν έχουμε σύγκρουση μεταξύ 2*

συμφερόντων η λύση είναι απλή : δεν χρειάζεται καν στάθμιση αλλά απλό άθροισμα και σύγκριση)

<<< Ωφελιμισμος

Τι είναι τα δικαιώματα ; ***Μηχανισμοί και μέσα προστασίας σημαινόντων συμφερόντων.*** Όντας συμφέροντα τα συγκρουόμενα συμφέροντα μπορουν κάπως να συγκριθούν μεταξυ τους, να ***σταθμίστουν***.

—> **Σύγκρουση συμφερόντων :** Επίπονη διαδικασία, όπως υπόσχεται ο ωφελιμισμος (*μεγιστοποίηση ωφέλειας, ελαχιστοποίηση πόνου - ωφελιμιστικός λογισμός).* Πάντως τα δικαιώματα είναι **δεκτικά σταθμίσεως.** Όχι μόνο τα δικαιώματα **μεταξύ** τους αλλά και τα δικαιώματα με το **γενικό συμφέρον.**

Δημοφιλής η διδασκαλία του ωφελιμισμου, ένας λόγος είναι η **απλότητα** της. Δυσκολίες ; Οικείες, από τη διδασκαλια του ωφελιμισμου.

Τα συμφέροντα :μπορούν να νοηθούν με δύο διαφορετικούς τρόπους

Bentham: ηδονή και πόνος, αντικειμενικά μεγέθη, *όχι απλα μπορει να συλληφθεί αντικειμενικά, όχι απλα μπορεί να καταγράφει και να αντικείμενο παρατήρησης αλλά μπορεί και να μετρηθεί. Τα συμφέροντα είναι κάτι αντικείμενο.*

Υπάρχει και το ακριβώς **αντίθετο** : είναι κάτι αμιγώς **υποκειμενικό**. Υπό την πρώτη εκδοχή μοιάζουν με τις ανάγκες και υπό τη δεύτερη έχουν καθαρά προσωπικό χαρακτήρα. Πάντως όπως και να εννοήσουμε τα συμφέροντα υπάρχει ένα **ζήτημα**.

Έστω ότι ακολουθούμε την πρώτη εκδοχή : νοούμενα ως **αντικειμενικά** μεγέθη, **δεν αφήνουν πολύ χωρο σε αυτο που λέμε ελευθερία ή βούληση.** Αυτο είναι πρόβλημα, γιατί για τους περισσότερους από εμάς τα δικαιώματα έχουν αυτό το στοιχείο: Το δικαίωμα σημαίνει οτι έχω **ελευθερία**, ως προ το ότι το έχω και το ασκώ.

Αν ακολουθήσουμε την άλλη εκδοχή, ότι τα δικαιώματα είναι **υποκειμενικές προτιμήσεις** τοτε **τι προσθέτουν στην ελευθερία;** Τι καινούργιο κομίζει η διδασκαλια που λέει ότι τα δικαιωματα είναι προτιμήσεις; Όταν έχω σύγκρουση δικαιωμάτων υπό αυτή την έννοια, **συγκρούονται οι προτιμησεις του ενός με του αλλου.** Αρκεί το ότι προτιμώ κάτι; Κάτι που λαμβάνει χώρο στον ψυχισμό μου γιατί να ληφθεί υπόψη;

(Πρώτη αδυναμία)

Δεύτερη αδυναμία : ***Τι είναι το συμφέρον ακριβώς ; Συμφέρον τίνος;***

Για παράδειγμα αγοράζω λουλούδια, για την άρρωστη θεία μου. Ποιανού το συμφέρον ικανοποιώ, εμου ή της θείας; Καταρχήν, ωφελήθηκε η θεία μου (< ωφελιμισμος : αοριστία έννοιας ωφελούμενων)

Η σημαντικότερη αδυναμία : Έστω ότι τα δικαιωματα είναι **συμφέροντα** και μάλιστα, **σημαντικά ή σημαντικότερα (Μιλ).** Τοτε πως μπορουν τα δικαιώματα να κρατήσουν την αξια την οποία έχουν; Πάντα υπάρχει το ενδεχόμενο απέναντι σε ένα **σημαντικό συμφέρον, να εμφανιστεί ένα σημαντικότερο συμφέρον. Πρόβλημα !**

Από ένα σημείο τα δικαιώματα σχετικοποιουνται. **Κινδυνεύει η εγγυητική λειτουργία των δικαιωμάτων.**

Πολύ σοβαρές **επιφυλάξεις** απέναντι σε αυτή τη θεωρία. Ιδιως αν σκεφτούμε ως νομικοί, ότι κάποια δικαιώματα για εμάς είναι σε κάθε περίπτωση απολύτως απαραβίαστα μπορούμε να εκφράσουμε μια σειρα από επιφυλάξεις ως προς την πειστικότητα της διδασκαλίας.

Αν ισχύουν αυτά, πρέπει να στραφούμε στην αλλη μεγάλη παράδοση : ***Τα δικαιώματα είναι απόλυτα, Δεοντοκρατια.*** Προτάσσει την ηθική αυτονομία. Άρα το απόλυτο των δικαιωμάτων, μπορούμε να σκεφτούμε ότι προϋποθέτει την αποδοχή της δεοντοκρατκής διδασκαλίας και των θέσεων της .

Η ίδια η έννοια του δικαιώματος με το να διαχωρίζεται από την αντίπαλη έννοια του προνομίου, δεν σημαίνει ότι το δικαίωμα μου είναι αντίθετο από το προνόμιο του Χ;

Τα δικαιώματα συνισχύουν: Για παραδειγμα, αν έχω ιδιοκτησία οφείλω να σέβομαι την ιδιοκτησία του αλλου, σημαίνει ότι αφού έχω εγώ έχουν και οι άλλοι.

Βασική παραδοχή που η δεοντοκρατια αυτη πριν από όλα ανέδειξε.

Το οτι θεωρώ ότι έχω δικαίωμα σημαίνει ότι έχω δικαίωμα ;

Για παράδειγμα, ειμαι στην έρημο και βλέπω στο βάθος δέντρα και νερο, μία όαση Είναι στο βάθος δέντρα και νερο; Μάλλον όχι

Το ότι θεωρώ ότι έχω δικαίωμα, δεν σημαίνει ότι έχω. Μπορεί να πιστεύω ότι έχω δικαίωμα, αλλά απλα να κάνω λάθος. Βασει των διατάξεων που συναπαρτίζουν το δικαιο μας, ξέρουμε ότι κάποιος έχει δικαίωμα και κάποιος δεν έχει. Τα δικαιωματα ενδέχεται να εμφανίζονται prima facie, καταρχήν.

Έχω δικαίωμα στο να κάνω ηθικά απαράδεκτες πράξεις;

Από νομική άποψη είναι προφανής η απάντηση. Είναι όμως ηθικά αποδεκτό να κάνω κάτι μη ηθικά αποδεκτό;

*Είναι ένας πολύ σημαντικός αμερικανός αστικολογος, έγραψε ένα άρθρο 80-90 σελίδων. Επισημαίνει μια διαφορά που αν τη σκεφτούμε είναι πρακτική. Λέει ότι όταν λέμε ότι έχουμε δικαίωμα **τι λέμε**; Έχουμε ελευθερία να κάνουμε κάτι; Ή εννοούμε ότι έχουμε αξίωση; Ή μήπως εξουσία να αλλάξουμε κάτι;*

Η σκέψη του: Μιλάμε για ***4 διαφορετικά πραγματα***

- ***Ελευθερία να κάνω ή να μην κάνω κάτι :*** δεν υποκειμαι, δηλαδή σε ένα καθήκον απέναντι στον άλλον
- **Αξίωση** : αντιδιαστέλλεται προς την ελευθερία. Δεν ταυτίζεται με το ότι έχω αξίωση από τον άλλον. Δεν είναι το ίδιο το να είμαι ελεύθερος, με το να έχω αξίωση.
- **Εξουσια** : μπορω να ιδρύσω τροποποιησω, να καταργήσω ελευθερία ή αξίωση
- **Ασυλία** : είναι το αντίθετο της εξουσίας, είναι η ασπίδα σε καθε παρέμβαση στην έννομη σου κατάσταση απέναντι στους άλλους. Παντα μιλάμε για σχέσεις που έχουμε με τους άλλους.

Άλλο ελευθερία ή ευχέρεια, άλλο αξίωση άλλο εξουσία.

Για παράδειγμα, έχω δικαίωμα στον ιδιωτικό βίο: ***Ελευθερία, αξίωση, εξουσία, ασυλία***

- Ελευθερία : έχω δικαίωμα να κάνω ότι θέλω με το ημερολόγια μου, δεν υπόκειται σε κάποιο καθήκον απέναντι στους άλλους
- Αξίωση : αν κάποιος το διαβάσει έχω αξίωση
- Εξουσία : εκτός από το να γράψω ημερολόγια, γράφω σε ένα cd τις από απόπειρες που κάνω κάθε πρωί να τραγουδήσω ή όταν κάνω ντουζ. Μπορω να ιδρύσω να τροποποιησω,να καταργήσω (πχ να σπασω τα CD)
- Ασυλία
- Όταν λέμε δικαίωμα, εννοούμε οτιδήποτε από ολα αυτά.

Τα δικαιώματα ισχύουν υπό πολλές διαφορετικές **μορφές**. Τα δικαιώματα μας **δεν περιλαμβάνουν παραίτηση**. Μπορώ να παραιτηθώ από τη συγκεκριμένη άσκηση ενός συγκεκριμένου δικαιώματος, δεν έχω όμως ευχέρεια να παραιτηθώ από το δικαίωμα γενικά. Αυτο ανέδειξε. Τα δικαιώματα νοούνται **υπό πολλές διαφορετικές μορφές, που δεν ανάγονται η μια στην άλλη.** Το ότι έχω ελευθερία δεν σημαίνει ότι έχω και αξίωση. Το ένα δεν οδηγεί λογικά στο άλλο. Εναπόκειται στον καλό δικηγόρο να βρει τη σχέση μεταξύ τους και να θωρακίσει την ελευθερία μου με μια εξουσία. Δεν γίνεται απευθειας. Για παράδειγμα, δυο άτομα τρέχουν και βλέπουν ένα πορτοφόλι. Και οι δυο έχουν ευχέρεια ελευθερία να το πάρουν, ο καθένας για λογαριασμό του. Ευχέρεια έχεις έναντι του αλλου, δεν έχεις καμία υποχρεωση ή δέσμευση. Καμία υποχρέωση δεν εχω απέναντι στον συνδρομές μου να μην το παρω. Έχω ευχέρεια. Ούτε αξίωση έχω απέναντι στον άλλον να μην το πάρει. Έχω ευχέρεια που δεν οδηγεί κατευθείαν σε αξίωση. Πρέπει ο δικηγόρος να το βρει.

Άρα τα δικαιώματα ισχύουν υπό πολλές **διαφορετικές εκφάνσεις,** εκδοχές. Οι εκφάνσεις **δεν ανάγονται η μια στην άλλη,** ώστε αν εχω ευχέρεια να έχω αυτομάτως και αξίωση.

—> **Ευχερειες, εξουσίες, αξιώσεις, ασυλίες**

Αυτή η διάκριση του Χοφελ μας βοηθάει να σκεφτούμε το **δικαίωμα στο λάθος,** ακόμα και αν ακολουθήσουμε τη δεοντοκρατική προσέγγιση (καθήκοντα απέναντι στους άλλους αλλά και απέναντι στον εαυτό μου).

Δικαίωμα στο λάθος : δεν εχω ελευθερία απέναντι σας να κάνω το κακο. Εχω καθήκοντα να κάνω το καλό. Σημαίνει αξίωση όμως απέναντι στους άλλους να με αφήνουν να κάνω λάθος.Αυτο είναι το δικαίωμα στο λάθος. Τότε μπορούμε να κρατήσουμε μια βασική διαίσθηση ζωντανή. Μόνο κάνοντας λάθη μαθαίνουμε. Η διάσταση της παιδικότητας που κρατάμε σε όλη μας τη ζωή. Όμως, είναι **συνεπειοκρατικό επιχείρημα.** Οι συνέπειες του να κάνεις λάθος είναι υποβοηθητικές. Οφείλουμε **σεβασμό του διαλόγου που έχει ο καθένας με τη συνείδηση του.** Αυτο είναι κρίσιμο. Η **μομφή** από τους άλλους όμως είναι **χρήσιμη**. Πρεπει να μένω μόνος με την **ηθική μου συνείδηση.** Πίεση από τις απαιτήσεις της ηθικής. Δεν τις διατυπώνει μονο η συνείδηση μας, αλλά και οι άλλοι. Η κοινωνική ηθική έχει αποκτήσει σημασία.

Αν πάρουμε σοβαρά το δικαίωμα στο λάθος, έχω **αξίωση** έναντι όλων των άλλων που μπορεί να διατυπώνουν, ακόμα και καλοπροαίρετη κριτική, να σταματήσουν και να **σεβαστούν τον διάλογο με τον εαυτό μας.**

Το δικαίωμα στο λάθος μου επιτρέπει να καταφέρομαι με προσβλητικό τρόπο στους φίλους μου. ***Ηθικά όμως είναι μη αποδεκτό, είναι αξιόμεμπτο.***

Αν όμως κάποιος με ψέξει μπορεί να δράσει ως ένα σημείο όμως **δεν μπορεί να περάσει ένα όριο.**

Για παράδειγμα, υποστηρίζω εμπράκτως μια απαράδεκτη ηθικά πραξη, δίνω σε έρανο ρατσιστικής οργάνωσης 5€. Θα με ψέξεις αλλά δεν μπορείς να βάλεις το χέρι σου στην τσέπη μου.

Και η **δεοντοκρατια** έχει αδυναμίες.Όμως συλλαμβάνει το **απόλυτο** των δικαιωμάτων, τους **περιορισμούς** των δικαιωμάτων. Συλλαμβάνει και το **δικαίωμα στο λάθος.** Κάθε άτομο είναι **διακριτό** από τα άλλα άτομα, μπορεί να εγκαθιδρύσει μια ***σφαίρα, εντός της οποίας οι άλλοι δεν έχουν δυνατότητα να εισέλθουν ή να παρέμβουν.***

Η δεοντοκρατια έχει πολύ πιο **ισχυρά όπλα** από τους αντιπάλους της. Προφέρει μια **πειστικότερη και πιο στερεά αντίληψη περί δικαιώματος.**

❌ **Δικαίωμα στο λάθος δεν είναι δικαίωμα στο παράνομο**.

08/01/24 - Βασιλογιάννης

Ζητήματα εφαρμοσμένης ηθικής

Στο επίκεντρο του μαθήματος βρίσκονται ορισμένα ζητήματα **βιοηθικής**. Υπάρχουν κάποιες φιλοσοφικές θεωρίες για το πως έχει ο κόσμος κλπ. Προσπαθούμε να τις εφαρμόσουμε σε κάποια ζητήματα (ευθανασία, αμβλώσεις κλπ). Κατά τον Βασιλογιαννη (έντονη διαφωνία) είναι εσφαλμένος τρόπος αντιμετώπισης τέτοιων ζητημάτων. Πρέπει να έχουμε μια επιφύλαξη. Κάποιοι φιλόσοφοι θεωρούν ότι και το δίκαιο είναι εφαρμοσμένη ηθική. Προφανώς δεν ξέρουν νομικα.

Ζητήματα στο επίκεντρο της πολιτικής αντιπαράθεσης : **αμβλώσεις και ευθανασία.** Στο επίκεντρο τους βρίσκεται η ***εγγενής αξια της ανθρώπινης ζωής.***

Πρέπει να έχουμε υπόψιν, ότι ***διαφορετικές προσεγγίσεις στα θέματα αυτά θα μας δώσουν διαφορετικές ηθικές θεωρίες.*** *Αλλιώς βλέπουν τα ζητήματα αυτά οι αρεταικές θεωρίες, που έχουν στο επίκεντρο τους την έννοια του αγαθού, της φρόνησης. Άλλες προσεγγίσεις θα δώσουν θεωρίες οι οποίες είναι συνεπειοκρατικές (η πιο σημαντική που έχουμε δει είναι ο ωφελιμισμος). Άλλες απαντήσεις θα δώσουν μη συνεπειοκρατικές θεωρίες, όπως πρωτίστως είναι η ηθική θεωρία του Καντ.* Πρεπει να τα δούμε υπό την οπτική και των τριών αυτών ρευμάτων. Αλλιώς θα ειναι προβληματικη η προσέγγιση.

Η αγανάκτηση είναι ηθικό συναίσθημα. Ο φθόνος δεν είναι ηθικό συναίσθημα. Τι κάνει την ***αγανάκτηση*** ηθικό συναίσθημα, τι προϋποθέτει; Μάλλον την ***διάπραξη κάποιας αδικίας.*** Επιτρέπεται στην έγκυο που της στερούμε την ελευθερία επιλογής της άμβλωσης να αγανακτήσει; Είναι αδικία όταν της στερούμε την ελευθερία, αλλιώς δεν στέκει η αγανάκτηση.Η **ντροπή** είναι ηθικό συναίσθημα και προϋποθέτει ότι έχουμε διαπράξει κάτι εσφαλμένο (πχ δεν έχουμε ανταποκριθει σε κάποια απαίτηση αριστείας). Η **ενοχή** είναι ηθικό συναίσθημα; Αν ναι προϋποθέτει ότι έχουμε διαπράξει αδικία. Ολα αυτά είναι κρίσιμα

Κάπου στο βάθος αυτες οι τρεις ηθικές θεωρίες ***συγκλίνουν***, παρότι εκ πρώτης όψεως φαίνεται να είναι πολύ διαφορετικές.

Διαμάχη για τον νομικο θετικισμο: από που αντλεί την ισχύ του δικαιο + θεωρία για το τι είναι δικαίωμα

Πάντως οπωσδήποτε πρέπει να πλαισιωθεί η συζήτηση από την εξέταση ***ζητημάτων δικαιοσύνης***.

Έχουμε 2 κατηγορίες ζητημάτων δικαιοσύνης

- **Ζητήματα δίκαιης διανομής** : έχει να κάνει κυριως με τη δίκαιη διανομή πόρων (ιδιως στην περίπτωση της άμβλωσης και της ευθανασίας, των ιατρικών πόρων), δεν είναι αυτά τα πιο σημαντικά
- **Ζητήματα μη διανεμητικά ,** δικαιοσύνης μεν αλλά μη διανεμητικής

+ **ζητήματα των αξιων :** τι είναι και ποια η σχέση τους σε μια έννομη τάξη με τους κανόνες;

Αυτο που ειναι κακο από την οπτική γωνία των αξιών απαγορεύεται από την οπτική γωνία των κανόνων. Ότι αγαθό επιβεβλημένο ή και επιτρεπτό; Μπορεί κάτι από την οπτική γωνία των αξιών να είναι επιβεβλημένο, δηλαδή προτιμητέο ακριβώς επειδή είναι αγαθό, δεν σημαίνει όμως ότι αυτόματα μεταφράζεται στην έννομη τάξη σε μια προαγωγή αυτού του αγαθού.

Μας ενδιαφέρει να δούμε τα θέματα από την οπτική γωνία κυριως του ***νομοθέτη*** *και του* ***δικαστή****. Πως πρέπει ο νομοθέτης να ρυθμίζει τα θέματα αυτά και πως ο δικαστής πρέπει να αποφαίνεται σε τέτοια δυσεπίλυτα προβλήματα, όπως η συνταγματικότητα του επιτρεπτού ή μη των αμβλώσεων, της ευθανασίας ή της χρήσης νέων τεχνολογιών,*

Παραδοσιακή δυσπιστία για το να μιλάει κανεις για αξίες στα νομικα. Η δυσπιστία είναι από την πλευρά της πολιτικής φιλοσοφίας σε μεγάλο βαθμο φιλελευθερη.

Παραδοσιακή αντίληψη: όταν έχουμε κράτος αυτο ασκεί **εξαναγκασμό, βία. Δικαιολογείται** όταν έχουμε να κάνουμε με **προστασία δικαιωμάτων και συμφερόντων.** Όταν τίθεται ένα ζήτημα ικανοποίησης δικαιώματος, παραβίασης δικαιώματος , ένα ζήτημα προαγωγής και προστασίας συμφερόντων, δημοσίου συμφέροντος κλπ δικαιολογείται η άσκηση κρατικού εξαναγκασμού.

Εδώ όλα είναι διαφανή: έχουμε αξιώσεις δικαιώματα και συμφέροντα και μπορούμε να αξιώσουμε από το κράτος την προστασία τους

Όταν μπαίνουν στο παιχνίδι οι **αξίες** τα όρια του **κρατικού εξαναγκασμού είναι θολά**. Διευρύνεται το πεδίο δράσης του κράτους. **Δεν επιτρέπουν αυτή την θεμελίωση και αιτιολογία** που απαιτούμε από τις αποφάσεις του δικαστή

Κάποιοι λένε ότι καμία θεμελίωση δεν μπορεί να ξεκινήσει από αξίες. Η ισχύς των αξιών ειναι θέμα πίστης, όχι γνώσης λένε.

Μπορούμε να μιλήσουμε για αξίες χωρίς αυτον τον κίνδυνο του δογματισμού ή από αλλη οπτική γωνία του πατερναλισμού;

Ronald Dworkin : δικαιολογείται το κράτος να ασκεί εξαναγκασμό στο όνομα της προστασίας αξιών. Οι σχετικές δικαστικές κρίσεις μπορεί να είναι πλήρως θεμελιωμένες.

Αυτός ανήκει στο ρεύμα του **πολιτικού φιλελευθερισμού.** Το βιβλίο του άρα προκάλεσε εντύπωση, γιατί αλλά περίμεναν να πει για τις αμβλώσεις και την ευθανασία. Εμείς έχουμε μάλλον συνηθίσει τις τελευταίες δεκαετίες να επιχειρηματολογούμε στα νομικα επικαλούμενοι **συνταγματικές αξίες.** Δεν είναι αυτονόητες.

Πχ την δεκαετία του 80 επικρατούσε στο συνταγματικό η διδασκαλια του **Μάνεση** και αυτά ήταν ανεπίτρεπτα. Έλεγε ότι είναι **ανεπίτρεπτο** αυτό, δεν γίνεται να επιχειρηματολογούμε σε επίπεδο συνταγματικού δικαίου επικαλούμενοι αξίες.

Το γερμανικο ομοσπονδιακό έφερε αυτή την ιδέα. Μεγάλο ρόλο έπαιξε και η νομολογία του δικαστηρίου του στρασβουργου. Έχουμε πλέον συνηθίσει να επικαλούμαστε αξίες αλλά αυτό είναι συνήθεια των τελευταίων δεκαετιών και στα νομικα ο χρόνος κυλάει πολύ αργά.

Ο Dworkin σχολιάζει μια Απόφαση. Η απόφαση ξεκινάει με το να παραθέτει διατάξεις.

- Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη : αντιγράφει το Σύνταγμα
- Ολα τα δικαιώματα απορρέουν από την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, πάλι αντιγράφει το Σύνταγμα
- Μεταξύ αυτών είναι το δικαίωμα στη ζωή
- Το έμβρυο έχει την ανθρώπινη ιδιότητα, συνεπώς είναι φορέας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, έχει δικαιώματα συνταγματικού δικαίου
- Κάθε άμβλωση είναι καταρχήν ανθρωποκτονία .Τι θέση έχει το καταρχήν εδώ;

Που είναι η θεμελίωση; Πως προκύπτει ότι είναι φορέας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ;

*«Καταρχήν ανθρωποκτονία» : Κατ εξαίρεση, άρα έχουμε **εξαιρέσεις**.*

- *Όταν κινδυνεύει η **ζωή ή η υγεία** της εγκύου. Αυτο από πότε αποτελεί λόγο να αφαιρέσω την ζωή αλλου ;*
- *Όταν είναι αποτέλεσμα **βιασμού** : Από πότε η προστασία της τιμής δικαιολογεί ανθρωποκτονία;*
- *Ή όταν υπάρχουν **γενετικές ανωμαλίες.** Από πότε αποτελεί λίγο να σου αφαιρεθεί η ζωή;*

Όλα είναι προβληματικά : **Αν το έμβρυο είναι πρόσωπο, τοτε δεν δικαιολογείται ΠΟΤΕ η άμβλωση. Κάθε άμβλωση είναι ανθρωποκτονία και τέλος.**

Αν είναι πρόσωπο για παράδειγμα, και κινδυνεύει η ζωή της εγκύου : έμβρυο ή έγκυος και περισσότερες πιθανότητες να ζησει το έμβρυο πρέπει να σώσουνε αυτό. Ποια έγκυος θα εμπιστευόταν τον γιατρό της; Είναι κανόνας της ιατρικής δεοντολογίας;

Τα προβλήματα δεν είναι τόσο απλα με το να μοιράζουμε δικαιώματα ετσι. Αυτο το κάνουν οι **ωφελιμιστές γιατί για αυτούς τα δικαιώματα είναι απλώς συμφέροντα.** Το τι δικαίωμα έχεις εξαρτάται στο τέλος από την κατάλληλη στάθμιση. Ενας ωφελιμιστης μοιράζει δικαιωματα έτσι, για αυτο είναι πρωτοπόροι στην αναγνώριση των δικαιωμάτων των ζώων : έχουν συμφέροντα. Μπορουν να σταθμιστουν. Και θα προκύψει τι δικαίωμα έχουν με την έννοια του συμφέροντος. **Δεν μπορούμε να εξετάσουμε τα ζητήματα των αμβλώσεων**

από την οπτική γωνία του εάν το έμβρυο είναι ή δεν είναι πρόσωπο. Έχουμε **προβλήματα θεμελίωσης.** Δεν σημαίνει ότι επειδή το έμβρυο δεν είναι πρόσωπο επιτρέπεται η άμβλωση. **Αν δεχτούμε όμως ότι είναι πρόσωπο η άμβλωση είναι απλα ανθρωποκτονία.** Αν είσαι ωφελιμιστης : στάθμιση συμφερόντων ως δικαιώματα του εμβρύου και της εγκύου

Πχ έγκυος πάσχει από ανίατη σοβαρή ασθένεια , θα πεθάνει σε ένα μηνα. Πρέπει να γεννήσει αύριο. Στάθμιση, συμφέρον εγκύου και εμβρύου : θα την θυσιάσουμε. Αν όμως έχει δικαίωμα στη ζωή όπως το εννοούν οι μη ωφελιμιστές : καμία στάθμιση δεν χωρεί στη ζωή.

Τα δικαιώματα αποτελούν μια αξίωση του ότι δεν γίνει καμία στάθμιση ή μπαίνουν στη ζυγαριά μαζί με αλλά; Στην ηπειρωτική Ευρώπη ισχύει η δεύτερη σχολή, στάθμιση. Για αυτον όμως δεν ανήκει σε αυτή τη σχολή : δικαιώματα, δεν τίθεται καν ζήτημα προστασίας του δημοσίου συμφέροντος. Αν τίθεται τέτοιο ζήτημα είμαστε όλοι χαμένοι. Δεν θα υπερισχύσει ποτε ατομικό δικαίωμα όταν τίθεται ζήτημα δημοσίου συμφέροντος.

Μη ωφελιμιστικό δικαίωμα : σημασία

Έχω μια θέση αποκλειστικής στάθμευσης του αυτοκινήτου στην πυλωτή της πολυκατοικίας μου. Δεν έχω αυτοκίνητο. Είμαι μισάνθρωπος δεν επιτρέπω σε κανέναν να σταθμευσει εκεί. Στην πολυκατοικια είμαστε 20, οι θέσεις είναι 10.Αυτός έχει συμβόλαιο, πρόλαβε να πάρει διαμέρισμα με θέση στάθμευσης. Ε και; Έχω δικαίωμα. Ο γείτονας αποδεικνύει ότι έχει επιτακτική ανάγκη : πχ άρρωστη μάνα στο νοσοκομείο, χάνει χρόνο κα βρει πάρκινγκ κλπ. «Δικαίωμα χωρίς συμφέρον : σημαίνει ότι είσαι κοινωνικό παράσιτο. Ο δικαστής που ακολουθεί την αντίληψη της στάθμισης ωφελιμιστικών συμφερόντων : χάνω τη δίκη. Πάω στο εφετείο : εκεί επικαλούμαι λόγους που έχουν να κάνουν με συμφέροντα. Για παράδειγμα εκεί είδα τελευταία φορά ζωντανό τον πατέρα μου. Σκοτώθηκε εκεί. Θέλω η θέση να μείνει κενή για καντα. Έχω ηθικό συμφέρον να μείνει κενή. Κερδίζει την δίκη

Δικαίωμα : δεν μπορω να υποχρεωθώ ποτε να βγάλω τα εσώψυχα μου ενώπιον δικαστηρίου. Δεν αφορά κανεναν. Αυτή είναι η απάντηση της μη ωφελιμιστικής έννομης τάξης.

Πως μπορώ να διασφαλίσω ότι η ταράτσα της πολυκατοικίας θα είναι πάντοτε ελεύθερη;

Πχ είμαι ο αρχικός ιδιοκτήτης όλης της πολυκατοικίας. Ρητή πρόβλεψη στον κανονισμό. Κανονισμός - νόμος για τους ενοίκους. Ένας συνιδιοκτήτης εγκαθιστά ηλιακό θερμοσίφωνα. Διαμαρτύρονται ότι αδιαφορεί. Είναι ωφελιμιστης. Η συνέλευση των συνιδιοκτητών αποφασίζει να στραφεί ο διαχειριστής εναντίον του για να τον αναγκάσει να βγάλει τον θερμοσίφωνα.

- Πρωτοδικείο : κερδίζει η πολυκατοικία
- Εφετειο και ΑΠ : χάνει

ΑΠ : από την εγκατάσταση του θερμοσίφωνα δεν θίγει κανένα συμφέρον κανενός. Υπαρχει εντονο δημόσιο συμφέρον διαχείρισης της ενεργειακής κρίσης και το να τοποθετούμε ηλιακούς θερμοσίφωνες εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον. Το δικαίωμα που ασκεί η πολυκατοικία ασκείται καταχρηστικά.

Dowrkin : *αν σκεφτούμε έτσι δεν έχουμε ποτέ κανένα δικαίωμα. Είμαστε πάντα χαμένοι. Έτσι είναι η έννομη τάξη;*

Άλλο παράδειγμα : Κάποιος είχε μισθώσει ένα μεγάλο ακίνητο στην Πάτρα. Είχε εταιρεία πώλησης αυτοκινήτων. Λήγει η μίσθωση. Ο ιδιοκτήτης ζητά την απόδοση του μισθίου. Εκανε διαπραγματευτές δεν βγήκαν ζήτησε την απόδοση. Πήγαν στο δικαστήριο. Του ζήτησαν να επικαλεστεί συμφέρον

Δεν αρκεί η επίκληση δικαιώματος;

Είπαν ότι ο αλλος έχει συμφέροντα να διατηρηθεί η μίσθωση γιατί σε δυο χρόνια βγαίνει σε σύνταξη. Ο ιδιοκτήτης είπαν δεν χάνει κάτι παίρνει το μίσθωμα. Έχασε την δίκη. Αν σκεφτόμαστε συνεπειοκρατικα έχουμε πράγματι δικαιώματα; Το τι έχουμε ως συμφέρον στο τέλος θα προκύψει από την στάθμιση;

Αν το έμβρυο λοιπόν είναι υποκείμενο δικαιωμάτων και έχει δικαίωμα στη ζωή δεν επιδέχεται σταθμίσεις. Αν είναι πρόσωπο, λοιπόν, και έχει δικαιώματα η άμβλωση είναι ΠΑΝΤΑ ανθρωποκτονία.

Ζήτημα στις αμβλώσεις : προστασία εγγενούς αξίας ανθρώπινης ζωής όχι δικαιωμάτων του εμβρύου. Η βασική καινοτομία έγκειται στο ότι τα ζητήματα αμβλώσεων, ευθανασίας είναι πρωτίστως ζητήματα σεβασμού της εγγενούς αξίας της ανθρώπινης ζωής. Χρησιμοποιεί τον εξής τρόπο : ξεκιναει από τα ουσιώδη ζητήματα, όπως τίθενται, και πολύ προσεκτικά βγάζει κάποιες γενικές απαντήσεις (χαρακτηριστικό). Θα έλεγε ας ξεκινήσουμε από αξιολογήσεις . Βλέπουμε ότι αντιμετωπίζουμε ορισμένα πράγματα σαν να έχουν υποκειμενική αξία.

Πχ πίνακας ζωγραφικής : μας αρέσει ή όχι. Μπορεί σε κάποιον να δώσω έναν πίνακα του πικάσο και να μην του αρεσει. Από το αν μας ευχαριστεί κάτι ή όχι θα βγάλουμε συμπέρασμα για το αν είναι ωραίο; Η αισθητική κρίση είναι ζήτημα αν μας αρεσει ή όχι;

Μπορούμε να κάνουμε τη ***διάκριση*** αυτή. Ακόμα και αυτά που λέμε ότι είναι ζήτημα γούστου δεν είναι. Άρα, λέει ας ξεκινήσουμε από την καθημερινή μας ζωή πως αξιολογούμε πράγματα (πχ φαι, με τι κρασί;)

Χρήμα : μέσο όχι σκοπός. Το έχουμε για να κάνουμε αλλά πράγματα που αποτελούν σκοπούς κάθε αυτούς.Έτσι λέει πρέπει να δούμε τα ζητήματα των αξιών.

Δεύτερη ιδέα : το εάν μια αξια είναι εγγενής εξαρτάται από τις επενδύσεις πάνω στην αξια αυτή

Παράδειγμα : έργο τέχνης. Μπορεί να έχει απλώς υποκειμενική αξια. Μπορεί να έχει εργαλειακή αξία, να αποτελεί μέσο για άλλα πράγματα. Αν όμως έχει εγγενή αξια το ερώτημα είναι τι του προσδίδει εγγενή αξία;

Ξεκινα από το να εξετασει άλλες αξίες (πχ την αξία του έργου τέχνης) πριν έρθει να εξετασει την εγγενή αξία της ανθρώπινης ζωής. Ξεκινάει από τα ***απλα πριν πάει στα πιο ευαίσθητα.***

Πχ 3 καλλιτέχνες είναι στο στούντιο

Αυτοι οι τρεις συνεργάστηκαν για ένα έργο. 8 τραγούδια βασισμενα σε ένα ποίημα του Γιάννη Ρίτσου : Ο επιτάφιος —> έχει **υποκειμενική αξια,** σε κάποιους αρέσει σε κάποιους άλλους όχι. Κανεις δεν ενδιαφερεται για το τι αρέσει. Ενδεχομένως να έχει εργαλειακή αξία, πχ ένα πολιτικό κόμμα κάνει εκδηλώσεις και βάζει αυτό για να προσελκύσει κόσμο. Σε τι έγκειται η **εγγενής** αξια του επιταφίου όμως; Αυτό μας το δείχνει μια διήγηση του Θεοδωράκη. Ανταποκρίθηκε σε μια ηθική πρόκληση. **Μελοποίησε ποίηση με έναν λαϊκό τραγουδιστή.** Επένδυση του συνθέτη σε μια ηθική πρόκληση, αυτή η επένδυση στο οποιοδήποτε έργο τέχνης προσδίδει την **εγγενή αξία. Η ανταπόκριση του δημιουργού σε μια αισθητική πρόκληση.**

Μετά ερχόμαστε στην ανθρώπινη ζωή. Μπορεί να χάσει την υποκειμενική της αξία (πχ αθλητής έγινε ανάπηρος).Έχει και **εργαλειακή** αξία. Μπορεί να αποτελεί μέσο για να γίνει καλύτερη η ζωή όλων μας. ***Τι προσδίδει όμως εγγενή αξία στην ανθρώπινη ζωή;***

Πχ φρικτό αεροπορικό ατύχημα. Χάνει τη ζωή του ένα νεογνό. Ένας έφηβος 16-17 ετών. Και ένας γέρος 100. Όλοι αυτοι λέει έχουν δικαίωμα στη ζωή.

Ποια απώλεια ανθρώπινης ζωής είναι χειρότερη; Από την οπτική γωνία της τραγικότητας της ποια είναι χειρότερη;

Ο γέρος ότι έζησε έζησε. Νεογνό, μικρές συγκριτικά επενδύσεις σε ανθρώπινη ζωή. Δεν ειναι το ίδιο με τον έφηβο. Έστω ότι ήταν ταλαντούχος βιολιστής. Είχε χάσει τα χρόνια του στο ωδείο. Είχε επενδύσει στον βίο του με το να αναπτύξει τα ταλέντα το. Τώρα που είναι να ανθίσει ως μουσικός πεθαίνει. Είναι η χειρότερη απώλεια.

Έμβρυο : έχει εγγενή αξια η ζωή του;

Ναι, συνδέεται με **επενδύσεις στην ανθρώπινη ζωή.** Συνδέεται με τις επενδύσεις του θεου ή της φύσης. Οι επενδύσεις της εγκύου.

Εγγενής αξια : η ιδέα των επενδύσεων !!

Γιατί διαφέρει η άμβλωση από την αντισύλληψη; Γιατί είναι ηθικά περισσότερο προβληματικη η επιλογή της άμβλωσης στον 8ο μήνα από τον 1ο;

Αυτός που λέει ότι είναι πρόσωπο από την πρώτη στιγμή της σύλληψης δεν μπορεί να το εξηγήσει.

—> ***Αυξημένες επενδύσεις στην ανθρώπινη ζωή στα τελευταία στάδια της κύησης που εξηγούν την εντονότερη απαξια των αμβλώσεων σε προχωρημένα στάδια της κύησης.***

Υπερ της ζωής και υπερ της επιλογής : Δυο στρατόπεδα.Οι μεν λένε ότι είναι πρόσωπο και απαγορεύεται οι δεύτεροι ότι είναι πράγμα και επιτρέπεται. Και οι δυο ***αποτυγχάνουν να διατυπωθούν με όρους δικαιωμάτων του εμβρύου.*** **Δεν αποτυγχάνουν αν διατυπωθούν με όρους εγγενούς αξίας της ανθρώπινης ζωής.**

Από τη στιγμή της σύλληψης έχουμε επένδυση της φύσης και του θεου στην ανθρώπινη ζωή.

Ηθικό δίλημμα : *η σύλληψη του εμβρύου είναι προϊόν βιασμου. Τι σέβεται περισσότερο την εγγενή αξια της ανθρώπινης ζωής; Να διακοπεί η κύηση ή να γεννηθεί το παιδί του βιαστή ; Μηπως το να φέρουμε στη ζωή το έμβρυο που η σύλληψη του είναι προϊόν βιασμού επιτείνει την απαξια του βιασμού; Αν έχει γενετικά προβλήματα; Και γεννηθεί αλλά πεθάνει σε δευτερόλεπτα;*

Ερμηνευτικές σταθμίσεις: δείχνουν ότι έχουμε να κάνουμε με θρησκευτικά ζητήματα. Το ζήτημα της εγγενούς αξίας του ανθρώπου είναι κατεξοχήν θρησκευτικο.

Συνταγματική θεμελίωση που απαιτείται για να έχουμε συνταγματικό δικαίωμα στην άμβλωση : πρωτίστως η έγκυος έχει μια αξιωση να διαμορφώσει τον βιο της λαμβάνοντας η ίδια τις αποφάσεις που αφορούν τον σεβασμό της εγγενούς αξίας της ανθρώπινης ζωής. Όχι εμείς δια μιας πολιτικής απόφασης. Το συνταγματικό δικαίωμα στην άμβλωση έχει όρια (αυτά είχε θέσει το ανώτατο δικαστήριο στις ΗΠΑ πριν την τραγική αλλαγή).

—> **ζήτημα βιωσιμότητας εμβρύου**

Μπορεί να επιβιώσει εκτός του σώματος της εγκύου. Αυξημένες επενδύσεις. Αυξημένος χρόνος ήδη στην έγκυο να αποφασίσει. Μετά το στάδιο της βιωσιμότητας του εμβρυου η επιλογή της αμβλωσης έχει κάτι από την **απαξια της ανθρωποκτονίας.** Δεν ειναι ανθρωποκτονία, ποτέ δεν είναι νομικα. **Αλλά έχει κάτι από την απαξια της.**

Ο Dworkin επικαλείται και τη θρησκευτική παράδοση της καθολικής εκκλησίας και της φεμινιστικής παράδοσης.

Καθολική εκκλησία : αλλάζει άποψη για τις αμβλώσεις τον 19ο αιώνα. Λέει ότι από τη σύλληψη το έμβρυο είναι πρόσωπο. Ο Ακινάτης δεν μπορεί να υποστηρίξει ότι από τη στιγμή της σύλληψης έχουμε πρόσωπο. Δεν εμψυχουται την στιγμή της σύλληψης . Ο Ακινάτης καταδικάζει κατηγορηματικά την άμβλωση από την πρώτη στιγμή ανεξάρτητα από το αν και ποτε εμψυχουται το έμβρυο.

Υπάρχει και μια **φεμινιστική παράδοση.** Σε μια κοινωνία ανισότητας ανδρών και γυναικών το να αναγνωρίσεις δικαιωμα στην άμβλωση ενισχύει την εξουσία την ανδρών στις γυναίκες. Επειδή υπάρχει **ανισότητα** στην κοινωνία, ενισχύει την **εξουσία** την ανδρών.

Αποτυγχάνει η ηθική αντίληψη που προσεγγίζει το ζήτημα ως ένα ζήτημα προστασίας ή σεβασμού δικαιωμάτων.

Σχέση εγκύου και εμβρύου : δεν έχει σχέση φορέων δικαιωμάτων. Καμία δεν επικαλείται δικαιώματα. Όλες έχουν ***ζητήματα νοήματος της ζωής.*** Ζητήματα ευθύνης κλπ. Δεν τα δέχεται απλά τα επικαλείται.

Τα ζητήματα αμβλώσεων λέει είναι ζητήματα **νοήματος της ζωής.** Είναι ζητήματα θρησκευτικά. Θέματα δίκαιης διανομής, όπως είπαμε.

Για να είναι αποτελεσματικό το δικαιωμα πρέπει να υπάρχουν πόροι, να καλύπτει το ΕΣΥ την δαπάνη

Όμως το πιο σημαντικό : η **σχέση εμπιστοσύνης** που συνδέει τον γιατρό με την έγκυο

Έστω ότι υπάρχει συνταγματικό δικαίωμα στην άμβλωση. Γιατί δεν μπορώ να δεσμεύσω τον γιατρό να προβεί στην άμβλωση επικαλούμενη συνταγματικό δικαίωμα όταν ο γιατρός προβάλει ***αντιρρήσεις συνειδησεως;***

Το συνταγματικό δικαίωμα στην άμβλωση δεν ρυθμίζει σχέσεις ιατρού και εγκύου. Ρυθμίζει σχέσεις εγκύου και κράτους, όχι διαπροσωπικές. Δεν μπορω να τον δεσμεύω όταν προβάλλει αντιρρήσεις συνειδησης. Γιατί;

Ασκώντας ελευθερία δεν μπορώ ποτε να δεσμεύω τον άλλον. Και αυτός ελευθερία ασκεί. Ομοειδείς οι λόγοι. Ελευθερία επικαλείται η έγκυος που έχει να κάνει με το πως αντιλαμβάνεται η ίδια την αξια της ανθρώπινης ζωής. Ελευθερία ασκεί και ο γιατρός για το πως αντιλαμβάνεται την ελευθερία της ανθρώπινης ζωής.**Δεν γίνεται να με υποχρεώσεις ασκώντας ελευθερία.** Με υποχρεώνεις μονο όταν προβάλλεις αξίωση : στην αξίωση αντιστοιχεί υποχρεωση.

Πχ κίνδυνος υγείας εγκύου : υποχρεούται να συμπράξει σε άμβλωση. Ή στην περίπτωση του βιασμού;

Τελευταίο θέμα :

Τριτενεργεια : ο Μάνεσης μίλησε πρώτος για αυτό, ήταν διστακτικός στην αρχη. Γιατί έτσι διευρύνουμε πολύ τα όρια του κρατικού εξαναγκασμού. Η τριτενεργεια προϋποθέτει σχέσεις ιδιωτικού δικαίου.

Απασχόλησε τη γαλλική νομολογία ένα θέμα : *ένα ζευγάρι πήγε στον γυναικολόγο. Η γυναίκα είναι έγκυος. Αυτός από σφάλμα στην διάγνωση δεν αντιλαμβάνεται ότι αυτή πάσχει από ερυθρά : εκεί η άμβλωση είναι επιβεβλημένη, γιατί αλλιώς υπάρχει πολύ υψηλός κίνδυνος για το έμβρυο. Από αμέλεια ο γιατρός αστοχεί στη διάγνωση και δεν ενημερώνει τους γονεις. Αν τους είχε ενημερώσει θα είχαν προβεί σε άμβλωση. Γεννιέται με φρικτά προβλήματα. Άσκησαν αγωγή εναντίον του. Αν δεν είχε μεσολαβήσει το ιατρικό σφάλμα θα είχαν επιλέξει την άμβλωση και δεν θα είχαν επιβαρυνθεί με την ανατροφή ενός παιδιού με τέτοιες ανάγκες.*

—> υποχρεωση για περιοδικές παροχές , ηθική βλάβη κλπ

Αγωγή εναντίον του άσκησε και το παιδί. Τα γαλλικά δικαστήρια έκαναν δεκτή την αγωγή. Το 2002 ο γάλλος νομοθέτης είπε ότι αυτες οι αγωγές ήταν απαράδεκτες . Το παιδί δεν είχε εναλλακτικό τρόπο ύπαρξης. Μπορούσε να έρθει μόνο έτσι στη ζωή με φρικτές παραμορφώσεις .Όταν κάνουμε αγωγή επικαλούμαστε πως θα ειχε μια κατάσταση πραγμάτων (θεωρία διαφοράς). Εδώ δεν μπορεί να γινει + κανένας δεν έχει δικαίωμα στην ανυπαρξία. Δυσεπίλυτο ζήτημα.

Κάποιοι θεωρητικοί, σε εμάς ο σταθόπουλος, υποστηρίζει ότι ο γιατρός έχει ευθύνη και στην περίπτωση αυτή. Αντιλαμβάνεται όμως τα όρια : περνάμε από ζητήματα διορθωτικής δικαιοσύνης (αδικοπραξίες) σε ζητήματα διανεμητικής δικαιοσύνης - Δυσεπίλυτα ζητήματα.

Δεν ξέρουμε αν ο καλύτερος τρόπος επίλυσης είναι με το δικαιο των αδιξοπραξιών, με το να έχει το παιδί **αξίωση από αδικοπραξια.** Παραβιάζονται θεμελιωδεις αρχες του δικαίου των αδικοπραξιών, δεν είναι αρχες διορθωτικής αλλά διανεμητικής δικαιοσύνης. Επιβάλουμε

διανεμητικά βάρη στους γιατρούς; Αν είναι έτσι πρέπει να το κάνουμε με όρους διανεμητικής δικαιοσύνης.

Είναι στο ενδιάμεσο μεταξύ των δικαιωμάτων που είδαμε στην άμβλωση και των ζητημάτων πατρότητας που προκύπτουν εντός ή εκτός γάμου

Άλλο μεγάλο πρόβλημα μη δίκαιης διανομής : το ζήτημα πατρότητας παιδιών εκτός γάμου

Πως είναι δυνατόν να δεσμευθεί κάποιος με τα καθήκοντα του πατέρα από μια σχέση που δεν έχει διάρκεια επειδή απλα συνδέεται βιολογικά με κάποιον και επίθεση η μήτρα δεν επιλέγει την άμβλωση; Αρκεί η βιολογική σχέση ;

Έχουμε μεσα να μεριμνήσουμε για τις μητέρες με παιδιά εκτός γάμου. Η απάντηση όμως των έννομων τάξεων είναι σε πολύ μεγάλο βαθμο αυτη : αρκεί ο βιολογικός δεσμός. Σε άλλες περιπτώσεις δεν αρκεί. Για παράδειγμα, σε μια εξωσυζυγική σχέση μένει έγκυος η σύζυγος και γεννά παιδιά.Ο σύζυγος το δέχεται ως δικο του παιδί. Μπορεί ο εραστής να αξιώσει να αναγνωριστεί ως πατέρας; —> Όχι. Δεν αρκεί ο βιολογικός δεσμός. Άλλες προϋποθέσεις.

10/01/25 - Βασιλογιάννης

Η απάντηση του κράτους πρέπει οπωσδήποτε να συνδέεται με τον **λόγο** που θέτει το ίδιο το ζήτημα των αμβλώσεων.

Επιχείρημα : Οι αμβλώσεις δεν θέτουν ζητημα δικαιωμάτων του έμβρυου ή σωματικής ακεραιότητας, ζήτημα ελέγχου της εγκύου στο σώμα της. Αλλιώς αν ήταν έτσι δεν θα μπορούσαμε να συλλάβουμε το ηθικό ζήτημα των αμβλώσεων.

Θέτουν ένα **υπαρξιακό θέμα ένα θέμα νοήματος της ζωής,** ένα θέμα ουσιωδώς θρησκευτικό γιατί όπως συνδέεται η ύπαρξη ή ανυπαρξία του θεου με τη ζωή μας έτσι ακριβώς η ύπαρξη ή ανυπαρξία, δηλαδή η ισχύς ή το ανίσχυρο των **εγγενών αξιών προσδίδει νόημα στη ζωή μας.**

Ενδιαφέρει το κράτος αυτό; πρέπει να το δείξουμε. Αν ενδιαφέρει πρεπει να σκεφτούμε τον καλύτερο τρόπο να λύσει το ζήτημα.

Καλύτερος τρόπος : ***πρέπει να έχει ελευθερία η έγκυος εντός ορισμένων οριων να επιλέξει την άμβλωση***

Ευθανασία : και εδώ το ζήτημα είναι αν υπάρχει συνταγματικό δικαίωμα στην ευθανασία. Μπορεί να θεμελιωθει και αν ναι πως; Το ζήτημα της ευθανασίας είναι κατά νομική ακρίβεια είναι το ζητημα της **ιατρικής συνδρομής σε αυτοκτονία.** Ο γιατρός να μπορει να ***επισπεύσει την ώρα θανάτου.*** Υπάρχει συνταγματικό δικαίωμα ; Μας ενδιαφέρει γιατί το αν μπορεί το κράτος να υποχρεώσει τους γιατρούς να διατηρήσουν κάποιον στην ζωή μέχρι το τελευταίο δευτερόλεπτο της μηχανικής το στήριξης της ζωής του.

Βασική διάκριση ασθενών : ασθενείς που έχουν την ικανότητα να μας δεσμεύουν με την βούληση τους, δικαιοπρακτικη ικανότητα και ασθενείς που δεν εχουν αλλά έχουν επιθυμίες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη - δεν ειναι βούληση, δεν μας δεσμεύει η βούληση τους.

Έχουν όμως επιθυμίες. Υπάρχουν και ασθενείς που δεν έχουν καμία επικοινωνία με το περιβάλλον.

Ζήτημα τίθεται μόνο για τους πρώτους ασθένειες που μπορουν να μας δεσμεύουν με τη βούλησή τους.

«Διαθήκες ζωής» : Ένας ασθενής πάσχει από μορφή άνοιας. Όταν γίνεται η διάγνωση μπορεί να μας δεσμεύει. Μπορεί να λαμβάνει αποφάσεις για τη ζωή του. Ο πήχης της ικανότητας να δεσμεύουμε τους άλλους με μόνη τη βούληση μας είναι πολύ χαμηλά. Αν τεθεί πολύ ψηλά θα λαμβάνουν αποφάσεις οι άλλοι για εμάς, θα μέναμε εκτός.

Κάποιος πάσχει από Αλτσχάιμερ. Τώρα όμως «τα χει 400». Γράφει «διαθήκη ζωής», τι πρέπει να συμβεί όταν ο ίδιος δεν μπορεί να πάρει αποφάσεις για τον εαυτό του. Ασθενεις που μπορούν να εκφράσουν επιθυμείς ή καμία επιθυμία : όχι ζητήματα αυτονομίας. Ενδιαφέρει, όχι όμως ως ζητήματα σεβασμού αυτονομίας. Σαν την διοίκηση αλλοτρίων- πρέπει να πάρουν οι συγγενείς και ο γιατρός την καταλληλη απόφαση για το συμφέρον του ασθενούς. Συμφέρει να διατηρηθεί στη ζωή ή πρέπει να επισπεύσουμε την ώρα του θανάτου;

Γερμανική νομολογία : το ότι διατηρήθηκε η ζωή δεν μπορεί να προκαλέσει βλάβη

Ο Dworkin διαφωνεί : μπορεί να προκαλέσει βλάβη η διατήρηση στη ζωή. Λέει ότι ο θάνατος έχει βαρύνουσα σημασία για τον βιο μας.

Κάνει και Διάκριση, επικαλούμενος τους αρχαίους Έλληνες : οι αρχαίοι Έλληνες διακρίνουν τη ζωή ως βιολογικό φαινόμενο από τον βιο, απο το πως οφείλει ο καθένας από εμάς να ζησει τη ζωή του. Λέει ότι ***ζητήματα ευθανασίας δεν είναι ζητήματα ζωής αλλά ζητήματα βίου - «Ζωή όχι επιβίωση»***

Βίος όχι βιολογική ζωή. Λέει εξαρτάται από το πως έχει ζησει τη ζωή του < **Επενδύσεις στην ανθρώπινη ζωή.** Δεν εξαρτάται από το μέλλον. Όταν κάποιος είναι σε κατασταση φυτού δεν έχει καν δυνατοτητα να ζησει, δεν είναι καν βίος. Το αν είναι στο αληθές συμφέρον του να ζησει έχει να κάνει με το πως έχει ζησει τη ζωή του.

Παράδειγμα : Σπουδαίος αθλητής. Φρικτό ατύχημα. Δεν ξέρει τι του συμβαίνει ακριβώς. Είναι σε κατάσταση φυτού. Του προκαλεί βλάβης η κατάσταση αυτή; Ναι λέει ενδέχεται γιατί δεν ταιριάζει με τη ζωή που έχει ζήσει. Μπορεί να καταστρέψει ένα καλό θεατρικό έργο μια κακή τελευταία σκηνή, ένα κακο τέλος. Σε εμάς στον βιο μας η τελευταία στιγμή είναι η ώρα του θανάτου.

Παράδειγμα : Σε κατάσταση άνοιας ή φυτού είναι το τελευταίο μέλος μιας γενιάς που όλοι εξαφανίστηκαν στο ολοκαύτωμα. Ένας μόνο έχει επιζήσει. Και είναι φυτο. Τι είναι προς το αληθές συμφέρον ; Να πεθάνει από τα χέρια των γιατρών όταν όλοι οι δικοί του εξαφανίστηκαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης απο τους γιατρούς ;

Ποιο είναι το αληθές συμφέρον όταν έχουμε έναν άνθρωπο σε κατάσταση αδυναμίας που δεν μπορεί να εκφράσει τη βούληση του έναν μάρτυρα του Ιεχωβά ; Όταν η θρησκεία του δεν επιτρέπει μετάγγιση αίματος;

Δραματικές καταστάσεις όταν ο ασθενής δεν έχει ακόμα δικαιοπρακτικη ικανότητα (πχ ανήλικος) και αρνείται να υποβληθεί σε μετάγγιση. Ο γιατρός αντιμετωπίζει ένα ηθικό δίλημμα. Πάει την υπόθεση σε έναν δικαστή.

Πχ ασφαλιστικά μέτρα —> Τι θα κάνει ο δικαστής; Θα αποφασίσει με βάση τον φάκελο; Ή θα πας στο νοσοκομείο να συναντήσεις το παιδί αυτο που είναι 17 και θα ανακοινώσεις την απόφαση σου κατά προσώπων; Ποιος είναι ο καλός δικαστής; Αυτός που βάζει απλά μια σφραγίδα ή αυτος που πάει εκεί να ανακοινώσει την απόφαση η οποία ειναι για το αληθές συμφέρον του. Προφανής η απάντηση ο 2ος.

Τέτοιες υποθέσεις ανακύπτουν στην πραξη και οι γονείς χαίρονται όταν ο δικαστής αποφασίζει τη μετάγγιση και ανακουφίζονται. Δεν είναι σωστός τρόπος να αντιμετωπίζεις τέτοια ζητήματα. Πρέπει αυτά τα υπαρξιακά προβλήματα, προβλήματα νοήματος ζωής να αντιμετωπίζονται κατά προσώπου +ζητηματα αυτονομίας

Λαμβάνεται υπόψη η βούληση του παιδιού.

Πχ 17 ετών ασθενής - επιθυμία. Δείχνει ο ασθενής μια ωριμότητα. Πρεπει να αποκτήσουν αυτονομία τέτοιες περιπτώσεις

Διακρίνει στην αγαθοπραξια δυο κατηγορίες συμφερόντων

- ***Απλώς εμπειρικά***
- ***Κρίσιμα ή κριτικά συμφέροντα***

Τα εμπειρικά συμφέροντα δεν είναι σημαντικά εδώ. Αν τα προβλήματα ήταν εμπειρικών συμφερόντων οι αποφάσεις θα ήταν εύκολες. Δεν είναι όμως γι αυτο προκαλούν προβλήματα

Πχ κυνικός ωφελιμιστης και οπαδός των δικαιωμάτων των ζώων - Πίτερ σινγκερ. Είχε γράφει ένας ότι τέτοια νεογνά πρέπει να θανατώνονται όταν έχουν τέτοια συμφέροντα. Του είπαν η ζωή του αξιζει οσο η ζωή του γουρουνιού; Και είπε ναι. Σε μια περίπτωση βιασμού ασθενούς σε κόμμα είπε ότι δεν υπάρχει κανενα ποινικό αδίκημα. Αφού δεν ένιωθε πόνο ή κακοποίηση. Ακόμα και πράξεις κακοποιήσης μικρών παιδιών που τους δίνουν ηδονή δεν είναι καταρχήν ποινικό αδίκημα. Τα ζητήματα εδώ δεν είναι εμπειρικά

Αφορούν την **ακεραιότητα του βίου μας.**

Πως πρέπει να επέλθει η ώρα του θανάτου μας; Πως πρέπει να είναι η τελευταία στιγμή του θεατρικού έργου μας;

Εξαρτάται από τον βιο μας συνολικά

Έτσι μπορεί μόνο να δει ότι μπορεί να υπάρξει συνταγματικό δικαίωμα στη ευθανασία ή την άμβλωση. Το κράτος από κει και πέρα δεν μπορεί να απαγορεύσει την ευθανασία (αν είναι συνταγματικό δικαίωμα) μπορεί όμως να την ρυθμίσει. Όπως και στην άμβλωση τα πιο σημαντικά δεν είναι τα θέματα συνταγματικού και ποινικού δικαίου αλλά τα θέματα ιδιωτικού δικαίου - πως η ασθενής θα συνάψει την σχέση εμπιστοσύνης με τον γιατρό;;

Ασθενής και γιατρός : έστω ότι μια έννομη τάξη επιτρέπει την ευθανασία. Αναγνωρίζει συνταγμένο δικαίωμα στην ευθανασία. **Δεν μπορεί ο ασθενής να δεσμεύσει τον γιατρό να συμπράξει σε ευθανασία αν ο γιατρός προβάλλει αντίρρηση συνείδησης.** Το ίδιο αντιμετωπίσαμε και στην άμβλωση. Δεν μπορεί να επικαλεστεί απλα ελευθερία αλλα αξίωση.

Πχ σκοντάφτει κάποιος στο περίπτερο, τον πάμε στο νοσοκομείο. Λέει μην με αγγίξει κανεις.; Νομικά μπορούμε να τον αγγίξουμε; —> καμία ιατρική πραξη χωρίς τη συναίνεση του ασθενούς (έχει εξαιρέσεις)

Πχ ο ασθενής στο νοσοκομείο διασωληνωμένος. Λέει βγάλτε τα σωληνάκια. Είναι αλλη περίπτωση ;

Κάποιοι λένε ότι στην πρώτη περίπτωση είναι ότι αφήνουμε τη φύση να δράσει και ολα είναι οκ. Ενώ εδώ προκαλούμε τον θάνατο με ενέργεια. Ναι γενικά έχει μεγαλύτερη απαξια η ενέργεια. Εδώ όμως;

Ένα άλλο πρόβλημα : κάποιος είχε διαγνωστεί στο παρελθόν με άνοια είχε συντάξει πριν 15 χρόνια διαθήκη ζωής που έλεγε ότι όταν φτάσω σε σημείο που δεν αναγνωρίζω καν τα παιδιά μου δεν υπάρχει λόγος θέλω να μου αφαιρεθεί η ζωή. Τώρα όμως είναι χαρούμενος. Μπορεί να δεσμεύσει σε μια κατάσταση τόσο μακρινή για ένα πρόσωπο που είναι σε εντελώς διαφορετική κατάσταση; Ένα πρόσωπο με δυο πρόσωπα - ο ασθενής πριν 15 χρόνια και ένα πρόσωπο ανίκανο να πάρει αποφάσεις.

Δυσεπίλυτα ζητήματα προσωπικής ταυτότητας !

- Dworkin :έχουμε ένα πρόσωπο
- Άλλοι λένε ότι έχουμε δυο

Κριτήριο προσωπικής ταυτότητας : υπάρχουν κατά βάση δυο κριτήρια.

- Σωματικό κριτήριο: αλλο σωμα ίδιο πρόσωπο
- Ψυχολογικό κριτήριο

Περίπλοκα τα ζητήματα αυτά

Έστω ότι μπορεί τεχνολογικά να δημιουργηθεί ένα ακριβές αντίγραφο μας. Να υπάρξουμε εδώ και τώρα με δυο μορφές: Πρωτότυπη και αντίγραφο. Αυτός που κάνει την αντιγραφή έχει έναν κακο σκοπό. Να βασανίσει μέχρι θανάτου το αντίγραφο του. Μπορούμε να πάμε στο δικαστήριο να ζητήσουμε να ληφθούν μέτρα; —> Συνδέεται γενικά με ολα αυτά, με το ποια απόφαση συνδέεται περισσότερο με το σεβασμό της αξίας της ανθρώπινης ζωής.

1997 : για πρώτη φορά στην ανθρώπινη ιστορία έγινε κλωνοποίηση ενός θηλαστικού. Η Ντόλι, στο Εδιμβούργο. Πριν το 1997 ήταν δόγμα της βιολογίας ότι ήταν αδύνατη η κλωνοποίηση θηλαστικού.

Ανθρώπινη κλωνοποίηση : Ο νομοθέτης δεν είχε αμέσως απαγορεύσει την ανθρώπινη κλωνοποίηση. Για ένα διάστημα ήταν αρρύθμιστη. Ο Έλληνας νομοθέτης απαγόρευσε την ανθρώπινη κλωνοποίηση. Απαγόρευσε την αναπαραγωγική ή και την θεραπευτική κλωνοποίηση;

Παράδειγμα : Έστω ότι ένα έμβρυο πάσχει από ένα νόσημα. Διαπιστώνεται στην ηλικία 1 μηνός. Αντιγράφουμε το έμβρυο. Διορθώνουμε τη βλάβη. Καταστρέφουμε το πρωτότυπο. Και εμφυτεύουμε στη μήτρα το αντίγραφο —> τι προβληματικό έχει;

Κάποιοι λένε αντίκειται στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Πάλι τίθεται θέμα εγγενούς αξίας ανθρώπινης ζωής. Θελουμε επιχείρημα, όχι απλές διακηρύξεις. Ο δικαστής δεν εκφέρει διακηρυκτικό λόγο, θεμελιωνει.

Η απαγόρευση περιλαμβάνει και την γενετική μας ταυτότητα. Ακόμα και την θεραπευτική. Τι μας ενοχλούν οι παρεμβάσεις στη γενετική μας ταυτότητα;

Πχ Ήθελα η κόρη μου να γίνει η σπουδαιότερη πιανίστας στον κόσμο. Γεννιέται. Τι πρέπει να κάνω. Μπορώ να τη στείλω σε ωδείο, να δω αν έχει ταλέντο. Έστω ότι κάποια στιγμή ανακαλύπτουν οι επιστήμονες με το γονίδιο του βιολιού. Μπορούμε να εμβολιάσουμε τα παιδιά για να γίνουν καλοί βιολιστές. Αν του έκαναν το εμβόλιο θα σεβόντουσαν την εγγενή αξία της ανθρώπινης ζωής; Είναι ανεπίτρεπτο.

Πάντως θελουμε θεμελίωση για να πουμε τι είναι και τι δεν είναι επιτρεπτό.

Η ηθική ακεραιότητα του επιστήμονα :

Παράδειγμα < Γουίλιαμς

Έστω ότι ο Χ είναι σπουδαίος επιστήμονας . Είναι όμως σε κακή κατάσταση, έχει παρά πολλά προβλήματα. Ένας συνάδελφος του του λέει ότι η Χ εταιρεία με το Χ εργαστήριο έχει μια εξαιρετική δουλειά δημιουργίας χημικών όπλων και πρεπει να πάρεις την δουλειά. Όμως αυτός είναι στρατευμένος εναντίον της χρήσης χημικών όπλων. Του λέει ότι επειδή εσύ είσαι ηθικά εναντίον των χημικών όπλων πρέπει να πάρεις την δουλειά για να μην την κανεις καλα , να υπονομεύσεις την παραγωγή. Πρέπει να πάρει τη δουλειά; Όχι

Ζήτημα εγγενούς αξίας ανθρώπινης ζωής. Ιδανικό εγγενούς ατομικισμού

Τι θα κάνει ο καθένας με τους πόρους που εξασφαλίζουν την αντικειμενική ίση αξια όλων μας είναι ζήτημα προσωπικής ευθυνης του καθενός. Δεν μπορούμε να μετακυλίουμε στους άλλους το κόστος των δικών μας επιλογών όταν οι πόροι έχουν ήδη διανεμηθεί ακριβοδίκαια. Ο καθένας πρέπει να αποφασίσει μόνος του. Θεωρία που τον υποχρεώνει να πάει κόντρα στις πεποιθήσεις του για το κοινό καλό τον προσβάλει. Θεωρία πολύ απαιτητική και αρα εσφαλμένη

Άλλο ζήτημα : γιατί ένας άθεος οφείλει να σεβαστεί τις πεποιθήσεις αυτών που πιστεύουν;

Πχ παλιός ΠΚ : βλασφημία , το έννομο αγαθό που προστατεύει η απαγόρευση είναι η θρησκευτική ειρηνη

Συζήτηση

Παραδειγμα. Κάποιος για εννέα μήνες είναι συνδεδεμένος με μηχανήματα. Καμία επαφή με το περιβάλλον —> απόφαση σύμφωνη με το αληθές συμφέρον του. Γιατροί συγγένεις κλπ ενδέχεται να διαφωνούν. Δεν έχει σημασία φιλοσοφικά. Σημασία έχει το **αληθές συμφέρον του ασθενούς, οτι σέβεται καλύτερα την εγγενή αξία της ανθρώπινης ζωής.**